

เยาวชนพลเมืองดี

ศรีสะเกษ

SISAKET YOUNG ACTIVE CITIZEN

คณะทำงาน

เยาวชนพลเมืองดี ศรีสะเกษ

Sisaket Young Active Citizen

ดำเนินการโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN	ISBN 978-616-8000-06-9
พิมพ์ครั้งแรก	เมษายน 2559
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 0 - 2937 - 9901 - 7 โทรสาร 0 - 293 - 9900
ที่ปรึกษา	รศ.ดร.วิลาสินี พิพิธกุล ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร รุ่งวิชิต คำงาม
บรรณาธิการ	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร อุบลวรรณ เสือเดช ปุณิกา พุณพาณิชย์
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต	บริษัท คิดค้นคว้า จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์ 0 - 2270 - 1350 e-mail : kidkonkwa@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

คำนำ

รศ.ดร.วิลาสินี พิพิธกุล
สำนักสร้างเสริมวิถีชีวิตสุขภาวะ
สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ริเริ่มโครงการ Active Citizen ขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกในการสื่อสารเปลี่ยนจิตสำนึกประชาชนให้เป็นจิตสำนึกใหม่ สร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกต่อส่วนรวม

ที่ผ่านมามีการกล่าวถึงคนในยุคปัจจุบัน ว่าเป็น Generation ME ที่คิดแต่เรื่องตัวเอง สนใจแต่เรื่องตัวเอง โลกหมุนแวดล้อมรอบตัวเขาทั้งหมด และตั้งคำถามว่า คนใน Generation ME นี่เองที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงโลกทั้งหมดหรือไม่ ทำอย่างไรจะนำความเป็นตัวตนของเขามาใช้ในทางที่สร้างสรรค์ จึงเป็นที่มาของโครงการนี้ โดยที่ สสส. คิดว่า ทำอย่างไรจะเปลี่ยนคนใน Generation ME มาเป็นคนใน Generation A หรือ Generation Active หรือ Active Citizen จึงตั้งชื่อโครงการนี้ว่า Gen A: Generation Active เพื่อปลุกกระแสจิตสำนึก ค่านิยมใหม่ให้แก่สังคม หัวใจสำคัญ คือต้องการเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการทำโครงการของเขาเองให้มีความยั่งยืน ทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งทักษะ และสำนึกใหม่ ฝังอยู่ในเนื้อในตัวจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบได้

Generation Active นั้น ประกอบด้วย 4 คุณลักษณะ คือ ต้องกระโดดลงไปทำงานด้วยตัวเอง (Active) มีจิตสาธารณะ (Public mind) มีความคิดสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม (Creative) และคิดบวก เชื่อมั่นในพลังบวกของตัวเอง (Positive) และเพื่อให้เกิด Generation Active วิธีการทำงานหนึ่งของ สสส. คือการชวนภาคีเครือข่ายมาร่วมทำงาน จึงได้ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจลมาพัฒนางานร่วมกัน เพื่อสร้างพลเมืองเยาวชนใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดสงขลา ศรีสะเกษ น่าน และภูมิภาคตะวันตก (จังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม) โดยเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้ทำโครงการที่มาจากโจทย์ในชุมชน ใช้โครงการเป็นเครื่องมือในการสร้าง Generation Active เพื่อให้ทักษะและสำนึกใหม่ที่เป็นสำนึกต่อส่วนรวมเกิดขึ้นและอยู่ในเนื้อในตัวเยาวชน ซึ่งเป็นการก่อกระบวนการทำงานเชิงลึกกับองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ที่มีบทบาทสร้างการเรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิด Generation Active ในจังหวัด

จากการทำงานในระยะเวลา 1 ปี สสส. และมูลนิธิฯ จึงต้องการถ่ายทอดแนวคิด วิธีการสร้าง Generation Active เพื่อสื่อสารสร้างการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันเป็นกำลังและร่วมสร้าง Generation Active ให้กับประเทศไทยต่อไป

...

คำนำ

รุ่งวิชิต คำงาม
ผู้ประสานงาน
ศูนย์ประสานงานการวิจัย
เพื่อท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษ

เด็กและเยาวชนมีศักยภาพเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่น เพียงผู้ใหญ่เปิดโอกาส เปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองที่สร้างสรรค์ในการคิดวิเคราะห์ ศึกษาความรู้ วางแผน ลงมือทำจริงบนฐานความรู้ และสรุปบทเรียนจากการลงมือทำจริง ผ่านการทำโครงการเพื่อชุมชน (Community Based Project) โดยมีพี่เลี้ยงหรือโคช (Coach) ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมจัดกระบวนการเรียนรู้ ตั้งคำถาม ชวนคิด ชวนคุย ชวนวิเคราะห์ ชวนสรุปบทเรียน เพื่อให้เยาวชนสามารถดึงศักยภาพของตัวเองมาใช้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษร่วมกัน และเป็นพลังพลเมืองเยาวชนคนรุ่นใหม่ (Active Citizen) ที่มีคุณภาพ เป็นพลังพลเมืองแห่งการตื่นรู้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ เพราะเราเชื่อว่า **"การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการคิดและลงมือทำจริงบนฐานความรู้"**

กระบวนการดำเนินโครงการพัฒนาเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเพื่อสร้างพลังเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ 1 ปีที่ผ่านมา เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็กเยาวชน พี่เลี้ยงหรือโคช ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการปฏิบัติการ 6 ขั้นตอน คือ 1) การพัฒนาข้อเสนอโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชน ชุมชน พี่เลี้ยงในพื้นที่ 2) การศึกษาข้อมูลความรู้ชุมชน 3) การเสริมทักษะชีวิตและแรงบันดาลใจในการทำงาน 4) การลงมือทำ/ปฏิบัติการจริงบนฐานความรู้ 5) การถอดบทเรียน และ 6) การสื่อสารสังคม/เวทีเทศกาลแห่งการเรียนรู้ กระบวนการขั้นตอนดังกล่าวเป็นเส้นทางในการสร้างพลังพลเมืองเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ เสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ คือ สำนึกรักท้องถิ่น สำนึกความเป็นพลเมือง คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ใช้ข้อมูลความรู้ในการทำงาน รู้จักตนเอง มีทักษะการจัดการโครงการ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น กล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ รู้เท่าทันสื่อ และเป็นแกนนำพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแผ่นดินเกิดของตนเอง

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนประสบการณ์การดำเนินโครงการพัฒนาเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษปีที่ 1 ของโคชหรือพี่เลี้ยงที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนระดับจังหวัด และผลรูปธรรมการดำเนินโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชนในพื้นที่ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 10 โครงการ ก่อเกิดองค์ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์ และรูปธรรม การดำเนินโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชน ผ่านกระบวนการคิดเอง ทำเองในพื้นที่จริง และชีวิตจริงที่มีพลังและคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างพลังพลเมืองเยาวชนแห่งการตื่นรู้ให้เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ และนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม

ขณะนี้หลายคนพูดว่าอยากเห็นเด็กรุ่นใหม่มีความเป็น Active Citizen ในมุมมองของมูลนิธิสยามกัมมาจลนั้น Active Citizen หมายถึง คนที่ใส่ใจเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมไทย และเข้ามามีส่วนร่วม อยากที่จะเห็นสังคมไทยดีขึ้น ความสำคัญก็คือ เขาเหล่านั้นต้องมีความรับผิดชอบกับส่วนรวม รู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อน อยากมีส่วนทำให้สังคมดีขึ้น และเข้ามาช่วยกันคนละไม้คนละมือ พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ **มูลนิธิสยามกัมมาจลอยากเห็นคนรุ่นใหม่มีสำนึกและรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งตรงกับคำว่า Active Citizen นั่นเอง**

เส้นทางสร้าง Young Active Citizen

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ถามว่า Active Citizen จะเกิดขึ้นได้อย่างไร?

การบ่มเพาะให้เกิด Active Citizen เราต้องเปิดพื้นที่และสนับสนุน **"เปิดพื้นที่"** ในที่นี้หมายถึงการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามาทำงานร่วมกับคนรุ่นปัจจุบัน มีส่วนรับรู้และเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมไทย หรือในชุมชนของเขา จังหวัดของเขา ถ้าคนรุ่นใหม่ไม่รู้ ไม่เข้าใจ เรื่องราวความเป็นมาเป็นไปของชุมชน ก็จะไม่เข้าใจชุมชนของตนเอง สำนึกความเป็นพลเมืองก็ไม่เกิด

ประเด็นสำคัญคือ เราต้องสนับสนุนให้เขาได้เข้ามาเรียนรู้เรื่องราวชุมชนของเขา จังหวัดของเขา และบ้านเมืองของเขา การเปิดโอกาสและการสนับสนุนเช่นนี้ จะทำให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้ค่อย ๆ เห็นภาพ จนเกิด**ความเข้าใจสังคมโดยรวม** แล้วเกิด**การเชื่อมโยงตัวเอง**เข้าเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ของเมือง ของชุมชนตัวเองได้ ซึ่ง**สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ ปลุกสำนึกและความรู้สึกอยากเข้ามามีส่วนร่วม อยากเข้ามามีส่วนช่วย อยากเข้ามารับผิดชอบสังคมชุมชนที่เขาอาศัยอยู่** เราอยากเห็นเด็กไทย**มีโอกาส** และ**มีคนทำหน้าที่ให้โอกาส**เหล่านี้ในทุกจังหวัด

โครงการ Active Citizen ของมูลนิธิสยามกัมมาจล ปัจจุบันทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นโครงการที่เราเข้าไปสนับสนุนองค์กรในจังหวัดที่สนใจทำงานแบบเดียวกับเรา มีความคิดใกล้เคียงกับเรา นั่นคือการลงไปช่วยเยาวชน **เปิดโอกาสให้**

การทำงานในลักษณะนี้จะช่วยผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับพื้นที่ ผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และสำนึกรักชุมชนก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย โครงการเหล่านี้ในปีหนึ่งๆ จะสามารถสร้างหรือพัฒนา Active Citizen ขึ้นมาได้หลายร้อยคน

เยาวชนได้เรียนรู้โจทย์ชุมชนของตัวเอง แล้วพัฒนาเป็น Community Project หรือโครงการที่เป็นโจทย์ของชุมชน นักเรียน นักศึกษาเขาจะรู้เองว่าเขามีความชอบอะไร มีความถนัดอะไร หรือมีความรู้อะไรที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ด้วยการเข้าไปพัฒนาโครงการและทำงานร่วมกับชุมชน **ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้จะช่วยผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับพื้นที่ ผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และสำนึกรักชุมชนก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย โครงการเหล่านี้ในปีหนึ่ง ๆ จะสามารถสร้างหรือพัฒนา Active Citizen ขึ้นมาได้หลายร้อยคน**

การสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้จากในพื้นที่นั้น มูลนิธิสยามกัมมาจลมีแนวคิดว่า ถ้านักเรียนนักศึกษาได้เข้าไปเรียนรู้เรื่องของชุมชนในพื้นที่ตัวเอง สำนึกความเป็นพลเมืองจะเกิดขึ้นได้ง่าย

"เหมือนเราอยู่บ้าน เราจะรู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน อยากจะเข้ามาดูแลน้ำไม่ให้ไหลทิ้ง ปิดไฟที่ไม่จำเป็น พฤติกรรมแบบนี้บอกอะไร มันบอกว่าเรามีสำนึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ทีนี้ในชุมชนเอง น้อง ๆ จะต้องพัฒนาสำนึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของบ้านที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งก็คือชุมชน หรือจังหวัดของเขา นั่นคือความสำคัญของการที่เราเข้าไปสนับสนุนเชิงพื้นที่"

เราเชื่อว่า หากต้องการเห็นพลเมืองเยาวชนรุ่นใหม่มีทักษะอะไร พี่เลี้ยงก็ต้องมีทักษะและคุณสมบัตินั้นด้วยเช่นกัน แล้วก็ต้องสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ ตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีเหล่านั้นให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้ด้วย

หลายคนบอกว่าอยากเห็นเด็กไทยสำนึกรักบ้านเกิด เขาจะสำนึกรักบ้านเกิดได้ก็ต่อเมื่อเขารู้สึกว่าเขาเป็น "ส่วนหนึ่ง" ของบ้านเกิด แล้วก็เข้าใจความเป็นมาเป็นไปของบ้านเกิด โครงการนี้เราเข้าไปสนับสนุนองค์กรในจังหวัดที่สนใจทำงานพัฒนาเยาวชนให้มีสำนึกพลเมือง ด้วยการเปิดโอกาสและสนับสนุนเยาวชนทำโครงการชุมชน มูลนิธิฯ มีแนวคิดว่าการสนับสนุนองค์กรใด ๆ ก็ตามที่จะมาช่วยขับเคลื่อนงาน Active citizen ต้องเป็น**องค์กรที่อยู่ในพื้นที่** และที่สำคัญคือตัว**องค์กรและเจ้าหน้าที่ต้องเป็น Active Citizen ที่ห่วงใยความเป็นมาเป็นไปของจังหวัด เขาจึงลุกขึ้นมาพยายามที่จะสร้างหรือพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกความเป็นพลเมือง**

แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะรู้จักบ้านของตัวเอง รู้จักจังหวัดของตัวเองเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่เขาขาดคือ ความแข็งแรงทั้งด้าน**การเงินที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง** และขาด**กลไกการทำงาน** เรามองว่าองค์กรที่จะทำงานด้านนี้ได้ คนในพื้นที่หรือคนในองค์กรนั้นจะต้องอยู่กับองค์กรยาวนานพอที่จะพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถที่จะเป็นประโยชน์กับองค์กรของเขา **โดยมูลนิธิฯ จะเข้าไปหนุนเสริมทักษะความสามารถในการเป็นโคช เป็นคนที่ชี้แนะ และให้กำลังใจเยาวชนในการทำงาน และเผชิญกับปัญหา**

เราเชื่อว่า หากต้องการเห็นพลเมืองเยาวชนรุ่นใหม่มีทักษะอะไร เช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจัดการโครงการและการเงินด้วยความซื่อสัตย์ มีความเข้าใจชุมชน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คน พี่เลี้ยงก็ต้องมีทักษะและคุณสมบัตินั้นด้วยเช่นกัน แล้วก็ต้องสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีเหล่านั้นให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้ด้วย **บทบาทที่สำคัญของพี่เลี้ยงคือ การสร้างการเรียนรู้**และเข้าใจชุมชน กระตุ้นให้เยาวชนมองเห็นความเชื่อมโยงว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างไร และจะใช้ศักยภาพที่ตนเองมีเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างไร เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้เยาวชนเกิดสำนึกของความเป็นพลเมือง

และที่สำคัญคือ**การทำงานในลักษณะนี้คนทำงานต้องเกาะติดและติดตามผลอยู่ตลอดเวลา** เราพัฒนาคนรุ่นใหม่ขึ้นมาให้เขามีสำนึกความเป็นพลเมืองแล้ว เมื่อเขาอยากจะทำอะไรต่อ เราต้องรับรู้ ต้องติดตาม งาน **"ฐานข้อมูล"** ซึ่งเป็นงานหลังบ้านก็ต้องพัฒนาไปด้วยเช่นกัน ส่วนเรื่อง **"การสื่อสาร"** ก็เป็นเรื่องสำคัญที่องค์กรในพื้นที่ต้องเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้นำเสนอผลงานให้คนในพื้นที่รับรู้ ซึ่งมูลนิธิฯ และองค์กรในพื้นที่ต้องหารือกันเพื่อให้การสร้าง Active citizen บรรลุเป้าหมาย แต่เนื่องจากองค์กรแต่ละพื้นที่จะมีความเก่งและความถนัดแตกต่างกัน องค์กรใดขาดทักษะด้านใดก็ปรึกษาหารือกัน เพื่อที่มูลนิธิฯ จะได้เข้าไปหนุนเสริมให้องค์กรนั้น ๆ เข้มแข็งยิ่งขึ้น

การขับเคลื่อนงาน Active citizen มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดสงขลา โดยมูลนิธิฯ ทำงานร่วมกับสงขลาฟอรั่ม เป็นเวลา 3 ปี พบว่าโครงการนี้ได้พัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกรักบ้านเกิด มีสำนึกความเป็นพลเมืองขึ้นมาหลายร้อยคน ขณะที่สงขลาฟอรั่มเองก็มีความเข้มแข็ง เจ้าหน้าที่ของสงขลาฟอรั่มมีทักษะการทำงานเพิ่มขึ้น เมื่อเห็นความสำเร็จเช่นนี้ มูลนิธิฯ จึงหารือกับ สสส. น่าจะขยายผลไปในจังหวัดอื่น ๆ ด้วย แต่มีข้อแม้คือองค์กรในพื้นที่ต้องสนใจกระบวนการพัฒนาเยาวชน อยากพัฒนาทั้งตัวองค์กรและคนทำงานไปพร้อมกัน ซึ่งการขยายผลไปที่จังหวัดน่าน จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสมุทรสงคราม (เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี) นั้น มูลนิธิฯ พิจารณาแล้วว่าพื้นที่เหล่านั้นมีองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในจังหวัดอย่างเข้มข้น โดยทางมูลนิธิฯ จะทำหน้าที่ **"เติมเต็ม"** ให้องค์กรเหล่านั้นแข็งแรงมากขึ้น เพื่อร่วมกันสร้าง Young Active Citizen ที่มีสำนึกความเป็นพลเมือง

• • •

CONTENTS

สืบต่อทอเส้นไหม
โซดละเว
13

สืบสานสำเนียง
"เสียง" ชาวกูย
31

เรียน รู้ เล่น
กอนกวยท่รวยอิก
43

ต่อลมหายใจ...
ผืนไหมลายลูกแก้ว
55

Eng Easy พี่ช่วยน้อง
"กระตุกต่อมเรียนรู้"
67

สารบัญ

สายใยรักต่างวัย 83

สานสายใย บ้านหนองคู 105

สวนผักปลอดภัย สร้างคนรุ่นใหม่ไม่ไร้สาระ 95

หมาน้อย 115

เหตุเกิดจาก...เห็ด 127

เส้นทางสร้าง Young Active Citizen 06

เส้นทางสร้าง "เยาวชนพลเมืองดี ศรีสะเกษ" 137

สืบต่อทอเส้นไหม
โซดละเว

โครงการดักแด้แตกใหม่
ทอรักทอไหม สายใย (โซดละเว)

โจทย์ปัญหา

ทำไมคนในชุมชนนุ่งผ้าโซดละเวน้อยลง
เยาวชนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันไป
แต่งตัวตามสมัยนิยม ไม่สนใจเรียนรู้
สืบทอดการเลี้ยงไหม ทอผ้า
ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวกวย

กระบวนการเรียนรู้

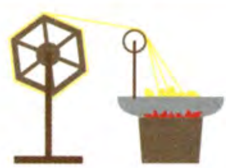
สัมภาษณ์คนเฒ่า คนแก่ในชุมชน เรื่องประวัติความเป็นมา
วิธีการใช้ผ้าไหมหางกระรอกในโอกาสต่างๆ
วิธีการทอผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติ และลงมือทำ

1. เลี้ยงไหม

2. สาวไหม

ตะโปนจลองจ์โซดละเว สานสัมพันธ์บนผืนผ้า

จัดงานสื่อสารสร้างการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมผ้า
ในวิถีชุมชนชาวกวย และกระบวนการทอผ้าโซดละเว
ให้ผู้นำท้องถิ่น คนในชุมชน และผู้สนใจรับรู้

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- ภูมิปัญญาการทอผ้าหางกระรอกของชุมชนได้ถูกรื้อฟื้นขึ้น โดยเยาวชนในชุมชน มีการสืบค้นและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าและการย้อมผ้าไหมด้วยสีธรรมชาติ ให้คนในชุมชนได้ใช้งาน
- เกิดการสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ สืบค้นข้อมูล และร่วมจัดงาน "ตามรอยโซดละเว" คุณค่าวัฒนธรรมชาติพันธุ์กวย ผ่านการแต่งกายและพิธีกรรมชุมชน เช่น การรำไหว้ครู การรำแม่มด เป็นต้น

3. ฟอกสีไหม

4. ย้อมไหมจากสีธรรมชาติ

5. ทอผ้า

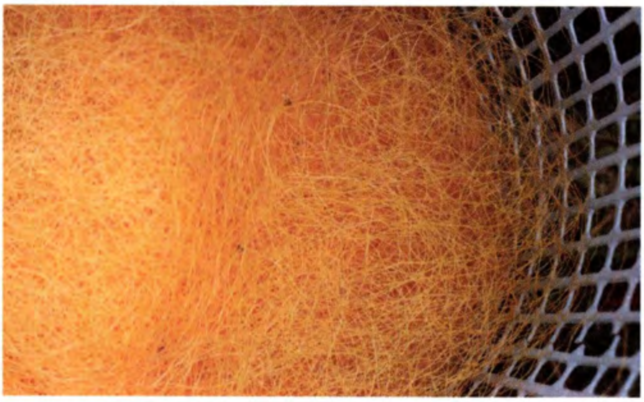
นับแต่นี้ต่อไปมั่นใจว่า...ผ้าโซดละเว จะอยู่คู่กับชุมชนบ้านแต้พัฒนาตลอดไป และตัวเขาเองเมื่อโตขึ้นก็จะทอผ้าเป็นอาชีพเสริม หากมีโครงการต่อก็อยาก ต่อยอดการทำงานโดยทำเป็น พิพิธภัณฑ์ชุมชนให้ความรู้เรื่องผ้า การย้อมสีธรรมชาติ ผ้าทอลายต่างๆ วิธีการใช้ผ้าในโอกาสต่างๆ ตลอดจน ความรู้อื่นๆ เกี่ยวกับผ้าโซดละเว ที่ได้จากการรวบรวมไว้ ทั้งเนื้อหา รูปภาพ วิดีโอ ที่พร้อมจะสร้าง การเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจต่อไป

บ้านแต้พัฒนา หมู่ 11 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนชาวกวย (ส่วย) ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่เพียง 50 หลังคาเรือน ชาวบ้านที่นี่มีอาชีพหลักคือ ทำนาและเลี้ยงไหม ทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าไหมลายหางกระรอก (ฉิโซดละเว) และมีการใช้ผ้าไหมในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ หรือใช้ในพิธีกรรมทำขวัญข้าว ห่อพระคัมภีร์ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ หญิงสาวชาวกวยทุกคนต้องทอผ้าเป็น และจะทอผ้าไหมโซดละเวเก็บสะสมไว้เป็นเครื่องนบ (ผ้าไหว้) ญาติผู้ใหญ่เมื่อแต่งงาน ยามเมื่อมีงานบุญประเพณีคนในชุมชนมักสวมใส่ผ้าไหมออกงาน แม้แต่โรงเรียนโพธิ์กระสังข์ซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนยังมีฐานการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไหมไว้ด้วย แต่วันนี้ **วัฒนธรรมการแต่งกายแบบโซดละเวเริ่มจางหายไป เยาวชนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันไปแต่งตัวตามสมัยนิยม ไม่สนใจเรียนรู้สืบทอดอาชีพเลี้ยงไหม ทอผ้า ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวกวยอีกต่อไป**

ทุนเดิมที่แข็งแกร่ง

กลุ่มเยาวชนกอนกวยโซดละเวรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนมานานแล้ว ในนาม**กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น** แต่ที่ผ่านมามักเป็นการรวมตัวกันช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมในชุมชน เช่น งานศพ งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม โดยทุกเย็นเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านกว่า 30 คน จะไปรวมตัวกันที่บ้าน**พี่แอ๊ด-สิบเอกวินัย โพธิสาร** เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเล่นและทำการบ้าน แล้วแต่ว่าวันนั้นจะมีอะไรให้ทำ

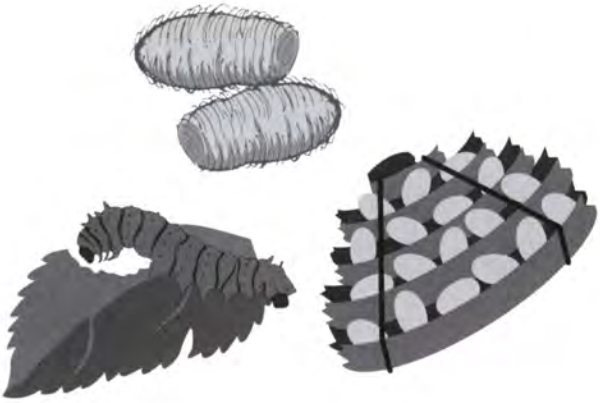
"ทำทุกอย่างทั้งเลี้ยงไหม ทอผ้า ทำบายศรี ฝึกจับผ้าประดับ เรียนรำ ช่วยกันทำการบ้าน เล่นเกม" **เต๋า-อภิชาติ วันอุบล** เล่าถึงกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนก่อนที่จะทำ**โครงการดักแด้แตกใหม่ทอรักทอไหมสายใย (โซดละเว)**

ส่วนพี่แอ๊ดผู้มีบทบาทหลักในการรวบรวมเด็ก ๆ มาทำกิจกรรมเล่าถึงเบื้องหลังความคิดว่า ***"ต้องรวมเด็กให้มาทำกิจกรรม เพราะถ้าเด็กได้ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมจะสร้างประสบการณ์ให้เขาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้จะทำวันละนิดวันละหน่อยก็ตาม"***

ขณะที่**ผู้ใหญ่บ้านดล-นภดล โพธิ์กระสังข์** ช่วยยืนยันในเรื่องนี้ว่า *"ส่วนมากเด็ก ๆ จะชอบเวลาพี่แอ๊ดมีกิจกรรม ถ้าแจ้งมาว่าวันนั้นวันนี้ให้ไปช่วยงานที่นั่นที่นี่ แล้วให้มาฝึกซ้อมที่บ้านพี่แอ๊ด พ่อแม่ก็จะรู้ ถ้ามาอยู่บ้านพี่แอ๊ดไม่มีใครว่า เพราะพี่แอ๊ดพาทำในสิ่งที่ดี ๆ ไม่มีอะไรเสียหาย"*

แต่ในปีนี้การรวมกลุ่มเยาวชนกอนกวยโซดละเวเริ่มมีความหมายมากขึ้น **เมื่อโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)** เปิดโอกาสให้ทำโครงการเพื่อชุมชน พวกเขาเห็นว่านี่เป็น **"โอกาสดี"** ที่จะได้รื้อฟื้นและสืบสานการทอผ้าโซดละเวให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีการใช้ผ้าไหมของชุมชน จึงคิดทำ

"การประชุมทีมเป็นกิจกรรมสำคัญ อันดับแรกเพื่อสร้างความเข้าใจ และแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างกัน หลังจากนั้นจึงชี้แจงโครงการต่อชุมชนว่า เยาวชนจะทำอะไร อย่างไร เพื่อบอกกล่าวและขอความร่วมมือ"

โครงการดักแด้แตกใหม่ทอรักทอไหมสายใย (โซดละเว) โดยสมาชิกในทีมประกอบด้วย **เต๋า ลม-วิภา โพธิสาร อุ-สายสุดา วันอุบล กั้ง-ฐิตานันท์ หงษ์นภวิทย์ และคิด-สุกฤตยา ทองมนต์ มีพี่แอ็ดเป็นพี่เลี้ยงชุมชน**

เรียนรู้ในชุมชน

ด้วยเป้าหมายที่ทีมตั้งไว้ว่าจะสืบสานกระบวนการทอผ้าไหมโซดละเว เพื่อพัฒนาเป็นทักษะที่สร้างอาชีพติดตัวได้ และเพื่อให้การทำงานเดินไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนลงมือทำโครงการทุกคนจึงต้องทำความเข้าใจเนื้องานที่ต้องทำก่อน การประชุมจึงเป็นกิจกรรมสำคัญอันดับแรกที่ทีมให้ความสำคัญ เพื่อสร้างความเข้าใจและแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างกัน รวมทั้งกำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาข้อมูล ซึ่งทีมมองว่า การจะสืบทอดต่อไปได้นั้น พวกเขาต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และ

ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ตั้งแต่ลายผ้า การย้อมไหม การทอ และการใช้ผ้าไหม หลังจากนั้นจึงจัดประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนว่า เยาวชนทำอะไร อย่างไร เพื่อบอกกล่าวและขอความร่วมมือจากผู้รู้ในชุมชน

ในการรวบรวมข้อมูลความรู้ ทีมพากันไปสัมภาษณ์ผู้รู้ซึ่งก็คือคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน เรื่องลายผ้า วิธีการใช้ผ้าไหมหางกระรอกในโอกาสต่าง ๆ และการทอผ้า

"ก่อนไปเราจะช่วยกันตั้งคำถามก่อนว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ระดมสมองกันว่าจะถามเรื่องอะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น วันนี้จะไปเก็บข้อมูลเรื่องการใช้ผ้า ก็ให้แต่ละคนคิดคำถาม เช่น ผมยกผ้าผืนหนึ่งขึ้นมาแล้วถามว่า ผ้านี้ใช้ในงานอะไร มีวิธีการทำอย่างไร เป็นการช่วยสร้างกรอบคำถามก่อนลงมือปฏิบัติจริง" พี่แอ็ดเล่าถึงการเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มเยาวชน

เมื่อถึงวันสัมภาษณ์ใช่ว่าทีมงานจะตะลุยถามเอาความรู้จากผู้รู้อย่างเดียว เต๋าบอกว่าเขาและเพื่อนจะเริ่มต้นสัมภาษณ์ด้วยการทักทายสอบถามสารทุกข์สุกดิบก่อน แล้วค่อย ๆ สอบถามไปทีละข้อ โดยมีเพื่อนคอยจดบันทึก ถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอไว้เป็นหลักฐาน

"ผู้รู้แต่ละท่านจะให้ข้อมูลเหมือน ๆ กัน แม้จะมีการกำหนดประเด็นสำหรับแต่ละคนไว้แล้ว แต่ส่วนใหญ่ทุกคนจะรู้เหมือนกัน การเก็บข้อมูลจึงทำได้ไม่ยาก" ลมเล่าถึงความร่วมมือที่ได้รับจากผู้รู้

เต๋าเล่าเสริมว่า การไปสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่ได้มีแค่ทีมงานเท่านั้น แต่จะชวนเด็ก ๆ ในชุมชนไปเรียนรู้พร้อมกัน บรรยากาศในการสัมภาษณ์จึงเหมือนเด็กไปเยี่ยมผู้เฒ่าผู้แก่ที่บ้าน สร้างความแช่มชื่นครื้นเครงแก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างดี

เมื่อได้ข้อมูลแล้ว **ทีมงานจัดการแยกประเภทข้อมูลเป็นหมวดหมู่** เช่น ประวัติของผ้า ลายผ้า การทอผ้า การใช้ประโยชน์จากผ้าแต่ละประเภท รวมทั้งค่านิยม ความเชื่อของคนในชุมชนชาวกวยในอดีตที่บอกว่า ผู้หญิงจะแต่งงานได้ต้องทอผ้าเป็นก่อน เพราะต้องทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนบ (ผ้าไหว้) ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ซึ่งค่านิยมนี้ส่งผลให้บ้านทุกหลังที่มีลูกสาวต้องมีกี่ตั้งอยู่ ผู้หญิงในหมู่บ้านทุกคนทอผ้าเป็นและสืบต่อมาจนกลายเป็นอาชีพเสริมยามว่างนอกฤดูทำนาในปัจจุบัน

ปฏิบัติการของทุกช่วงวัย

การได้รู้ข้อมูลทำให้เยาวชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของผ้าโซดละเว และการได้รับรู้เรื่องราวของผืนผ้าทำให้การลงมือในขั้นตอนปฏิบัติยิ่งน่าสนใจมากขึ้น เพราะทีมเริ่มปฏิบัติการตั้งแต่การเลี้ยงไหมพันธุ์สีเหลือง (พันธุ์นางน้อย) กับสีชมพู (พันธุ์นวลจันทร์) ดูแลหาใบหม่อนให้ตัวไหมกิน เมื่อพบว่าต้นหม่อนในบริเวณชุมชนไม่ค่อยมี ต้องขี่มอเตอร์ไซค์ไปหาไกล 3-4 กิโลเมตร ช่วงแรกของการทำโครงการนี้ทีมได้ไปขอพันธุ์ต้นหม่อนจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติศรีสะเกษกว่า 1,000 ต้น นำมาปลูกในพื้นที่สาธารณะของชุมชน เช่น โรงเรียน วัด แต่ด้วยความแห้งแล้งทำให้ปัจจุบันมีต้นหม่อนเหลือเพียง 100 ต้น

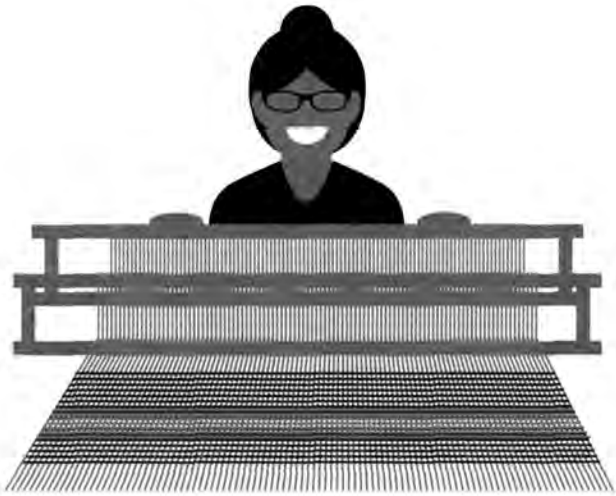
ส่วนการเลี้ยงไหมก็ไม่ใช่ง่าย ๆ งานนี้ทีมต้องเฝ้าดูแลกันอย่างใกล้ชิด คอยลุ้นกันทุก 10 วันที่ไหมจะลอกคราบเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์จนไหมสร้างรังดักแด้ จึงจะเก็บมาใส่กระด้ง ลอกเอาเปลือกไปสาวจนได้เส้นไหม ไหมที่ได้จะถูกเก็บเป็นพวง (ใจ) แล้วนำไปฟอกให้ขาว นำไปแกว่งเพื่อทำความสะอาด แล้วนำไปย้อม ก่อนจะนำไปทอเป็นผืนผ้า **โดยกระบวนการทุกขั้นตอนจะมีชาวบ้านแวะเวียนกันมาดูการทำงานของเยาวชน บางครั้งที่เยาวชนทำไม่ถูก ชาวบ้านก็จะเข้ามาสอน บรรยากาศการเรียนรู้จึงเป็นไปอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย**

“ทุกกิจกรรมในโครงการออกแบบให้เยาวชนทุกช่วงวัยได้มีส่วนร่วมด้วย เช่น หากเป็นเด็กเล็กจะให้ทำสิ่งง่ายๆ ที่เป็นพื้นฐานก่อน แล้วค่อยๆ เพิ่มความยากเข้าไปเรื่อยๆ...บางครั้งก็ต้องกระตุ้นเรื่องวิธีคิด จะมีวิธีฝึกโดยการยกตัวอย่าง เช่น บอกว่าไม่มีใครเป็นตั้งแต่เกิด เขาก็ต้องคิดว่า ฉันต้องทำให้ได้ ต้องลงมือทำจึงจะเป็น ต้องลองทำก่อนจึงจะรู้”

“ความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมเราก็รู้มาจากคนเฒ่าคนแก่ ถามไปทีละขั้น ใช้บ้านพี่แอ๊ดเป็นศูนย์รวมในการรวมตัวทำกิจกรรม แบ่งหน้าที่กันทำงาน บางคนไปเก็บหม่อน บางคนก็ให้อาหาร บางคนก็เก็บขี้ไหม เพราะถ้าไม่ทำความสะอาด มันจะตาย ต้องดูแลทุกวัน หากมีแมลงวันมาตอม มาเจาะตัวไหม หรือถ้ามีกลิ่นสารเคมีมันก็จะตาย เราต้องดูแลไม่ให้แมลงวันมาเจาะโดยเอาผ้ามาคลุม หรือกางมุ้งให้มัน” อุบอกเล่าถึงขั้นตอนการทำงาน

ช่วงปิดเทอมเล็ก น้อง ๆ ช่วยกันเลี้ยงไหม 10 กระด้ง ได้ไหมมาทั้งหมด 4 ใจ ซึ่งการทอผ้าถุง 1 ผืนต้องใช้ไหม 2 ใจ

พี่แอ๊ดเล่าว่า **ทุกกิจกรรมในโครงการเขาออกแบบให้เยาวชนทุกช่วงวัยได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย** เช่น หากเป็นเด็กเล็กเขาจะให้ทำสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นพื้นฐานก่อน แล้วค่อย ๆ เพิ่มความยากเข้าไปเรื่อย ๆ เช่น ถ้าเป็นน้องชั้นอนุบาลเริ่มจากการแกว่งไหม ถ้าเป็นพี่โตขึ้นมาหน่อยก็ทอผ้า ใครทอลายไหนเป็นก็แบ่งกันทำ แต่**บางครั้งก็ต้องกระตุ้นเรื่องวิธีคิด จะมีวิธีฝึกโดยใช้การยกตัวอย่าง เช่น บอกว่าไม่มีใครทำเป็นตั้งแต่เกิด เขาก็ต้องคิดว่า ฉันต้องทำให้ได้ ต้องลงมือทำจึงจะเป็น ต้องลองทำก่อนจึงจะรู้**

อย่างไรก็ตาม แม้บางคนจะทอผ้าเป็นอยู่แล้ว แต่จะทอได้บางลายเท่านั้น เช่น ลมทอโซดละเวและมัดหมี่เป็น อุ กั้ง คิด ทอผ้าโซดละเว ส่วนเต๋าทอลายโสร่งกับลายลูกแก้วได้ แต่ลายผ้าดั้งเดิมของชุมชนยังมีอีกมาก เช่น ผ้าไหมมัดหมี่, โสร่ง, ลายลูกแก้ว, ฉิ่จ์ละเว, ฉิ่จ์สะนอบ (ผ้ายาวโจงกระเบน), ฉิ่จ์ปัดท์ก็คือการทอระหว่างมัดหมี่ผสมโซดละเวคั่นเป็นช่องเป็นช่องไป, ฉิ่จ์สไบคือ ผ้าขาวม้า, สไบเก็บ คือ ผ้าสไบลายลูกแก้ว **แต่จากการสืบค้นของทีมพบว่า มีลายที่ต้องรีบอนุรักษ์อย่างเร่งด่วนคือ ลายมัดหมี่ ที่เรียกว่า ลายงูเหลือม เพราะเริ่มหาคนทอเป็นยากแล้ว**

เมื่อถึงช่วงระยะท้าย ๆ ของโครงการ ทีมสามารถทอผ้าได้ถึง 11 ผืน มีทั้งลายโซดละเว ลายลูกแก้ว และโสร่ง เพราะการทอผ้าแต่ละผืนต้องใช้เวลาทั้งวันกว่าจะได้ผ้าโซดละเวยาว 2 เมตร กว้าง 70 เซ็นติเมตร ยิ่งถ้าทอลายลูกแก้วต้องใช้เวลาถึง 3 วัน วันนี้ผ้าทั้ง 11 ผืนที่พวกเขาช่วยกันทอยังคงถูกรวบรวมไว้ด้วยกัน โดยทีมยังไม่คิดจะขายในตอนนี้ เพราะตั้งใจไว้ว่าจะทอสะสมให้ได้จำนวนมากก่อน จึงจะขายนำเงินที่ได้มาเป็นทุนหมุนเวียนลงทุนเลี้ยงไหมต่อไป

ย้อมสีธรรมชาติ...เพิ่มคุณค่าผ้าโซดละเว

เมื่อเรียนรู้ผ้าไหมโซดละเวอย่างลึกซึ้งแล้ว **ทีมจึงคิดเพิ่ม "คุณค่า" ให้กับผ้าไหมโซดละเวด้วยการ "ย้อมสีธรรมชาติ" แทนการใช้ "สีเคมี"** แม้ว่าบ้านแต้พัฒนาจะมีชื่อเสียงเรื่องผ้าไหมย้อมสีเคมีมาก่อนก็ตาม แต่พวกเขาพยายามสร้างทางเลือกใหม่ โดยแสวงหาความรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ แก่นไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน **ด้วยตระหนักว่าสีธรรมชาติเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่อผู้สวมใส่ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผ้าไหมได้ เพราะที่ผ่าน ๆ มา มักมีผู้คนสอบถามถึงผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติอยู่เนือง ๆ**

"เราอยากย้อมสีธรรมชาติ เพราะรู้สึกว่า สีเคมีมันสวย แต่ไม่ค่อยมีคุณค่า เรารู้ว่าคนในหมู่บ้านเขาย้อมเป็น เราไปถามคนแก่เขาก็บอกว่า ย้อมยังไง ต้องใส่อะไร เราก็มาลองทำดู ทำผิดทำถูกอยู่หลายครั้งกว่าจะได้สีที่ต้องการ" เต๋าเล่าที่มาของแนวคิดการย้อมสีธรรมชาติ

เพราะความรู้เรื่องสีธรรมชาติถูกลืมเลือนไปบ้างแล้วจากความทรงจำของคนในชุมชน **เมื่อทีมค้นคว้าผ่านการลองผิดลองถูกจนได้ความรู้พร้อมกับจดบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ให้คนในชุมชนได้ใช้งานต่อไป** เช่น ต้นจันเขให้สีเหลือง ใบหูกวางให้สีเขียว ครั่งให้สีแดง มะเกลือให้สีดำ เป็นต้น

วันนี้การรื้อฟื้นการย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มเยาวชนที่เคยถูกชาวบ้านตั้งคำถามว่า ทำไปทำไมหลายขั้นตอน ยุ่งยาก แต่เมื่อได้เห็นผลงานของเด็ก ๆ กลายเป็นว่าได้ปลุกกระแสความต้องการย้อมสีธรรมชาติขึ้นในชุมชน เพราะย่า ยาย ป้า น้า บางคนเริ่มถามถึงใบไม้ แก่นไม้ที่ใช้ในการย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น

สืบสานผ้าไหม สืบทอดภูมิปัญญา

ขณะนี้แม้รายได้จากการขายผ้าทอจะยังไม่เกิดขึ้น แต่พี่แอ็ดหัวเรือใหญ่ของกลุ่มบอกว่า **รู้สึกพอใจกับการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชน ที่มีเด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก และสิ่งที่กลุ่มเยาวชนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือ ความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น เพราะการเลี้ยงไหมต้องใส่ใจดูแลอย่างละเอียด หรือการย้อมสีธรรมชาติก็มีหลายขั้นตอนที่ต้องทำให้เสร็จในแต่ละวัน แต่ทุกคนก็ตั้งใจรับผิดชอบทำจนเสร็จ เพราะหากทิ้งไปกลางคัน ผ้าที่ย้อมก็จะไม่เสร็จ สีไม่สม่ำเสมอ หรือสีไม่ติด อาจส่งผลให้คุณภาพของผ้าไหมลดลง**

ขณะที่เต๋าเองก็บอกว่า **นับแต่นี้ต่อไปเขามั่นใจว่า ผ้าโซดละเวจะอยู่คู่กับชุมชนบ้านแต้พัฒนาตลอดไป** และตัวเขาเองเมื่อโตขึ้นก็จะทอผ้าเป็นอาชีพเสริม หากมีโครงการต่อก็อยากต่อยอดการทำงานโดยทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่เป็นแหล่งให้ความรู้เรื่องผ้า การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าลายต่าง ๆ

"สิ่งที่พัฒนาอย่างเห็นได้ชัดคือความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น เพราะการเลี้ยงไหมต้องใส่ใจดูแลอย่างละเอียด การย้อมสีธรรมชาติก็มีหลายขั้นตอน ที่ต้องทำให้เสร็จในแต่ละวัน แต่ทุกคนก็ตั้งใจรับผิดชอบทำจนเสร็จสิ้น เพราะหากทิ้งไปกลางคัน ผ้าที่ย้อมก็จะไม่เสร็จ สีไม่สม่ำเสมอ หรือสีไม่ติด อาจส่งผลให้คุณภาพของผ้าไหมลดลง"

วิธีการใช้ผ้าในโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนความรู้อื่น ๆ เกี่ยวกับผ้าโซดละเวที่ได้จากการรวบรวมไว้ทั้งเนื้อหา รูปภาพ วิดีโอ ที่พร้อมจะสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจต่อไป

การทำโครงการแม้จะเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากภารกิจชีวิต ทั้งเรียน ทั้งทำงานบ้าน แต่ทุกคนบอกว่า รู้สึกสนุกและภูมิใจกับการทำงานนี้

"ที่โรงเรียนก็ต้องเรียน ไหนจะต้องทำโครงการนี้ งานบ้านอีก เหนื่อยก็เหนื่อยแต่ต้องทำ เพราะมันสนุกด้วย มีความภูมิใจว่าเราสามารถทำได้ จริง ๆ เราไม่ทำก็ได้ แต่ทำแล้วมีคนชมก็ภูมิใจ อยากทำต่อไปเรื่อย ๆ เช่น เวลาเราไปเดินห้างใส่ผ้าโสร่งไป คนก็มองว่า เรามาจากไหน เราก็ไม่อายนะ ใส่โสร่งมีคุณค่ามากกว่าใส่กางเกงยีนส์ เคยนุ่งผ้าโสร่งไปเที่ยววิหารหลวงพ่อโต เขาพนมรุ้ง มีคนมาขอยืมใส่ถ่ายรูป เขาถามด้วยว่า มาจากไหน" เต๋าสะท้อนความภาคภูมิใจในผลงาน

ความภาคภูมิใจของทีมยิ่งปรากฏชัดเมื่อเห็นผลงานของตนเองที่เคยโชว์ไว้ในเฟซบุ๊กของกลุ่มถูกแชร์รูปภาพไปใช้ในเว็บไซต์ "ผ้าพื้นเมืองของศรีสะเกษ" สร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่ม จนมีออเดอร์สั่งผ้าโซดละเวย้อมสีธรรมชาติ แต่กลุ่มเยาวชนยังไม่มั่นใจว่าจะสามารถผลิตสินค้าได้ทันจึงต้องปฏิเสธไปก่อน

วันที่จัดงาน **"ตะโปนจลองจ์โซดละเวสานสัมพันธ์บนผืนผ้า"** ซึ่งเป็น**กิจกรรมสื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในวิถีชุมชนชาวกวย และกระบวนการทอผ้า**โซดละเวให้กับผู้นำท้องถิ่น คนในชุมชน และผู้สนใจรับรู้ เป็นอีกวันหนึ่งที่พิสูจน์ศักยภาพของเยาวชนให้คนในชุมชมได้เห็น เพราะการออกแบบงาน การจัดนิทรรศการความรู้ เชิญผู้รู้ในชุมชนร่วมสาธิตการทอผ้า จัดทำสื่อแผ่นพับ การนำเสนอกระบวนการทำงาน การประสานงานกับหน่วยงานราชการ และ

การแสดง ล้วนเป็นผลงานของเยาวชน จากงานที่คิดกันว่าเป็นงานเล็ก ๆ กลายเป็นงานใหญ่ที่งดงาม มีตัวแทนนายอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น เข้าร่วมงานอย่างอุ่นหนาฝาคั่ง จนได้รับเสียงชื่นชมและเปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่ในชุมชนได้

"ตอนเขามาบอกว่าจะทำโครงการ กรรมการบอกว่าถ้าจะทำต้องทำจริงจัง ทำให้เป็น ไม่ทำทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ จะเสียชื่อหมู่บ้านไปด้วย ทีแรกก็ไม่เชื่อว่าจะทำสำเร็จ ***เพราะตั้งแต่โตมา ไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรก ๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมีเรื่องยาเสพติดระบาด พอเด็ก ๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป*** *แต่ก่อนเด็กมั่วสุม ขับรถออกนอกหมู่บ้าน ตอนนี้พอเลิกเรียน กินข้าวเสร็จ ก็ไปเรียนรู้การทอผ้า ตอนนี้เราก็จะเริ่มมองเขาใหม่แล้ว"* **วรวุฒิ ศรีทองธนเดช กรรมการหมู่บ้าน** บอกเล่าความรู้สึกต่อเยาวชนที่เปลี่ยนไป

> **"ไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรกๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมียาเสพติดระบาด พอเด็กๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป"**

ผู้ใหญ่ดลก็ช่วยยืนยันถึงความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในสายตาของผู้ใหญ่บ้านอย่างปลื้มใจว่า *"ได้รับคำชื่นชมตลอดว่า เยาวชนมีความเป็นทีม และเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่งกายดี ชุมชนอื่น ๆ เขาจะชมเด็กบ้านนี้ เพราะส่วนมากงานบุญ งานศพ เด็กก็จะไปช่วยตลอด ไปเสิร์ฟน้ำ ไปเป็นเจ้าภาพงานสวดอภิธรรม เขาแต่งชุดพื้นบ้านที่ทำกันเองไป"*

ส่วนเยาวชนเองก็มองว่า การทำโครงการเป็นประโยชน์ต่อพวกเขามาก อุบอกว่า *"ทำตรงนี้ได้เรื่องกระบวนการคิดวิเคราะห์ เหมือนกับว่า เราทำงานเราต้องมีการวางแผนการทำงานก่อน"*

ส่วนลมมองว่า การทำงานทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่ง**ความสามัคคีที่เกิดขึ้นกลายเป็นจุดแข็งในการทำงานของทีม แม้ว่าจะมีปัญหาบ้างเรื่องเวลาว่างที่ไม่ตรงกัน แต่ทุกคนก็ผ่านมาได้**

"เรื่องไหนที่ไม่รู้ก็ปรึกษาพี่แอ๊ดได้ สิ่งที่พี่แอ๊ดสอนไม่ว่าจะเป็นการรำ ทำบายศรี จับผ้า วิธีคิด การวางตัว ตอนนี้พวกเราทำเป็นทุกอย่าง สามารถรับงานทำบายศรี ประดับผ้า เป็นรายได้เสริมได้สบาย"

ขณะที่พี่แอ๊ดบอกว่า ต่อไปแม้ว่าจะไม่มีโครงการนี้ แต่หากเขายังอยู่ในชุมชนก็จะทำต่อไป ยอมรับว่า**โครงการนี้ทำให้เด็กรุ่นใหม่หันกลับมาร่วมเรียนรู้สืบทอดการทอผ้าไหมเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือโครงการนี้ทำให้กลุ่มเยาวชนมีแรงบันดาลใจมากขึ้นในการสืบทอด ทำให้เยาวชนชินกับการทำงานและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ได้ไปเลาะเล่น (เที่ยวเล่น) เถลไถลที่ไหน** แต่ก็ยังมีข้อที่แอบห่วงกังวลเล็ก ๆ เรื่องโซเชียลมีเดียมากที่สุด จนต้องเตือนและสอนว่ามันมีคุณมีโทษอย่างไร

วันนี้ เสียงกี่ทอผ้ายังคงดังก้องอยู่ในมุมโน้น มุมนี้ของชุมชนบ้านแต้พัฒนา กลุ่มเยาวชนได้พิสูจน์ตนเองผ่านความอุตสาหะฝึกฝนจนทอผ้าไหมได้เป็นผืน รังสรรค์สิ่งใหม่จากการรื้อฟื้นกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ กลายเป็นการปลุกกระแสให้คนในชุมชนหันกลับมาสนใจการย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น ที่สำคัญคือ โครงการนี้ได้สานสัมพันธ์คนในชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ สืบค้นข้อมูล และร่วมจัดงาน **"ตามรอยโซดละเว"** ซึ่งเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ คุณค่า วัฒนธรรมชาติพันธุ์กวยผ่านการแต่งกายและพิธีกรรมชุมชน เช่น การรำไหว้ครู การรำแม่มด

ผลลัพธ์จากการทำงานของเยาวชนได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยที่ร้อยรัดดั่งเส้นไหมที่ถูกทอถักเป็นผืนผ้า จนสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใหญ่ว่า พวกเขาเป็นกลุ่มคนคุณภาพที่สามารถฝากอนาคตของชุมชนไว้ในกำมือได้อย่างวางใจ

การใช้ผ้าไหมลายหางกระรอก ในพิธีต่างๆ

ฉิ่จ์สะนอบจ์

ฉิ่จ์ละเว

ฉิ่จ์โทรงจ์

ฉิ่จ์ปัดท์

- **งานบวช** นาคจะนุ่งฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) เข้าพิธีอุปสมบท
- **พิธีแต่งงาน** เจ้าสาวนุ่งฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) เจ้าบ่าวนุ่งฉิ่จ์สะนอบ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) และใช้ผ้าทอเป็นเครื่องไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ไม่ว่าจะเป็น ฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉิ่จ์โทรงจ์ (ผ้าโสร่งไหม) ฉิ่จ์ปัดท์ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโซดละเว) ชาวกวยถือเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) จะต้องต่อเชิงทั้งสองด้านบนและล่าง เชิงด้านล่างเรียกว่า บูลจ์บูลจ์ (เชิงไหมมัดหมี่) มีความกว้าง 12 เซนติเมตร เสลิก (ไหมยกมุกลายข้าวหลามตัด) มีความกว้าง 3 เซนติเมตร ปลอจ์ฉิ่จ์ หัวเชิงด้านบน ทอด้วยการยกขิดลายก้างปลา ลายดอกหมาก ลายโคมห้า ซึ่งในอดีตผ้าฉิ่จ์ละเวไม่กว้างมากนัก จึงต่อเชิงด้านบนและล่างให้มีความกว้างมากพอสำหรับการนุ่ง
- **พิธีกรรมเกลนางออ (รำแม่มด)** เป็นเครื่องสมมา (ไหว้) แถน (เทวดาประจำตัวหรือประจำตระกูล) ผู้รำจะสวมฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉิ่จ์โทรงจ์ (ผ้าโสร่งไหม) ฉิ่จ์ปัดท์ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโซดละเว)
- **งานอวมงคล (งานศพ)** ใช้ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ในการคลุมโรงศพ เชื่อกันว่าเพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปสู่สรวงสวรรค์และมีผ้าผ่อนที่ดีใช้ในโลกหน้า
- **บุญเทศน์มหาชาติ (บุญผะเหวด)** ใช้ผ้าโซดละเวทุกประเภทในการห่อพระคัมภีร์
- **ประเพณีต่างๆ เช่น สารทเดือนสิบ** ใช้ฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉิ่จ์โทรงจ์ (ผ้าโสร่งไหม) ฉิ่จ์ปัดท์ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโซดละเว) เซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้ได้ใส่ผ้าใหม่ ๆ
- **พิธีเรียกขวัญ (กะเยือละวาย)** ใช้ฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉิ่จ์โทรงจ์ (ผ้าโสร่งไหม) ฉิ่จ์ปัดท์ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโซดละเว) เซ่นเทวดารักษาประจำตัวผู้ป่วย เพื่อให้มาอยู่เหมือนดั้งเดิม
- **พิธีสู่ขวัญข้าว (โซดทรอจ์)** ใช้ฉิ่จ์ละเว (ซิ่นไหมเข็นควบ) ฉิ่จ์สะนอบจ์ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉิ่จ์โทรงจ์ (ผ้าโสร่งไหม) ฉิ่จ์ปัดท์ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโซดละเว) เซ่นไหว้พระแม่โพสพ เพื่อปกปักรักษาและให้ข้าวน้ำบริบูรณ์

โครงการดักแด้แตกใหม่ ทอรักทอไหมสายใย (โซดละเว)

พี่เลี้ยงชุมชน
สิบเอกวินัย โพธิสาร

ทีมทำงาน
อภิชาติ วันอุบล
วิภา โพธิสาร
สายสุดา วันอุบล
ฐิตานันท์ หงษ์นภวิทย์
สุกฤตยา ทองมนต์

สืบสานสำเนียง
"เสียง" ชาวกูย

โครงการสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย

โจทย์ปัญหา

บ้านรงระ มีดนตรีพื้นบ้าน
เป็นภูมิปัญญาล้ำค่าของชุมชน แต่ของล้ำค่านี้
มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้นที่เล่นเป็น
ซึ่งกำลังทยอยจากไปทีละคนสองคน
พวกเราจึงคิดที่จะเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญา
การละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกูยไว้
ก่อนจะเลือนหายไป
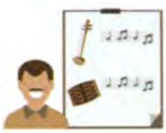

กระบวนการเรียนรู้

1. ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้ที่มาที่ไปของโครงการ และวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อขอความร่วมมือ

2. เก็บข้อมูลประวัติครูภูมิปัญญาในชุมชนและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน

3. ทีมงานและเยาวชนในชุมชนเรียนรู้และฝึกเล่นดนตรีพื้นบ้านกับครูภูมิปัญญา

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- กลุ่มเยาวชนบ้านรงระได้เรียนรู้ความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านในงานวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน
- การจัดเก็บความรู้ด้านวิธีการทำเครื่องดนตรีโบราณของชาติพันธุ์กูย เช่น ซอ ตัวโน้ตดนตรี วิธีการเล่นทำนองเฉพาะของชาติพันธุ์กูย
- กลุ่มเยาวชนเกิดพลังและมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาของชุมชน กลุ่มเยาวชนบ้านรงระเติบโตทางความคิด และเกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
- ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- เปลี่ยนทัศนคติของพี่เลี้ยงนักพัฒนาว่า “เยาวชนเติบโตและพัฒนาได้ ถ้าผู้ใหญ่เปิดพื้นที่ สร้างโอกาสอย่างเข้าใจ”

การสืบค้นความรู้ชุมชนเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน

- วิธีการเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ
- วิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี
- การเล่นดนตรีในงานมงคลหรืองานอวมงคล ฯลฯ

เวลาผู้สูงอายุเล่นดนตรีต้อนรับผู้เข้าร่วมอบรม พวกเราก็แค่มองหรือรำตามเฉยๆ พอมาเริ่มทำโครงการนี้ เราต้องรู้ที่มา ต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเล่นได้ เราก็ต้องแกะตัวโน้ต สำหรับพวกเรามันยากมาก ต้องใช้ความพยายาม ...ทุกคนต่างตั้งใจที่จะทำให้สำเร็จ เพราะถือเป็นครั้งแรกของชุมชนที่มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านให้เป็นระบบ และง่ายต่อการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป

บ้านรงระ หมู่บ้านชาติพันธุ์กูย ตำบลตูม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีประชากรอาศัยอยู่เพียง 48 หลังคาเรือน มีดนตรีพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาล้ำค่าของชุมชน แต่ของล้ำค่านี้อยู่ในมือของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ที่ทยอยจากไปทีละคนสองคน คนรุ่นใหม่จึงมิอาจอยู่เฉย พวกเขาคิดที่จะเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกูยไว้ก่อนจะเลือนหายไป...

สืบค้นก่อนสืบสาน

ต่าย-สุกัญญา แสงมาศ เล่าว่า ดนตรีพื้นบ้านชาวกูย เป็นสำเนียงเฉพาะถิ่นที่สะท้อนทั้งความสุข ความรื่นเริง ปัจจุบันชาวบ้านรงระยังคงมีการเล่นดนตรีพื้นบ้านอยู่บ้างในงานมงคล งานบุญ หรือในโอกาสที่มีแขกบ้านแขกเมืองมาเยี่ยมเยือน แต่ปัจจุบันเหลือคนเล่นเป็นอยู่ไม่มากแล้ว เธอและเพื่อนๆ ซึ่งประกอบด้วย

อวย-เจนจิรา แสงมาศ นุ่น-สุภาพร พันโนฤทธิ์ กิ๊ฟ-ศิริพร สงพิมพ์ ขวัญ-มาลินี มวีชาติ และเพชร-วงศ์เพชร ชัยวิเศษ จึงรวมตัวกันทำโครงการสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูยขึ้น ด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เยาวชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกูย ถือเป็นการ **"เปิดพื้นที่"** การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

เป้าหมายของโครงการนี้มี 2 ส่วนคือ การสืบค้นประวัติชีวิตครูภูมิปัญญา และการสืบค้นความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งทีมวางแผนการทำงานไว้คือ เริ่มต้นด้วยการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้ถึงที่มาที่ไปของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อขอความร่วมมือคนในชุมชนให้ช่วยสนับสนุน ทำพิธีไหว้ครูภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองในฐานะที่จะขอเป็นศิษย์ ก่อนที่เยาวชนจะช่วยกันสืบประวัติชีวิตครูภูมิปัญญาว่ามีใครอยู่ที่ไหน และเล่นเครื่องดนตรีอะไรเป็นบ้าง

"การสืบค้นประวัติครูภูมิปัญญาจะรวบรวมตั้งแต่เป็นใคร เกิดที่ไหน ประวัติครอบครัว แต่ที่เน้นคือ เริ่มเล่นดนตรีเมื่อไร ใครเป็นผู้สอน ถนัดเครื่องดนตรีประเภทใด ประดิษฐ์เครื่องดนตรีเองได้ไหม ถนัดเล่นเพลงอะไรบ้าง" อวยเล่าถึงกรอบคำถามในการรวบรวมประวัติครูภูมิปัญญา

“การศึกษาประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา ทำให้พวกเขาทราบถึงวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาแต่ละท่านที่กว่าจะเชี่ยวชาญชำนาญในการเล่นดนตรีอย่างทุกวันนี้ ต้องมีการฝึกฝนอย่างอุตสาหะ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่เยาวชนควรใส่ใจทำตาม”

สำหรับวิธีการสืบค้นนั้นต่ายบอกว่า ทีมจะไปพร้อมกันทั้งกลุ่ม แต่จะแบ่งกันสัมภาษณ์ เช่น หากเธอสัมภาษณ์ก็จะมีนุ่นหรือกิ๊ฟช่วย หากอวยสัมภาษณ์ก็มีขวัญหรือเพื่อนอีกคนช่วย บรรยากาศระหว่างการสัมภาษณ์ก็เป็นไปด้วยความสนุกสนาน จะมีปัญหาบ้างเรื่องการสื่อสาร เพราะแต่ละท่านค่อนข้างสูงวัย หูไม่ค่อยได้ยินแล้ว ต้องพูดใกล้ ๆ และบางทีท่านก็ตอบไม่ตรงคำถาม หากเป็นเช่นนั้นทีมต้องยกตัวอย่างประกอบ แล้วถามใหม่อีกครั้ง

ส่วน**ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน** ทีมงานกำหนดกรอบประเด็นในการรวบรวมไว้ เช่น วิธีการเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ วิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี อุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี การเล่นดนตรีในงานมงคลหรืองานอวมงคล ฯลฯ

ทั้งนี้จากการสืบค้นข้อมูลข้างต้น ทำให้พวกเขาได้ทราบถึงประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา เช่น นายดัน ทวีชาติ นายคูณ นาคนวล นายน้อม กระสังข์ ทั้ง 3 ท่านเป็นครูภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้าน เครื่องดนตรีประเภทซอ ซึ่งทุกท่านเป็นศิษย์ร่วมครูคนเดียวกัน **การศึกษาประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา ทำให้พวกเขาทราบถึงวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาแต่ละท่านที่กว่าจะเชี่ยวชาญชำนาญในการเล่นดนตรีอย่างทุกวันนี้ต้องมีการฝึกฝนอย่างอุตสาหะ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่เยาวชนควรใส่ใจทำตาม และที่สำคัญการเข้าไปพูดคุยสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญายังเป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ให้ได้รู้จักคุ้นเคยกันก่อนที่จะเรียนจะสอนกันต่อไป**

เรียนให้รู้...รู้ให้ลึกซึ้ง...จึงสืบทอดได้

เมื่อรู้จักและมีความรู้พื้นฐานด้านประวัติความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านแล้ว ทีมงานได้จัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านจากครูภูมิปัญญาสู่กลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจ ซึ่งแต่ละคนสามารถเลือกฝึกฝนกับเครื่องดนตรีที่ชื่นชอบได้ โดยกำหนดนัดหมายเรียนในตอนค่ำตั้งแต่หกโมงเย็นของทุกวัน ที่ศาลากลางบ้าน

“กิจกรรมที่พาน้อง ๆ ทำในโครงการคือ การรวมกลุ่มน้อง ๆ ฝึกเล่นดนตรีพื้นบ้าน มีทั้งการเล่นดนตรีและการฟ้อนรำ สำหรับน้องผู้หญิงจะฝึกฟ้อนรำ ส่วนน้องผู้ชายจะจับกลุ่มเล่นดนตรีกับผู้สูงอายุ แต่แกนนำต้องเล่นทั้งดนตรีและรำไปพร้อมกัน” อวยเล่าถึงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

ต่ายบอกว่า การชักชวนน้อง ๆ มาร่วมกิจกรรมใช้วิธีการประกาศเสียงตามสาย ขอความร่วมมือให้มารวมกัน ซึ่งโดยพื้นฐานของเยาวชนที่นี่มีความสามัคคีกันอยู่แล้ว แค่ประชาสัมพันธ์ก็สามารถรวมกลุ่มน้องได้ประมาณ 20 คน พวกเราแบ่งกันดูแลตามกิจกรรมที่น้องอยากทำ โดยก่อนเริ่มกิจกรรมทีมจะจัดประชุมทำความเข้าใจกับน้อง ๆ ว่า มีการรำ เล่นซอ ฉิ่ง ฉาบ ให้เลือกเรียนตาม

ความสนใจ โดยมีครูภูมิปัญญาสอนเป็นกลุ่ม ๆ บางครั้งก็จะมีการรวมเล่นเป็นวงใหญ่บ้าง

"สาเหตุที่เราชวนน้อง ๆ มาทำด้วย ถ้าทำแค่ 7-8 คน จะรวมเป็นกลุ่มเยาวชนได้อย่างไร เราเป็นรุ่นพี่ ถ้าไม่สอน น้องก็จะไม่รู้ว่าต้องทำแบบไหน มันก็ต้องมีคนสืบสานต่อ ซึ่งกิจกรรมที่เราสอนน้องจะใช้เวลาในช่วงเสาร์อาทิตย์ และหลังเลิกเรียนเวลา 6 โมงเย็นถึง 2 ทุ่ม อย่างมาก 3 ทุ่ม ไม่เกินนี้" นุ่นอธิบาย

เมื่อได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทั้งการสอบถามผู้รู้ และการสอนน้อง ๆ เยาวชนทุกคนต่างรู้ซึ้งว่า การดูกับการลงมือทำมีความต่าง จากที่เคยเห็นผู้สูงอายุเล่นดนตรีต้อนรับผู้เข้าร่วมอบรม ดูเหมือนจะง่าย แต่เมื่อได้มาสัมผัสกับการเล่นดนตรีพื้นบ้านในครั้งนี้จึงซาบซึ้งว่ายากมาก เพราะระบบการสอนของผู้สูงวัยกับคนรุ่นใหม่แตกต่างกัน ผู้สูงวัยสอนโดยการทำให้ดู พาทำ แต่เด็กรุ่นใหม่จะเรียนดนตรีจากตัวโน้ต จึงเป็นหน้าที่ของแกนนำที่ต้องช่วยกันหาวิธีถ่ายทอดความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ซึ่งทีมก็ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนดนตรีในวงดุริยางค์ของโรงเรียนและการเล่นกีตาร์มาปรับใช้ในการเทียบเสียงแกะตัวโน้ตจากเสียงดนตรีของครูภูมิปัญญา

"เวลาผู้สูงอายุมาเล่นดนตรีต้อนรับผู้เข้าร่วมอบรม พวกเราก็แค่มอง หรือรำตามเฉย ๆ พอมาเริ่มทำโครงการนี้ เราต้องรู้ที่มา ต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเล่นได้ เราก็ต้องมาแกะตัวโน้ต สำหรับพวกเรามันยากมาก เราต้องใช้ความพยายามมาก ตอนนี้แกะได้ 2 เพลง คือ กิ๊กกอ กิ๊กแก และเพลงกันตรึม ความยากอยู่ที่เราต้องเทียบโน้ตโดยดูว่าครูภูมิปัญญาสีสายใด ระหว่างสายในกับสายนอก ถ้าเราดูแต่การสลับนิ้ว เราก็จะไม่รู้ว่าสีสายในหรือว่าสายนอก นิ้วใดเป็น โด หรือเร ซอลเสียงสูง หรือซอลเสียงต่ำ" ต่ายบอกเล่าความรู้สึก

เมื่อตัวโน้ตเปลี่ยนคน

แม้ขั้นตอนของการแกะตัวโน้ตจะยุ่งยากซับซ้อน แต่ก็ได้สร้างการเรียนรู้ให้กับทีมงานไม่น้อย

ต่ายบอกว่า ช่วงของการแกะตัวโน้ต บางครั้งก็ทำให้ทีมงานมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ส่วนใหญ่จะถกเถียงกันว่าเป็นเสียงใด สีสายนอก หรือสายใน จับนิ้วไหน **ซึ่งทีมก็พยายามหาทางออกร่วมกันด้วยการช่วยกันดู คนหนึ่งดูนิ้ว คนหนึ่งดูการสี ซึ่งทุกคนต่างตั้งใจจะทำให้สำเร็จ เพราะถือเป็นครั้งแรกของชุมชนที่มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านให้เป็นระบบ และง่ายต่อการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป**

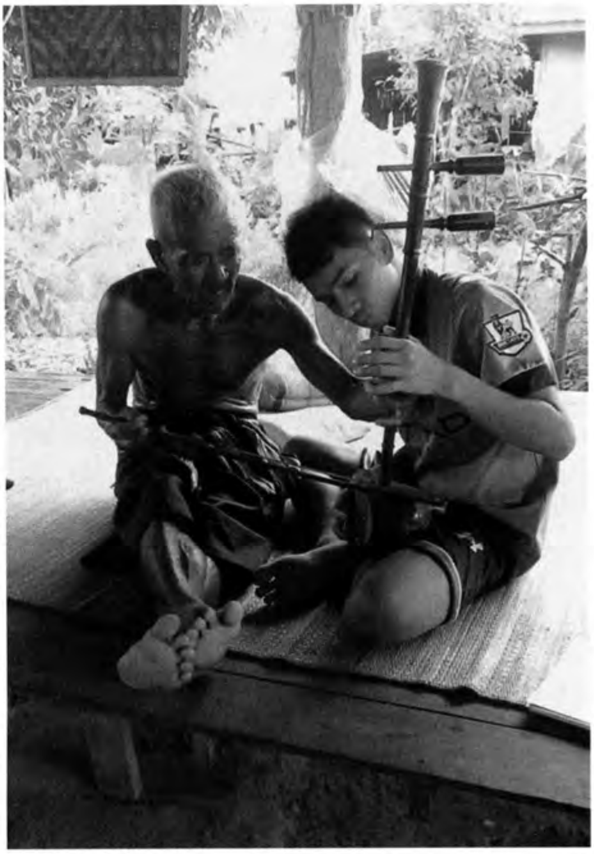
ขณะที่อวยเสริมว่า พวกเธอและน้อง ๆ ไม่ได้เรียนสีซอเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวนเรียนทั้งรำ ฉิ่ง ฉาบ ไปด้วยพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เล่นเครื่องดนตรีได้หลายชิ้น แต่ที่เลือกแกะโน้ต 2 เพลงนี้ เพราะเพลงกิ๊กกอ กิ๊กแก เป็นเพลงพื้นเมืองที่นิยมเล่นในงานแห่ งานบุญ งานกฐิน งานมงคล เป็นเพลงพื้นบ้านของที่นี่ที่อื่นจะไม่มี ส่วนเพลงกันตรึมเป็นเพลงที่ผสมผสานเขมรกับส่วย ที่มีความสนุกสนาน สามารถเล่นในงานรื่นเริงทั่วไป

ปัญหาเรื่องการไม่ตรงต่อเวลา เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของแกนนำได้มากที่สุด วิ นุ่น ขวัญ สารภาพว่า พวกเธอเคยมีพฤติกรรมสายเสมอ แต่เมื่อต้องมาเป็นแกนนำจัดกิจกรรม จึงต้องปรับตัวทำให้กลายเป็นคนตรงต่อเวลามากขึ้น ด้วยสำนึกว่าแกนนำต้องมาเตรียมงาน เตรียมสถานที่ก่อนที่สมาชิกคนอื่น ๆ จะมาถึง เมื่อตั้งใจปรับปรุงตัวเอง จึงกลายเป็นว่าทำให้เกิดความรับผิดชอบมากขึ้นโดยไม่รู้ตัว การฝึกเล่นดนตรีที่ต้องมีสมาธิจดจ่อกับตัวโน้ต พัฒนาให้จิตมีสมาธิจึงเป็นสิ่งติดตัวไปถึงการเรียนในโรงเรียน

"เวลาน้องมาไม่ตรงเวลาก็จะนำปัญหามาคุยกับน้อง ๆ ว่าให้มาให้ตรงเวลา เพราะแต่ละคนก็มีภารกิจของตนเอง ถ้ามาตรงเวลาก็จะเริ่มประชุมได้เร็ว แล้วจะได้กลับไปทำภารกิจของตนเอง ส่วนใหญ่น้อง ๆ จะมาช้าอย่างมากที่สุดประมาณครึ่งชั่วโมง เมื่อได้คุยกันแล้วน้องก็มาเร็วขึ้น บางคนมาก่อนเวลาด้วย มาช่วยจัดสถานที่รอ" อวยเล่า

“ในฐานะผู้นำที่ต้องหนุนเสริมการทำงานของเยาวชน เขาจึงปล่อยให้เยาวชนคิดและตัดสินใจเอง ทั้งเรื่องการบริหาร และการอยู่ร่วมกัน ผิดบ้างถูกบ้างก็ไม่ว่ากัน เพราะมันเป็นเรื่องของการเรียนรู้”

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ต่ายเล่าว่า กิจกรรมที่ทำช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเยาวชนกับชุมชน เพราะเวลาที่น้อง ๆ ซ้อมดนตรีก็จะมีผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านคนอื่น ๆ แวะเวียนมาดู พร้อมทั้งให้คำแนะนำและให้กำลังใจ ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของทีมแกนนำเองก็แนบแน่นมากขึ้น เพราะได้เรียนรู้ลักษณะนิสัยใจคอของกันและกัน ได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างทางความคิด วิธีการทำงานของเพื่อน ซึ่งทำให้เกิดการปรับตัว รู้จักการให้อภัยเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้

ณ วันนี้เด็กและเยาวชนในบ้านรงระ อย่างน้อย 1 คน เล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้ 1 ชิ้น แม้เพลงที่เล่นจะยังไม่หลากหลาย แต่ก็อยู่ในเส้นทางของการสั่งสมประสบการณ์ ทุกคนสนุกกับการเรียนรู้ และรู้สึกชิดใกล้กับครูภูมิปัญญา ความเสี่ยงจากการหลงผิด ติดยา ท้าซิ่ง ชู้สาว ที่เป็นสถานการณ์ปัญหาของเด็กเยาวชนในสังคมปัจจุบัน ถูกขจัดให้บรรเทาเบาบางไป ด้วยเพราะที่นี่เด็ก ๆ มีพื้นที่เรียนรู้ที่ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ ที่ดึงดูดและยึดโยงเยาวชนไว้ โดยไม่ต้องแสวงหาความเพลิดเพลินใจจากสิ่งอื่น

เด็กเรียนรู้ ผู้ใหญ่หนุนเสริม

จำรูญ นาคนวล ผู้ใหญ่บ้านบ้านรงระ บอกว่า ในฐานะผู้นำที่ต้องหนุนเสริมการทำงานของเยาวชน เขาจึง**ปล่อยให้เยาวชนคิดและตัดสินใจเอง ทั้งเรื่องการบริหารและการอยู่ร่วมกัน ผิดบ้างถูกบ้างไม่ว่ากัน เพราะมันเป็นเรื่องของการเรียนรู้**

“สิ่งที่เยาวชนเข้ามาปรึกษาก็มี เช่น เวลาจะจัดกิจกรรมเขาก็จะมาถามว่า ผู้ใหญ่ว่างไหม หรือขอให้ช่วยประชาสัมพันธ์ เราก็สนับสนุนเปิดเครื่องเสียงให้ แต่ให้เขาประกาศเอง เรียกกันเอง ถ้าเราเปิดเวทีให้เขา เขาก็จะมีความกล้า จะพูดผิดพูดถูกก็ไม่เป็นไร ให้เขาได้ฝึกความกล้าแสดงออก กล้าจับไมค์คุยก็พอแล้ว”

ผู้ใหญ่จำรูญเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า การที่เยาวชนได้ทำโครงการเองทำให้พวกเขาพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งการช่วยเหลือชุมชน นำแนวคิดจากการทำโครงการมาช่วยเหลือชุมชนเวลามีงาน **การได้ลงมือทำโครงการสามารถเปลี่ยนแปลงเยาวชนให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี**

นอกจากจะพัฒนาเรื่องทักษะในการทำงานและความรับผิดชอบแล้ว ปรากฏการณ์สำคัญที่พบเห็นได้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุที่ก่อเกิดขึ้น

“ผู้สูงอายุดูมีชีวิตชีวามากขึ้นเวลามาสอนเยาวชน ผู้สูงอายุจะดีใจ จะรีบมา รู้สึกอยากเล่น อยากสอน เพราะรู้สึกว่ามีคนให้ความสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเด็กและผู้สูงอายุเข้าหากัน ตอนนี้เยาวชนมีอะไรเขาจะรีบไปหาผู้สูงอายุ ถามหากัน ปรึกษากัน ผูกพันกันมากขึ้น”

ในฐานะผู้นำชุมชน เมื่อเห็นการเกื้อหนุนระหว่างวัย ทำให้รู้สึกถึงบรรยากาศที่อบอุ่นในชุมชน ขณะเดียวกัน ความหลากหลายของเยาวชนที่ก้าวเข้ามามีบทบาท ช่วยเหลืองานต่าง ๆ ในชุมชนอย่างเอาจริงเอาจัง ทำให้รู้สึกคลายใจที่จะมอบหมายงานต่าง ๆ ให้เยาวชนรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ทำให้**ผู้ใหญ่จำรูญหมดห่วง และเชื่อมั่นว่า ดนตรีพื้นบ้านของชาวกูยจะยังคงอยู่คู่ชุมชนบ้านรงระต่อไป**

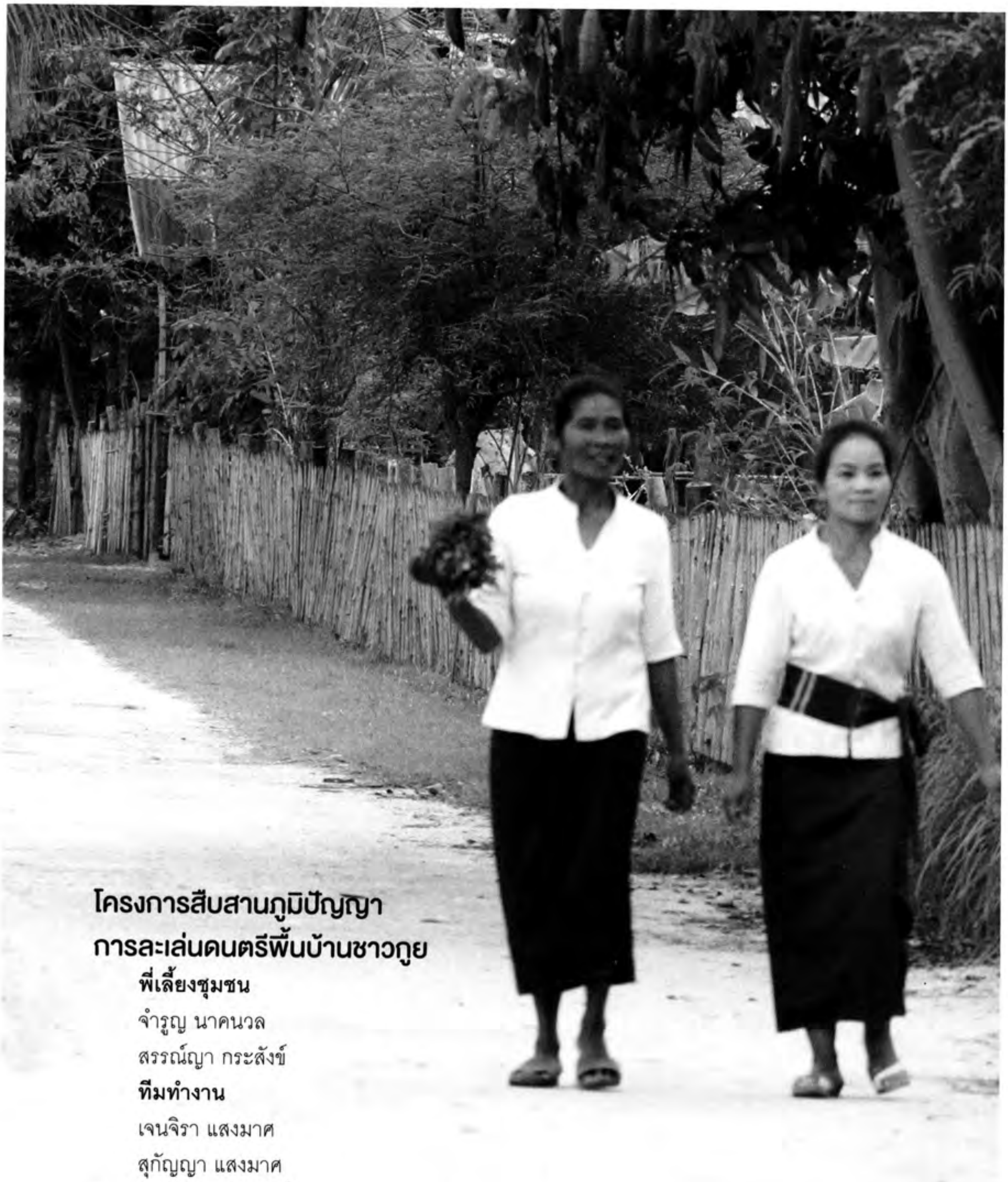
ขณะที่สรรณ์ญา กระสังข์ พี่เลี้ยงชุมชนบอกว่า วิธีดูแลงานของน้อง ๆ เขาจะดูจากเฟซบุ๊กว่าช่วงนี้น้องทำอะไรไปบ้างแล้ว ตอนแรกคิดว่าน้อง ๆ ไม่น่าจะทำได้ แต่พอมาดูก็เห็นว่าพวกเขาสามารถบริหารจัดการโครงการ และวางแผนงานตามกิจกรรมที่คิดได้ ตอนแรกคิดว่า โครงการนี้อาจต้องคืนเงินในส่วนของบ้านรงระ เพราะอีกบ้านเขาขึ้นงานกันพรึบพรั่บ แต่ช่วงหลังเมื่อได้เข้ามาสังเกตการทำงาน และกระบวนการเก็บข้อมูล ก็เห็นความตั้งใจ คิดว่าทักษะที่สำคัญที่เขามีคือ เรื่องการบริหารจัดการโครงการที่แต่ก่อนไม่เชื่อว่าน้องจะทำได้

นอกจากนี้สรรณ์ญายังสะท้อนว่า เขาได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่มีการพัฒนาทักษะการทำงานมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการจัดโครงสร้างการทำงานในทีม การทำงานข้อมูล การจัดระบบข้อมูล จัดระบบงาน การบันทึก ซึ่งทุกคนสามารถทำให้เห็นโครงสร้างของเนื้องานว่า กิจกรรมที่ทำ ได้ทำอะไรบ้าง บันทึกเนื้อหา และบันทึกภาพถ่าย ซึ่งยืนยันว่า การจัดระบบเนื้อหาเขาก็สามารถทำได้

สรรณ์ญาบอกอีกว่า การทำงานของเยาวชนบ้านรงระเป็นการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น โดยมีผู้ใหญ่จำรูญเป็นผู้ให้โจทย์ มอบหมายให้เยาวชนรับงานวัฒนธรรมภาคกลางคืน หรือสรุปเนื้อหาวิชาการ ซึ่งพวกเขาสามารถทำได้เป็นอย่างดี

"ผมสนับสนุนแนวคิดว่า การทำงานของเยาวชน ***"หัวใจสำคัญ"*** *คือ ต้องผ่านการทำงานจริง เพราะเด็กสามารถทำได้ทุกอย่างถ้าเราเปิดโอกาส และการทำงานของเยาวชนตรงนี้ก็เปลี่ยนมุมมองผมไปเยอะ"*

เสียงเพลงอันไพเราะที่แฝงไว้ด้วยความสนุกสนานยังคงดังกังวานทุกย่ำค่ำที่บ้านรงระ เพราะเยาวชนคนรุ่นใหม่ตระหนักถึงคุณค่า จึงตั้งใจที่จะสืบทอดสานต่อภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้วยการ**เรียนรู้ความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านในงานวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งการจัดเก็บความรู้ด้านวิธีการทำเครื่องดนตรีโบราณของชาติพันธุ์กูย เช่น ซอ โน้ตดนตรี วิธีเล่นทำนองเฉพาะของชาติพันธุ์กูย อาทิ กิ๊กกอ กิ๊กแก ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดพลัง มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนางานชุมชน เช่น การจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนจัดการตนเองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงบนฐานวิถีชีวิตชาวกูยบ้านรงระ** โดยเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการเติบโตทางความคิด ความรับผิดชอบ และการฝังรากของเชื้อชน ที่หยั่งลึกลงไปในหัวใจของลูกหลานชาวกูยบ้านรงระ แววตาเปี่ยมสุขของผู้สูงอายุสะท้อนความรู้สึกที่ไม่ต้องบรรยายความถึงความสุขและความอบอุ่นที่ได้อยู่ท่ามกลางลูกหลาน แต่ที่สำคัญที่สุดคือ**การทำงานของคนวัยเยาว์ยังสร้างผลสะเทือนไปถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของพี่เลี้ยงที่คร่ำหวอดในกระแสงานพัฒนาว่า** ***"เยาวชนเติบโตและพัฒนาได้ถ้าผู้ใหญ่เปิดพื้นที่ สร้างโอกาส อย่างเข้าใจ"***

โครงการสืบสานภูมิปัญญา
การละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย

พี่เลี้ยงชุมชน

จำรูญ นาคนวล

สรรณ์ญา กระสังข์

ทีมทำงาน

เจนจิรา แสงมาศ

สุกัญญา แสงมาศ

สุภาพร พันโนฤทธิ์

ศิริพร สงพิมพ์

มาลินี มวีชาติ

วงศ์เพชร ชัยวิเศษ

กิตติยา ตุ่มใส

เรียน รู้ เล่น กอนกวยท่รวยอิก

โครงการสานสัมพันธ์กลุ่มกวยท่รวยอิก

โจทย์ปัญหา

- ท่รวยอิกคืออะไร?
- แล้วท่รวยอิกหายไปไหน?
- พวกเราต้องการรื้อฟื้นการละเล่นท่รวยอิก ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ทำหน้าที่สานสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ฟื้นคืนกลับมา

กระบวนการเรียนรู้

1. จัดประชุมชี้แจงการทำโครงการกับคนในชุมชน เพื่อขอความร่วมมือและช่วยชี้เป้าผู้รู้
2. เก็บข้อมูลประวัติและวิธีการเล่นท่รวยอิกจากคนในชุมชน
3. เรียนรู้การละเล่นท่รวยอิกด้วยตนเอง
4. นำข้อมูลที่ได้มาจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ในรูปแบบหนังสือเล่มยักษ์
5. นำการละเล่นท่รวยอิกไปขยายผลต่อในโรงเรียนบ้านซำ

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่มกอนกวยท่รวยอิกมองเห็นคุณค่าของชุมชน รู้รากเหง้าของตนเอง เกิดสำนึกรักชุมชนถิ่นเกิด และเข้ามามีบทบาทในการทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้น
- มีการจัดเก็บองค์ความรู้ วิธีการเล่นในรูปแบบหนังสือเล่มยักษ์เป็นภาษากวย เพื่อสืบสานส่งต่อรุ่นต่อรุ่น
- ฟื้นบรรยากาศความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

เสียงสะท้อนจากชุมชน

รู้สึกดีที่ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีที่ได้ช่วยสอนให้เด็กๆ เล่นท่รวยอิก เพราะการละเล่นนี้หายไปจากหมู่บ้านมาระยะหนึ่งแล้ว

การทำโครงการแบบนี้ดีกับน้องๆ มาก จากคนที่ไม่กล้าพูด เขินอาย ก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ความคิดความอ่านก็ดีขึ้น และที่ดียิ่งกว่าคือเยาวชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น จากเดิมที่มีแต่คนแก่มาช่วยงาน ตอนนี้เวลามีงานอะไรในชุมชน เยาวชนจะอาสาเข้ามาช่วยงานเต็มที่

ถ้าไม่มีเด็กๆ พวกนี้เชื่อว่าการละเล่นนี้จะต้องหายไปอย่างแน่นอน ซึ่งนอกจากการละเล่นท่รวยอิกแล้ว ป้ากุมรียังได้ถ่ายทอดเรื่อง การห่อข้าวต้ม การทอผ้าไหม เก็บหม่อนเลี้ยงไหม การย้อมไหม ให้แก่เด็กๆ ที่สนใจ

ชุมชนของเรา ถ้าเราไม่ทำ แล้วใครจะทำ การได้ลงมือทำในสิ่งที่ตั้งใจและเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จ ได้เปลี่ยนผ่านให้น้องๆ พัฒนาตนเองในเรื่องการทำงานเป็นทีม และมีความกล้ามากขึ้น เพราะมีจุดเปลี่ยนจากการที่ได้ฝึกฝนอยู่เสมอ... บรรยากาศการเรียนรู้ผ่านการละเล่นจึงเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะของเด็กๆ ในชุมชนที่กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง รวมทั้งเสียงหัวเราะของพี่ ป้า น้า อา พ่อแก่ แม่เฒ่าที่รุมกันสอนลูกหลาน เด็กๆ ในกลุ่มเองก็สนิทสนมกันมากขึ้น จากแต่ก่อนที่แค่รู้จักหน้า ตอนนี้รู้ใจกันมากขึ้น

"เชิญทายดูสิ ว่าไก่ตัวนี้เลขที่อะไร
จงขันให้ฉันฟังก่อน แล้วจะตอบสุนทรถูกได้
ไก่เอ๋ยไก่แก้วจงขันเจื้อยแจ้วออกมาไว ๆ
ฉันทายไว้ไก่เลขสาม หน้าตางดงาม ฉันอยากจะได้"

อยากรู้...จุดรวมตัวของทีมงาน

เสียงเอื้อนเอ่ยคำร้องทำนองไพเราะเพราะพริ้ง ชวนให้ใคร่รู้ว่า คืออะไร...

และนี่คือเสียงเพลงจากการเล่น **"ท่รวยอิก"** ซึ่งเป็น**การละเล่นพื้นบ้านของชาวกวยบ้านซำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ** ที่ในอดีตนิยมเล่นกันในช่วงเย็น ๆ หลังจากคนในชุมชนว่างเว้นจากภาระหน้าที่การงานแล้วก็จะมารวมตัวกันเล่นท่รวยอิก เพื่อสร้างความสนุกสนาน และสร้างสัมพันธ์ของคนทุกช่วงวัยในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

วันนี้การละเล่นท่รวยอิกที่สูญหายไปจากชุมชนได้ถูกรื้อฟื้นกลับมาอีกครั้ง จากความสนใจของกลุ่มเยาวชนที่ประกอบด้วย **นัท-อารีรัตน์ โพธิสาร กุหลาบ-พิมพ์วิไล โสภี ต๋อม-เกศมณี โพธิสาร หลิง-เดือนเพ็ญ โพธิ์กระสังข์ หมู-ศิริพร โพธิสาร เปิ้ล-กิตติยา โพธิ์กระสังข์ และโยโย่-ชลดา ระงับภัย**

"เห็นการละเล่นแบบนี้ครั้งแรกตอนที่ทีมวิจัยชุมชนมาถ่ายทำหนังสั้นเรื่องกอนกวย รู้สึกว่าน่าสนุกดี จึงอยากรื้อฟื้นการละเล่นนี้กลับมาใหม่อีกครั้ง เมื่อพี่ ๆ ชวนทำโครงการจึงเลือกทำเรื่องนี้" นัทเล่าถึงความประทับใจแรกเริ่มต่อการละเล่นพื้นบ้าน

แม้ต้องเรียนหนังสือ ช่วยงานบ้าน และช่วยงานชุมชนตามวาระโอกาสต่าง ๆ แต่ทุกคนต่างยินดีเพิ่มหน้าที่อย่างเต็มใจ**เพราะความอยากเรียนรู้เรื่องการละเล่นพื้นบ้านของชาวกวย ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง** จึงนำมาสู่การรวมตัวของทีมงานที่มีทั้งรุ่นพี่รุ่นน้อง มีนัทที่เรียนอยู่ชั้น ม.3 รับบทบาทเป็นหัวหน้า เพราะเคยทำวิจัยที่โรงเรียนมาก่อน ส่วนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็เข้ามาด้วยความสมัครใจ แต่โยโย่เข้ามาทีหลัง เพราะเห็นพี่ทำก็อยากทำบ้าง จึงขอเข้าร่วมทีมด้วย

เมื่อทีมพร้อมจึงเริ่มแบ่งหน้าที่กันทำงาน โดยหลินทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มกับชุมชน ต๋อมจดบันทึก กุหลาบทำการเงิน ซึ่งยอมรับว่า บางครั้งเงินหาย ใช้เงินไม่ลงตัว เธอต้องรับผิดชอบด้วยการออกเงินเองให้ครบ หรือบางครั้งก็ต้องจัดสรรงบประมาณใหม่ให้สอดคล้องกับกิจกรรม

"การจะสืบสานการละเล่นท่รวยอิกได้ ทีมต้อง "ได้ใจ" ชุมชน ตามมาด้วย "ข้อมูล" ก่อน"

ส่วนหมูกับโยโย่เป็นตากล้อง นัทเป็นหัวหน้าทีม ดูแลเรื่องสรุปข้อมูล ซึ่งวิธีการสรุปข้อมูลก็อาศัยเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต หรือปรับใช้จากวิธีการทำโครงงานในโรงเรียน เมื่อนัทสรุปข้อมูลเสร็จจะส่งให้เพื่อน ๆ ช่วยกันดู และส่งให้พี่เลี้ยงชุมชนช่วยตรวจทาน

สำหรับการรวมตัวกันทำงานมักใช้บ้านของโยโย่เป็นศูนย์กลาง เพราะมีอินเทอร์เน็ตให้ใช้งาน จึงสะดวกต่อการค้นคว้า ประกอบกับ**พี่ติ๊ก-ปราณี ระงับภัย** แม่ของโยโย่เป็นเจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ จึงสามารถปรึกษาหารือกรณีมีข้อติดขัดได้ทันที

เรียนรู้...เพื่อสืบทอด

นัทบอกว่า การจะสืบสานการละเล่นท่รวยอิกได้ ทีมต้อง **"ได้ใจ"** ชุมชน ตามมาด้วย **"ข้อมูล"** ก่อน ดังนั้น การทำโครงการในช่วงแรก ๆ จึงเน้นที่การจัดประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน การจัดประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์ชี้แจงโครงการให้คนในชุมชนรับรู้ที่ศาลาของหมู่บ้าน พร้อมทั้งชี้เป้า **"ผู้รู้"** เพื่อตามไปเก็บข้อมูล

"งานประชาสัมพันธ์ชี้แจงโครงการที่ศาลาหมู่บ้าน เป็นงานใหญ่ที่สุดที่เราเคยจัด ทุกคนพูดได้ไม่สั่น เพราะพูดกับคนที่รู้จัก และไม่ได้ใช้ไมค์ ชาวบ้านก็ถามว่าทำแล้วได้อะไร เราก็บอกว่า ได้เรียนรู้และสืบทอดการเล่นท่รวยอิกที่หายไปให้กลับคืนมา ครั้งนี้พวกเราไม่ได้เตรียมงานมาก เพียงแค่นำโครงการที่เราจะทำไปนำเสนอให้คนในชุมชนรับรู้เท่านั้น ทั้งนี้ก่อนจัดประชุมพวกเราจัดให้มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายด้วย ลุ้นมาก กลัวคนมาน้อย เพราะตอนนั้นเป็นฤดูเกี่ยวข้าว นัดชาวบ้าน 6 โมงเย็น แต่ 1 ทุ่มแล้วก็ยังไม่มีใครมาเลย ไฟศาลาก็ไม่ติด ต้องไปเรียกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาแก้ไข ระหว่างรอมีตาคนหนึ่งเดินมาก่อน แต่เมื่อเห็นว่ายังไม่มีใครมา ตาก็กลับไปก่อนเพราะบ้านอยู่ใกล้ ตอนเห็นตาเดินกลับบ้านก็ลุ้นว่าตาจะกลับมาอีกไหม แต่ในที่สุดตาและชาวบ้านก็ทยอยกันมา" ต้อมเล่าถึงประสบการณ์ครั้งแรกกับเวทีชุมชน

นัทบอกว่า การประชุมครั้งนี้พวกเขาได้รับคำแนะนำพร้อมกับชี้เป้าว่าต้องไปสอบถามข้อมูลจากใครบ้าง และเพื่อให้การเก็บข้อมูลถูกต้องครบถ้วน **ทีมจึงแบ่งหน้าที่ให้คนหนึ่งถาม คนหนึ่งจดบันทึก คนหนึ่งถ่ายภาพถ่ายวิดีโอ แบ่งกันตามความสมัครใจ โดยถามว่าหัวข้อนี้ใครจะทำ แต่ถ้าไม่มีใครอาสาก็จะมีการบังคับกลาย ๆ ด้วยการส่งสายตาให้ช่วย** แต่หากต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้รู้บางท่านที่ไม่คุ้นเคย ก็จะขอให้พี่เลี้ยงช่วยพาทีมไปแนะนำตัวก่อน

การสืบค้นข้อมูล ทำให้ทีมรู้ว่า **การละเล่นท่รวยอิก คือ การเล่นทายเสียง** (คำว่า "ท่รวย" ภาษากวยแปลว่า ไก่, ส่วนคำว่า "อิก" เป็นเสียงร้องของไก่) การเล่นจะแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายเท่า ๆ กันและให้เป่ายิ้งฉุบเพื่อเลือกว่าใครจะได้เล่นก่อน หรือทายก่อน เมื่อเลือกได้แล้วหัวหน้าทีมแต่ละฝ่ายจะนำลูกทีมไปหลบอยู่หลังเสื่อ และกำหนดหมายเลขให้ลูกทีมโดยเขียนลงบนฝ่ามือของแต่ละคน จากนั้นฝ่ายที่เป่ายิ้งฉุบแพ้จะนำลูกทีมที่คลุมผ้าทั้งตัวออกมาให้ฝ่ายชนะได้ทายก่อนว่าคนที่โดนคลุมผ้าเป็นใครหรือหมายเลขอะไร โดยให้ผู้อยู่ใต้ผ้าคลุมส่งเสียงร้องว่า "อิก" หากทายถูกก็จะได้ลูกทีมคนนั้นไปอยู่ฝ่ายตน ถ้าทายผิดลูกทีมคนนั้นยังคงอยู่ทีมเดิม ทีมใดทายถูกหมดจะเป็นฝ่ายชนะ ซึ่งทีมที่ชนะจะลงโทษทีมที่แพ้ด้วยการเขกหัวเข่า

นัทเล่าว่า การสืบค้นข้อมูลของทีมงานทำให้รู้ว่า ท่รวยอิก มีการเล่นในกลุ่มคน 3 รุ่นที่แตกต่างกันออกไป คือ กลุ่มคนอายุ 80 ปีขึ้นไปจะเล่นทายหมายเลข และมีการร้องเพลงประกอบ ส่วนกลุ่มคนรุ่นอายุ 32-52 ปี จะเล่นโดยการทายหมายเลขแต่ไม่มีการร้องเพลงประกอบ ขณะที่กลุ่มคนอายุต่ำกว่า 31 ปี เล่นโดยการทายชื่อ และไม่มีการร้องเพลงประกอบ แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลัง ๆ ไม่มีใครเล่นเป็นกันแล้ว **ทั้งนี้การสืบค้นข้อมูลยังทำให้พวกเขารู้ว่ายังมีการละเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ อีก 14 ชนิดที่กำลังจะสูญหายไป**

และระหว่างการทำงานที่ผู้รู้บางท่านเสียชีวิตไป ทำให้ทีมงานตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และมองว่าการทำหนังสือเล่มยักษ์เพื่อบันทึกเรื่องราวการละเล่น โดยใช้ทั้งการบรรยายประวัติ และวิธีการเล่น พร้อมวาดภาพประกอบเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยบันทึกและสืบต่อความทรงจำได้เป็นอย่างดี

นัทเล่าอีกว่า **หลังจากสืบค้นข้อมูลจนรู้จักและคุ้นเคยกับผู้รู้ในชุมชนแล้ว ทีมขอให้ผู้รู้ช่วยสอนการละเล่นด้วย เพราะถ้ารู้เฉย ๆ ก็แค่รู้ จึงคิดพาน้อง ๆ ในชุมชนเล่น จะได้เรียน รู้ และเล่นไปพร้อมกัน** ซึ่งการพาน้องเล่นจะเริ่มจากการเล่าประวัติการละเล่นให้ฟัง แล้วสอนร้องเพลงทีละท่อน

"เวลาชวนน้อง ๆ เล่น น้องก็จะขี่จักรยานไปทั่วหมู่บ้านเพื่อชวนเพื่อนคนอื่นว่า วันนี้จะมีการเล่นท่รวยอิกนะ เด็ก ๆ เห็นอะไรแปลกใหม่ก็จะพากันมาเล่น พวกเราก็พากันร้องเพลงบ้าง เล่นอย่างอื่นบ้าง เพราะถ้าเล่นท่รวยอิกอย่างเดียวเดี๋ยวก็เบื่อ ส่วนสถานที่ก็แล้วแต่สะดวก อาจเป็นที่โรงเรียนหรือที่บ้านเพื่อนในหมู่บ้านที่มีที่ว่าง แต่ส่วนใหญ่จะเล่นวันเสาร์อาทิตย์ช่วงเช้า ไม่ได้เล่นทั้งวัน เพราะแต่ละคนต่างมีหน้าที่ต้องทำ เวลาเล่นก็มากันเกือบ 20 คน เพราะเด็กในหมู่บ้านมีไม่มาก ส่วนคนแก่ที่ว่างก็แวะเวียนมาดู หากเราพาน้องทำผิดเขาก็จะช่วยสอน"

บรรยากาศการเรียนรู้ผ่านการละเล่น จึงเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะของเด็ก ๆ ในชุมชนที่กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง หลังจากที่ต่างกระจัดกระจายอยู่ในมุมส่วนตัวของตนเอง ทั้งเสียงหัวเราะของพี่ ป้า น้า อา พ่อแก่ แม่เฒ่าที่รุมกันสอนลูกหลาน เด็ก ๆ ในกลุ่มเองก็สนิทสนมกันมากขึ้น จากแต่ก่อนที่แค่รู้จักหน้า ตอนนี้รู้ใจกันมากขึ้น

เรียนรู้...เพื่อจัดการตนเอง

เห็นน้อง ๆ ในชุมชนสนุกสนานเช่นนี้ ใช่ว่าการทำงานจะราบรื่น ด้วยวัยที่ยังมีภาระการเรียน ภาระงานบ้านที่ต้องช่วยพ่อแม่ บางครั้งติดงาน บางครั้งติดสอบ บางคนก็ป่วย บางคนที่บ้านไม่สนับสนุนให้ทำกิจกรรมลักษณะนี้ ทำให้แต่ละคนต้องจัดสรรเวลาให้ลงตัว

"ทำงานก็มีงอนกันบ้าง นัดแล้วเพื่อนไม่มา คนที่มา 2-3 คนก็ช่วยกัน เราก็ถามเขาว่าทำไมไม่มา เขาบอกเหตุผลก็ต้องทำใจยอมรับ เพราะเขาไม่ว่างจริง ๆ ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน" หลินเล่าถึงปัญหาในกลุ่ม

นัทในฐานะหัวหน้าดูเหมือนจะมีภาระที่หนักกว่าใคร เพราะต้องทำงานบ้านแทนแม่ทุกอย่าง ที่สำคัญคือแม่ไม่อยากให้มาทำงานแบบนี้เพราะห่วงเรื่องการเรียน ทำให้เธอต้องวางแผนชีวิตอย่างเคร่งครัดมากขึ้น

"แต่ก่อนวางแผนชีวิตแต่ไม่เคร่งมาก เมื่อต้องมาทำโครงการนี้ชีวิตจึงต้องเป๊ะมากขึ้น ตื่นเช้ามาต้องคิดก่อนว่าวันนี้ต้องทำอะไรบ้าง บางครั้งก็เขียนไว้ การวางแผนทำให้เราสามารถทำงานได้เสร็จตามเวลาที่กำหนด"

ดังนั้น เมื่อนัดหมายแล้วมีคนมาช้า มาเร็วไม่เท่ากัน ทีมจึงต้องสร้างระบบการทำงานเพื่อให้สามารถส่งต่อกันได้ เช่น การทำหนังสือเล่มยักษ์ ถ้านัทมาถึงก่อนก็จะร่างภาพวาดทิ้งไว้ เมื่อเพื่อน ๆ มาถึงก็จะช่วยกันลงสีเป็นต้น

เมื่อข้อมูลความรู้พร้อม เป้าหมายที่ทีมอยากทำต่อคือนำการละเล่นที่รวยอีกไปสอนน้องในโรงเรียนบ้านซำ ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการสานต่อ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเพราะทีมงานทุกคนจบจากโรงเรียนนี้ และยังสนิทสนมกับคุณครูเป็นอย่างดี จึงไม่ยากที่จะเข้าไปพูดคุยขออนุญาต นอกจากนี้สิ่งที่ต้องรีบทำอย่างเร่งด่วนคือการสืบค้นรวบรวมความรู้เรื่องภูมิปัญญาการละเล่นพื้นถิ่นให้ครบทั้ง 14 ชนิด

"อยากรวบรวมปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือน หรือการละเล่นอื่น ๆ อีก 14 ชนิดที่หายไป ทำคู่มือแบบนี้ไว้ให้ครบ 14 เล่ม เพราะถ้าผู้สูงอายุในชุมชนเสียชีวิต การละเล่นเหล่านี้ก็จะสูญหายไปด้วย" กุหลาบบอกถึงความตั้งใจของทีม

เมื่อเติบโตจากภายใน...ความมั่นใจจึงฉายแวว

การก้าวเข้ามาเอาธุระกับเรื่องราวในชุมชน ทีมงานตระหนักได้ว่า ***"ชุมชนของเรา ถ้าเราไม่ทำ แล้วใครจะทำ"* การได้ลงมือทำในสิ่งที่ตั้งใจและเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จได้เปลี่ยนผ่านให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองในเรื่องของการทำงานเป็นทีม และมีความกล้ามากขึ้น เพราะมีจุดเปลี่ยนจากการที่ได้ฝึกฝนอยู่เรื่อย ๆ กับการอบรมที่ทีมพี่เลี้ยงโครงการจัดให้หลายครั้ง ส่งผลให้น้อง ๆ มีพัฒนาการดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด**

หมูซึ่งเพื่อน ๆ สะท้อนว่าเป็นคนจริงจัง เมื่อก่อนเวลาโมโหจะน่ากลัวมาก แต่เมื่อมาทำโครงการนี้ทำให้หมูต้องปรับตัว และจัดการกับอารมณ์ของตนเองมากขึ้น เมื่อรู้ว่าโมโหก็จะเดินออกจากกลุ่มไปทำใจให้สงบก่อนค่อยกลับมาเข้ากลุ่ม

"ส่วนใหญ่ก็โมโหเรื่องงาน ทั้งงานกลุ่มและงานส่วนตัว เรื่องที่นัดกันแล้วเพื่อนไม่มาตามนัด ก็ใช้วิธีทำใจ ใช้เวลาสัก 10 นาที แล้วค่อยกลับมาทำงานช่วยเพื่อนเนียน ๆ ไป แต่ช่วงหลังรู้สึกว่า ระยะเวลาในการทำใจสั้นลง 5 นาทีก็กลับมาทำงานต่อได้แล้ว ***และความถี่ในการโมโหก็น้อยลง*** *เพราะทำใจได้มากขึ้น"* หมูสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของตนเอง

ส่วนต้อมแม้จะเป็นรุ่นพี่ แต่มักโดนน้อง ๆ เตือนให้ละวางจากโทรศัพท์มาช่วยกันทำงานอยู่เสมอ ก็ยอมรับว่าไม่ได้โกรธที่น้องว่า ยอมรับว่าเราเล่นจริง ๆ เราต้องมีความรับผิดชอบช่วยน้องทำงานก่อน นอกจากนี้ยังกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อก่อนเป็นคนไม่กล้าจับไมโครโฟน ไม่กล้าพูด แต่ตอนนี้**ต้อมอาสาเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม** ใช้เสียงหวาน ๆ ประกาศเสียงตามสายเอง โดยไม่ต้องรบกวนให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้อีกแล้ว

สำหรับโยโย่น้องเล็กสุดในกลุ่ม บอกว่า การทำงานกับพี่ ๆ เป็นเรื่องสนุก ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น จากเดิมที่เป็นคนขี้อาย ชอบหมกตัวอยู่แต่ในบ้าน แต่ตอนนี้**กล้าก้าวออกมาเรียนรู้กับเพื่อนคนอื่นมากขึ้น**

สำหรับความเปลี่ยนแปลงของโยโย่ถูกสะท้อนโดยแม่ติ๊กว่า *"เมื่อกลับถึงบ้านเขาจะรีบทำงานบ้านก่อน หุงข้าว ถูบ้าน ดูแลน้อง แล้วค่อยมาช่วยพี่ ๆ ทำงาน"*

ส่วนหลินบอกว่า เธอรู้สึกว่ามีความรับผิดชอบมากขึ้น แบ่งเวลาเป็นว่าเวลาไหนต้องทำงานกลุ่ม เวลาไหนต้องทำงานโรงเรียน หรืองานบ้าน แต่ก็ยอมรับว่า แอบให้ความสำคัญกับงานนี้มากกว่า **ชอบงานแบบนี้ เพราะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้กล้าคิด กล้าพูดมากขึ้น ได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้**

ขณะที่กุหลาบบอกว่า เธอมีความรับผิดชอบมากขึ้น และชอบงานนี้มากเช่นกัน เพราะรู้สึกดีที่การละเล่นพื้นบ้านที่เริ่มสูญหายไปได้รับการฟื้นฟู ซึ่งเธอบอกว่า ***"งานที่โรงเรียนศึกษาเมื่อไรก็ได้ แต่งานนี้ท่านผู้รู้เรามีไม่มาก ถ้าไม่รีบทำท่านอาจไม่อยู่แล้ว"***

รวมพลัง...สร้างสิ่งดีให้ชุมชน

ป้ากุมรี ปรีเปรม หนึ่งในผู้รู้รุ่นอายุ 50 ปีขึ้นไปของชุมชน สะท้อนว่า ดีใจที่เด็กในชุมชนมาสอบถามเรื่องราวของกอนกวย จะได้มีคนสืบต่อ เพราะถ้าไม่มีคนมาถาม เชื่อว่าการละเล่นนี้จะต้องหายไปอย่างแน่นอน ซึ่งนอกจากการละเล่นท่รวยอิกแล้ว ป้ากุมรียังได้ถ่ายทอดเรื่องการห่อข้าวต้ม การทอผ้าไหม เก็บหม่อนเลี้ยงไหม และการย้อมไหมให้แก่น้อง ๆ ที่สนใจอีกด้วย

ยายแก้ว เลิศศรี ผู้รู้วัย 83 ปี เล่าว่า รู้สึกดีใจที่ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีมากที่ได้มีส่วนสอนให้เด็ก ๆ เล่นท่รวยอิกจนเป็น *"การละเล่นนี้หายไปจากหมู่บ้านระยะหนึ่งแล้ว คนแต่ละรุ่นจะมีวิธีการเล่นไม่เหมือนกัน คนรุ่นเดียวกับยายที่เล่นเป็นมี 2-3 คน แต่มียายจำได้คนเดียว เด็ก ๆ มารับไปทำกิจกรรมก็ดี ยายก็เพลิดเพลินไปกับเขาด้วย"*

ลำพูน โพธิ์กระสังข์ พี่เลี้ยงชุมชน สะท้อนว่า เธอทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่ดูแลแบบประกบ ถ้าน้อง ๆ มีอะไรก็ต้องช่วยประสาน แต่พื้นฐานน้องเขามีความรู้อยู่แล้ว พี่เลี้ยงเพียงแค่ช่วยอำนวยความสะดวก ดูแลไม่ให้น้องออกนอกลู่นอกทาง

"งานที่โรงเรียนศึกษาเมื่อไรก็ได้ แต่งานนี้ท่านผู้รู้เรามีไม่มาก ถ้าไม่รีบทำท่านอาจไม่อยู่แล้ว"

"การทำโครงการแบบนี้ดีกับน้อง ๆ มาก จากคนที่ไม่กล้าพูด เขินอาย ก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ความคิด ความอ่านก็ดีขึ้น และที่ดียิ่งกว่าคือเยาวชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น จากเดิมที่มีแต่ผู้สูงวัยมาช่วยงาน ตอนนี้เวลามีงานอะไรในชุมชน เยาวชนจะอาสาเข้ามาช่วยงานเต็มไปหมด"

การได้ศึกษาเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งกับความเป็นกวยมากขึ้น พวกเขารู้สึกภูมิใจมากที่มีส่วนช่วยสืบทอดภูมิปัญญาของชาวกวย วันนี้เสียงเพลงจากการละเล่นท่รวยอิก จึงยังคงดังผสานเสียงหัวเราะอันสดใสของผู้คนก้องอยู่ในบ้านซำ แต่**ความเปลี่ยนแปลงสำคัญอันเป็นผลจากการทำโครงการคือ กลุ่มเยาวชนได้รวมตัวกันหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มช่วยงานหมู่บ้านในนามกลุ่มเยาวชนกอนกวยท่รวยอิก เป็นภาพที่ผู้ใหญ่ในชุมชนไม่เคยเห็นมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพราะเด็กเรียนต่างโรงเรียนกัน ความสัมพันธ์จึงเหมือนต่างคนต่างอยู่ การกลับมารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน จึงเป็นการรวมพลังครั้งใหม่ของกลุ่มเยาวชนที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามสู่ชุมชนต่อไป**

การสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ให้มองเห็นคุณค่าของชุมชน รู้รากของตนเอง ย่อมทำให้เขารักชุมชนถิ่นเกิดและเข้ามามีบทบาทในการสืบสานงานชุมชนต่อไป เหมือนเช่นเยาวชนกลุ่มนี้ที่เข้ามารื้อฟื้นการละเล่นพื้นบ้านที่นอกจากจะทำหน้าที่ **"สานสัมพันธ์"** ของคนในชุมชนทุกช่วงวัยแล้ว ยังนำไปสู่การจัดเก็บองค์ความรู้ วิธีการเล่นในรูปแบบหนังสือเล่มยักษ์เป็นภาษากวย และการเรียนรู้ภาษาเขียนพื้นบ้านของกลุ่มชนชาวกวย ที่ช่วยฟื้นบรรยากาศความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

โครงการสารสัมพันธ์กอนกวยท่รวยอิก

พี่เลี้ยงชุมชน

ลำพูน โพธิ์กระสังข์

ทีมทำงาน

อารีรัตน์ โพธิสาร

พิมพ์วิไล โสภี

เกศมณี โพธิสาร

เดือนเพ็ญ โพธิ์กระสังข์

ศิริพร โพธิสาร

กิตติยา โพธิ์กระสังข์

ชลดา ระงับภัย

ต่อลมหายใจ... ผืนไหมลายลูกแก้ว

โครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์
ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว
ของชาวกูย

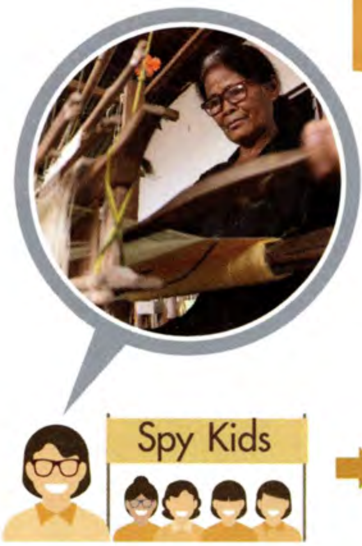

โจทย์ปัญหา

การทอผ้าไหมลายลูกแก้ว
ภูมิปัญญาของชาวกูย บ้านขี้นาค
กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน
และขาดการสืบทอดอนุรักษ์
จากคนรุ่นใหม่ในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

1. สืบค้นข้อมูล

2. เรียบเรียงข้อมูลความรู้ มอบให้ชุมชน

3. ปฏิบัติการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว

4. ทำปฏิทินวัฒนธรรม การใช้ผ้าไหมลายลูกแก้ว

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนในชุมชนที่สนิทสนมกันมากขึ้น
- เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคน 2 วัย คือ ปราชญ์ผู้รู้กับเยาวชน ส่งผลให้วันนี้ชุมชนบ้านขี้นาค มีหนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้เรื่องอุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าไหมลายลูกแก้วไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป
- เปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่เรื่องการพัฒนาเด็ก ที่มองเห็นว่าการที่เด็กๆ ได้มาทำงานเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิต
- เกิดทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น

โครงการนี้ทำให้ได้ฝึกฝนทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น ไม่สนใจแต่งานของตัวเองเหมือนที่ผ่านมา ...การได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้รู้แต่ละท่านเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทีมรู้สึกดีใจมาก จากเดิมที่แทบจะไม่เคยพูดคุยกับคุณยายเหล่านี้ก็ได้พูดคุยกันมากขึ้น หรือบางคนเพิ่งมารู้ว่าเป็นญาติกันก็คราวนี้

ในอดีตคนในชุมชน**บ้านขี้นาค อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ** ส่วนใหญ่เป็นชาวกูย (ส่วย) แต่ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมามีคนจากจังหวัดอื่นอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทั้งคนไทย ลาว เขมร จนเกิดการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ข้ามจังหวัด ส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ของชาวกูยลางเลือนลง เช่นเดียวกับผ้าไหมลายลูกแก้วที่เริ่มเลือนหายไป

แต่วันนี้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชุมชนบ้านขี้นาคเริ่มฟื้นคืนกลับมา **เยาวชนกลุ่ม Spy Kids** ลูกหลานชาวกูยที่แต่เดิมคอยช่วยงานวัด งานบุญ งานประเพณีของชุมชนอยู่เสมอ ลุกขึ้นมาทำ**โครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชาวกูย** ด้วยเหตุผลสั้นๆ คือ พวกเขาอยากรื้อฟื้น **"ผ้าไหมลายลูกแก้ว"** ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูยให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง

สืบสานต่อ...ก่อนจะเลือนหาย

นุ่น-นิภาดา บุญท่วม เล่าว่า กลุ่มของเธอรวมตัวทำกิจกรรมอาสาในชุมชนอยู่เสมอ เมื่อพี่เลี้ยงชวนมาทำโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษก็อยากลองทำดูบ้าง ตอนคิดโครงการนั้นจำได้ว่าต่างคนต่างมีเรื่องที่อยากทำ นุ่นอยากทำเรื่องสมุนไพร **พิมพ์-พิมพ์จันทร์ ชอบชื่น และชมพู่-สิริวิมล ไชยภา** สนใจเรื่องดนตรี ขณะที่ **อุมา-อุบลวรรณ ศิลาชัย** เสนอว่า น่าจะทำเรื่องผ้าไหมลายลูกแก้ว เพราะเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูย พร้อมให้เหตุผลว่า เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีคนทอแล้ว เมื่อทุกคนได้ยินเรื่องที่อุมาเสนอต่างก็รู้สึกชอบและคิดว่าน่าจะใช้เป็นโจทย์โครงการได้

อุมาเล่าว่า ผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่ชุมชนบ้านขี้นาคมานานร่วมร้อยปี แต่เดิมชาวกูยทั้งหญิงชายจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ตัดจากผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมสีดำจากมะเกลือเพื่อร่วมงานบุญและงานเทศกาลต่าง ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่ส่วนใหญ่สวมใส่ผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ผ้าไหมลายลูกแก้วจึงอยู่ในวิถีชีวิตของคนบ้านขี้นาค และเป็นความภาคภูมิใจของผู้สวมใส่

แต่ด้วยความที่ผ้าไหมลายลูกแก้วทอยาก ใช้เวลาทอนาน ระยะหลังคนในชุมชนจึงหันไปสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูป เพราะหาซื้อได้ง่าย ราคาถูก ไม่ต้องเสียเวลาทอ หรือไม่ก็ซื้อผ้าไหมลายลูกแก้วจากหมู่บ้านอื่นมาตัดเย็บเสื้อผ้า ทำให้การทอผ้าไหมลายลูกแก้วใกล้สูญหายไป ซึ่งขณะนี้พบว่ามีชาวบ้านขี้นาคซึ่งเป็นชาวกูยแท้ ๆ ที่ยังทอผ้าไหมลายลูกแก้วแบบโบราณอยู่ไม่มากนัก แต่ละคนก็อายุ 50 ปีขึ้นไป **พวกเราคิดว่านี่เป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องทำ**

สืบสาวข้อมูลผืนไหม

อุมาเล่าต่อว่า เมื่อประเด็นชัด สิ่งที่ทีมต้องทำต่อคือวางแผนการทำงาน โดยเน้นให้ความสำคัญกับ **"ชุดข้อมูลความรู้"** เริ่มต้นจากจัดประชุมชี้แจงโครงการให้ชุมชนรับรู้ โดยเชิญผู้รู้เรื่องผ้าลายลูกแก้วเข้าร่วมด้วย เพื่อบอกกล่าวกับผู้รู้ว่าเยาวชนกำลังจะทำอะไร และมีเรื่องอะไรที่เยาวชนอยากรู้บ้าง พร้อมขอคำแนะนำในเบื้องต้นว่าแต่ละเรื่องสามารถสอบถามจากผู้รู้คนไหน จากนั้นทีมได้ออกแบบการทำงานเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1 ทำแผนที่เดินดิน**เพื่อบอกข้อมูลในหมู่บ้านว่ามีคนทอผ้าลายลูกแก้วได้กี่คน อยู่บ้านหลังไหนบ้าง โดยมีพิมพ์เป็นหัวหน้า ส่วน**มด-ปทุมรัตน์ จันทอง**เป็นคนจดบันทึกเพราะมดพูดส่วยได้ ส่วนน้อง ๆ ในทีมช่วยกันถ่ายวิดีโอและถ่ายภาพ

กลุ่มที่ 2 สืบค้นวิธีการย้อมผ้าด้วยการใช้มะเกลือ มีนุ่นเป็นหัวหน้าทีมและเป็นคนถามหลัก แม้ว่านุ่นจะพูดภาษาส่วยได้บ้าง แต่เพราะสำเนียงการพูดแปร่ง ๆ ผู้รู้จึงฟังไม่รู้เรื่อง งานนี้ต้องอาศัยพี่ ๆ ชั้น ม.ปลายมาช่วยแปล

กลุ่มที่ 3 สืบค้นเรื่องอุปกรณ์การทอ มีน้องเป็นหัวหน้าทีมอาสาพาทีมไปเรียนรู้เรื่องนี้

กลุ่มที่ 4 สืบค้นปฏิทินวัฒนธรรม มีอุมาเป็นผู้รับผิดชอบพาน้อง ๆ ไปเรียนรู้จาก**ยายวงเดือน นาคนวล**ว่าในแต่ละเดือนใช้ผ้าทอลายลูกแก้วทำอะไรบ้าง โดยอุมาทำหน้าที่เป็นคนถามหลัก มีพี่ ม.4 ช่วยจดบันทึก มีน้อง ๆ ในกลุ่มเป็นคนถ่ายภาพและบันทึกเสียง

"ช่วงหลังเวลามีงานบุญประเพณีคนในชุมชนจะนิยมใส่ผ้าลายลูกแก้วกัน เมื่อเป็นเช่นนี้คนที่ไม่มีก็เริ่มอยากมีบ้าง คนที่ทอได้ก็เริ่มกลับมาทอกันอีกครั้ง"

กลุ่มที่ 5 ศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าลายลูกแก้ว มีชมพู่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีรุ่นพี่มาช่วยถามและจดบันทึก ส่วนชมพู่กับเพื่อนรับหน้าที่ถ่ายภาพและวิดีโอ

"ภาษา" อุปสรรคการสื่อสาร... สู่การเรียนรู้ตัวตนคนกูย

พิมพ์เล่าว่า ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล **ทีมงานได้เตรียมกรอบคำถามที่จะสอบถามผู้รู้ โดยตั้งประเด็นคำถามไว้ แล้วให้พี่เลี้ยงช่วยเติมเต็ม เพื่อให้คำถามนั้นครอบคลุมทุกประเด็น ซึ่งทีมวางแผนให้กลุ่มแผนที่เดินดินสืบค้นความรู้ก่อนเป็นกลุ่มแรก เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสืบค้นเรื่องต่อไป** เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วทีมก็จะทำสัญลักษณ์กำกับไว้บนแผนที่

จากการสืบค้นข้อมูลของกลุ่มที่ 1 พบว่า บ้านขี้นาคมีทั้งหมด 96 หลังคาเรือน แต่ทอผ้าลายลูกแก้วเป็นเพียงแค่ 9 หลังคาเรือนเท่านั้น เมื่อได้รับการชี้เป้าจากกลุ่ม

"แม้ว่าทีมจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ แยกย้ายกันไปสืบค้นข้อมูล แต่เมื่อกลุ่มไหนทำงานของตนเสร็จแล้ว ก็มักอาสาไปช่วยเพื่อนกลุ่มอื่นที่งานยังไม่เสร็จ ท้ายสุดจึงนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หากข้อมูลขาด พี่เลี้ยงก็จะกระตุ้นให้น้องๆ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างที่ไปลงมือปฏิบัติกับผู้รู้อีกครั้ง"

แผนที่เดินดินแล้ว กลุ่มที่เหลือจึงเข้าไปสืบค้นข้อมูลเรื่องวิธีการย้อม วิธีการทอ ประวัติของผ้าลายลูกแก้ว และปฏิทินการใช้ผ้าลายลูกแก้วในแต่ละเดือนกับผู้รู้แต่ละท่าน

อุมาบอกว่า แม้ว่าทีมจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ แยกย้ายกันไปสืบค้นข้อมูล **แต่เมื่อกลุ่มไหนทำงานของตนเสร็จแล้วก็มักอาสาไปช่วยเพื่อนกลุ่มอื่นที่งานยังไม่เสร็จ ท้ายสุดจึงนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หากข้อมูลขาด พี่เลี้ยงก็จะกระตุ้นให้น้อง ๆ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างที่ไปลงมือปฏิบัติกับผู้รู้อีกครั้ง**

อุมาเล่าว่า แม้จะตั้งคำถามไว้อย่างดี แต่เมื่อลงพื้นที่จริงกลับพบปัญหาใหญ่เรื่องการสื่อสาร เป็นเพราะพวกเราพูดส่วยไม่ได้ ทำให้เวลาถามผู้รู้มักจะได้คำตอบที่ไม่ตรงประเด็น ถามอย่างตอบอย่าง แม้จะเปลี่ยนคำถามหลายครั้งก็ยังไม่ได้คำตอบที่ต้องการ เช่น ถามว่ามีใครทอผ้าลายลูกแก้วเป็นบ้าง ผู้รู้ก็ตอบว่าผ้าไหมลายลูกแก้วสวยมีคนทำเยอะแยะไป ทั้ง ๆ ที่เราอยากได้ชื่อคนที่ทอผ้าเป็นเท่านั้น

ส่วนชมพู่ละท้อนว่า เธอรู้สึกว่าการไปสัมภาษณ์ผู้รู้เป็นเรื่องยาก เพราะสื่อสารกันไม่ค่อยรู้เรื่อง โชคดีที่รุ่นพี่ในกลุ่มใจเย็น พยายามเปลี่ยนคำถามใหม่ให้สามารถสื่อสารกับผู้รู้ให้ได้ บางครั้งเธอต้องรอฟังคำตอบให้จบก่อนแล้วค่อยถามใหม่ จึงใช้เวลานานกว่าจะสัมภาษณ์เสร็จ

แค่การเก็บข้อมูลในระยะเวลา 2 วัน ก็ทำให้กลุ่มเยาวชนได้สัมผัสถึงช่องว่างระหว่างวัย ที่มีภาษาเป็นอุปสรรค...แต่ปัญหาดังกล่าวกลับกลายเป็น "โอกาส" ให้น้อง ๆ ได้เริ่มต้นเรียนรู้ภาษาของชาติพันธุ์ตนเองเพิ่มขึ้น

เรียนรู้และฝึกฝน...ต่อลมหายใจผืนไหมลายลูกแก้ว

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นครบทุกประเด็น **ทีมช่วยกันเรียบเรียงข้อมูลเก็บไว้เป็นเอกสารการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชาวกูยเพื่อมอบคืนแก่ชุมชน** พร้อมกับจัดประชุมวางแผนร่วมกับผู้รู้เพื่อนัดหมายให้ผู้รู้สอนฝึกปฏิบัติการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว จนได้เป็นตารางแผนงานว่า แต่ละสัปดาห์จะเรียนรู้กับผู้รู้ท่านใด ที่ไหน โดยนัดหมายให้เยาวชนทั้งหมดไปเรียนรู้พร้อมกัน เช่น สัปดาห์นี้บ้านนี้จะฟอกเส้นไหมก็ยกพวกไปเรียนรู้พร้อมกันทุกคน

อุมาเล่าว่า เมื่อเรียนรู้ครบทุกขั้นตอนแล้ว ใช่ว่าทุกคนจะทอผ้าลายลูกแก้วเป็น ซึ่งแต่ละคนยอมรับว่า ยังมีขั้นตอนที่ยาก โดยเฉพาะการอ่านลาย ถ้าอ่านลายไม่ได้ก็ไม่สามารถทอได้ มีแต่เธอเท่านั้นที่ทอได้จนเสร็จเป็นผืน

ขณะที่นุ่นบอกว่า ขั้นตอนการปั่นไหมยากที่สุด หากไม่มีสมาธิ หรือใจร้อน ไหมจะพันกันยุ่งเหยิงไปหมด ตอนนั้นยอมรับว่า**ยังไม่เข้าใจว่าการปั่นไหมต้องใจเย็น คนโบราณบอกว่าขั้นตอนนี้จะช่วยฝึกนิสัยคน แต่พวกเราไม่รู้ก็จะรีบปั่นให้เสร็จ ยิ่งรีบก็ยิ่งทำให้เส้นด้ายพันกันไปหมดจนดึงไม่ออก** จนผู้รู้ต้องมาช่วยแก้

เรียนรู้และซึมซับอย่างซาบซึ้ง

นอกจากได้เรียนรู้ขั้นตอนการทอผ้าไหมลายลูกแก้วแล้ว **การได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้รู้แต่ละท่าน เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทีมรู้สึกดีใจมาก จากเดิมที่แทบจะไม่เคยพูดคุยกับคุณยายเหล่านี้ ก็ได้พูดคุยกันมากขึ้น** หรือบางคนเพิ่งมารู้ว่าเป็นญาติกันก็คราวนี้

โครงการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยให้คนเฒ่าคนแก่และเด็กใกล้ชิดกันมากขึ้น และที่สำคัญคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเยาวชน...

พิมบอกว่า รู้สึกว่าตนเองเปลี่ยนไปคือเรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เมื่อก่อนมีเวลาว่างจะเล่นแต่อินเทอร์เน็ต **โครงการนี้ทำให้เธอได้ฝึกฝนทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น ไม่สนใจแต่งานของตัวเองเหมือนที่ผ่านมา**

ส่วนน้องบอกว่า เธอมี**ความรับผิดชอบและใส่ใจผู้อื่นมากขึ้น** เช่น เวลานัดหมายกันทำงาน เมื่อก่อนเวลามาสายไม่รู้สึกอะไร แต่เดี๋ยวนี้จะรีบมา เพราะไม่อยากให้เพื่อนเสียเวลารอ

ขณะที่อุมาบอกว่า **เธอรู้จักแบ่งเวลาได้ดีขึ้น** เพราะเธอเรียน ม.ต้นแล้ว ไหนจะการบ้าน ไหนจะงานบ้าน แถมยังต้องทำโครงการอีก เธอจึงต้องรีบทำงานอื่นให้เสร็จเพื่อที่จะมาทำงานนี้

เช่นเดียวกับชมพู่ที่บอกคล้าย ๆ กันว่าเธอมีความรับผิดชอบมากขึ้น เมื่อก่อนไม่ค่อยมีความรับผิดชอบ ทำงานบางอย่างยังไม่เสร็จก็จะไปทำอย่างอื่น แต่พอมาทำโครงการ**นี้ทำให้เธอต้องแบ่งเวลาว่าควรทำงานไหนเมื่อไร รวมถึงพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเธอก็เปลี่ยนไป จากที่เคยโพสต์ข้อความ รูปภาพไร้สาระไปวัน ๆ แต่ตอนนี้จะโพสต์อะไรที่มีเนื้อหาสาระมากขึ้น**

สำหรับนุ่นแล้วเธอบอกว่า รู้สึกดีใจที่ได้รู้จักผ้าไหมลายลูกแก้วมากขึ้น ทั้งยังได้เรียนรู้เรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน ทั้งประวัติความเป็นมา การได้ทำแผนที่เดินดินเพื่อสำรวจครูภูมิปัญญาว่าอยู่ที่ไหนบ้าง ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร การย้อมผ้าด้วยมะเกลือทำอย่างไร ต้องย้อมในฤดูกาลไหน รวมถึงการสวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ มีอะไรบ้าง ซึ่ง**กระบวนการเหล่านี้ทำให้เธอภาคภูมิใจ รู้สึกรักชุมชนและรักความเป็นกูยมากขึ้น** แม้จะยังทอผ้าไม่เก่ง ท่าทางเก้งก้างไม่คล่องแคล่วเหมือนครูภูมิปัญญา แต่ในวันที่ กศน.มาประเมินศูนย์เรียนรู้ในชุมชน น้อง ๆ ได้รับโอกาสให้นำเสนอผลงานของโครงการ ซึ่งช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้น้อง ๆ เป็นอย่างมาก

และแล้วเป้าหมายที่กลุ่ม Spy Kids ตั้งไว้ก็เริ่มเป็นจริง เมื่อคนในชุมชนบ้านขี้นาคเริ่มตื่นตัวหันมาสนใจรื้อฟื้นการทอผ้าไหมลายลูกแก้วกันมากขึ้น เช่น แม่ของอุมาเองจากที่เคยเลิกทอไปนานแล้ว ก็ได้กลับมาทอผ้าใหม่อีกครั้ง

"ช่วงหลังเวลามีงานบุญประเพณีคนในชุมชนจะนิยมใส่ผ้าลายลูกแก้วกัน เมื่อเป็นเช่นนี้คนที่ไม่มีก็เริ่มอยากมีบ้าง คนที่ทอได้ก็เริ่มกลับมาทอกันอีกครั้ง"

ฝึกคิด...ฝึกทักษะชีวิต

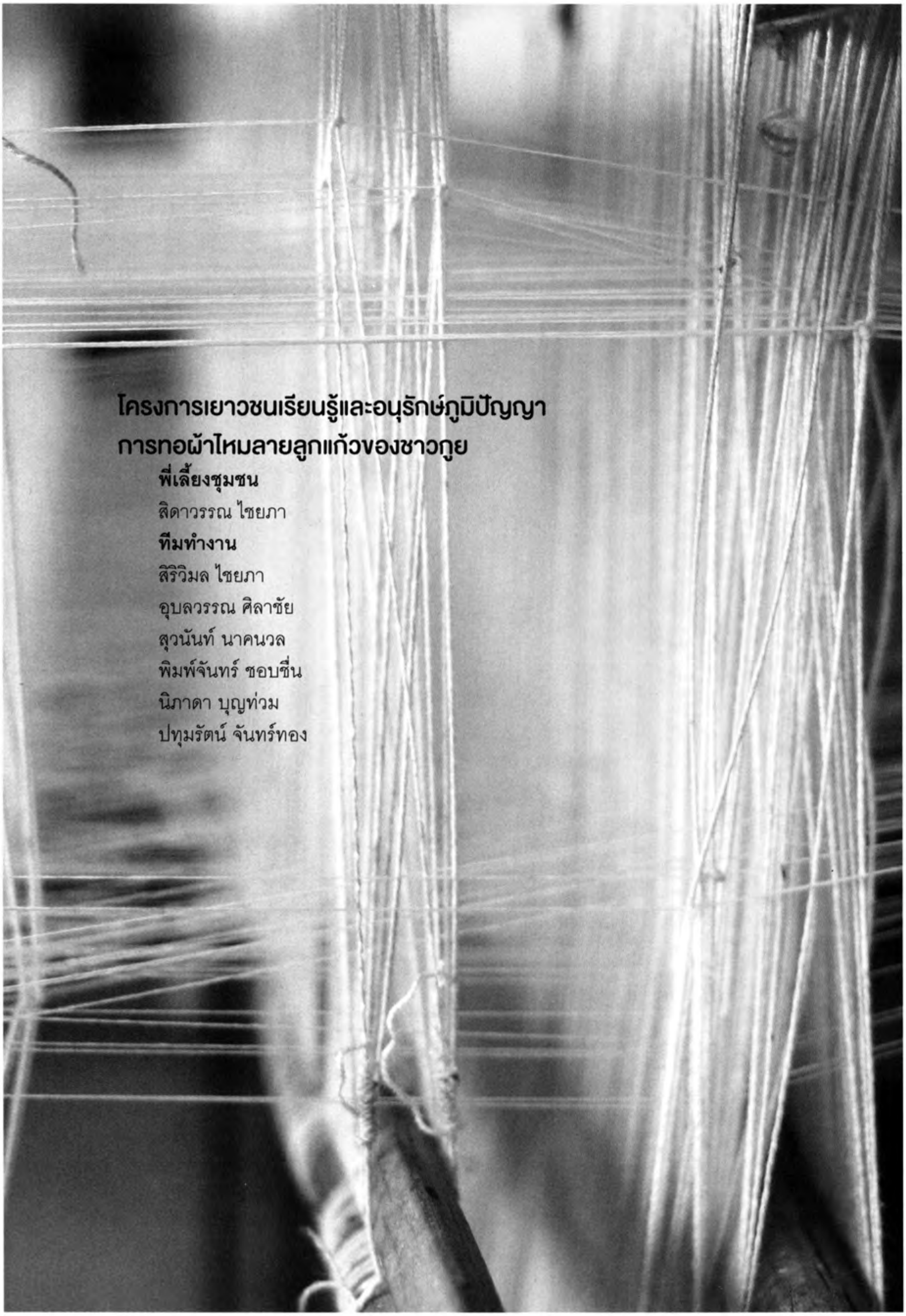
สิดาวรรณ ไชยภา พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า กลุ่ม Spy Kids ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2555 เกิดขึ้นจากการที่เด็ก ๆ ติดตามผู้ปกครองที่ทำงานวิจัยมาประชุมที่ศาลาวัด จึงรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านมาโดยตลอด การทำโครงการครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ เพราะจากที่เคยสัมผัสกับเยาวชนพบว่าเด็กในชุมชนยังขาดภาวะผู้นำ ยังรอให้ผู้ใหญ่นำทำกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมส่วนใหญ่ยังวนเวียนอยู่กับการพัฒนาหมู่บ้าน เก็บขยะในชุมชน จึงมองว่า**การทำโครงการในครั้งนี้น่าจะดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพเยาวชนบ้านขี้นาค**

"โครงการนี้ทำให้วิธีคิดของเด็ก ๆ เปลี่ยนไป เมื่อก่อนพวกเขาจะใช้ชีวิตไร้สาระมาก แต่พอได้มาทำกิจกรรมเขาจะไม่บิดพลิ้ว เข้าร่วมโดยตลอด ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็เห็นดีด้วยที่จะให้เด็กทำกิจกรรมดี ๆ แบบนี้ และอยากให้ทำต่อไปเรื่อย ๆ อยู่บ้านก็ไม่ได้งานอะไร ทำโครงการนี้อย่างน้อยเด็กก็ได้ฝึกคิด ฝึกทักษะชีวิต โดยส่วนตัวเชื่อว่าถ้าฝึกให้เขาคิดบ่อย ๆ เขาจะคิดวิเคราะห์เป็น ไม่หลงเชื่อใครง่าย ๆ เมื่อก่อนเด็กอายที่จะพูดภาษากูย พูดแทบไม่ได้ แต่วันนี้เห็นว่าเขาอยากพูดภาษากูยมากขึ้น" สิดาวรรณบอกเล่าความรู้สึก

ทั้งนี้ในบทบาทของพี่เลี้ยงเธอได้พยายามจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ๆ ด้วยการพาไปเรียนรู้กับเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ แล้วนำกระบวนการที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้กับทีม กระตุ้นให้ใช้เทคโนโลยีในการค้นหาความรู้ รวมทั้งจัดโอกาสในการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น พาไปดูงานเรื่องการทอผ้าลายลูกแก้วที่หมู่บ้านข้างเคียง เป็นต้น

นอกจากพัฒนาทักษะเยาวชนแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ **ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนในชุมชนมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ที่สำคัญโครงการนี้ยังได้เปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่ในเรื่องการพัฒนาเด็กว่า การทำงานจริงจะช่วยสร้างประสบการณ์ชีวิตที่ดีให้กับเด็ก** ดังเห็นได้จากบรรยากาศในชุมชนเมื่อผู้ปกครองเห็นเด็กกลุ่มหนึ่งทำกิจกรรม ถ้าลูกหลานของตนไม่มาร่วม ผู้ปกครองก็จะไล่ลูกหลานให้มาช่วยกัน สะท้อนให้เห็นว่า หากเยาวชนมีกิจกรรมคนในชุมชนก็พร้อมสนับสนุน

การทำงานร่วมกันระหว่างคน 2 วัย คือ ปราชญ์ผู้รู้กับเยาวชน **ส่งผลให้วันนี้ชุมชนบ้านขี้นาคมีหนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้เรื่องอุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าไหมลายลูกแก้วไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด พร้อมกับสร้างนักทอผ้ารุ่นใหม่ที่แม้วันนี้ฝีมือการทอจะยังไม่ชำนาญเท่าไรนัก แต่หัวใจพวกเขาก็รับรู้ถึงคุณค่าของผืนไหมที่เป็นทรัพย์สมบัติอันเป็นรากเหง้าของชาวกูย และวางใจได้ว่าสำนึกที่ได้ปลูกขึ้นมานี้จะช่วยต่อลมหายใจผ้าไหมลายลูกแก้วให้อยู่คู่กับชาวกูยต่อไป**

โครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญา การทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชาวกูย

พี่เลี้ยงชุมชน

สิดาวรรณ ไชยภา

ทีมทำงาน

สิริวิมล ไชยภา

อุบลวรรณ ศิลาชัย

สุวนันท์ นาคนวล

พิมพ์จันทร์ ชอบชื่น

นิภาดา บุญท่วม

ปทุมรัตน์ จันทร์ทอง

Eng Easy พี่ช่วยน้อง “กระตุกต่อมเรียนรู้”

โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน
เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง

โจทย์ปัญหา

**ทำไมน้องๆ ม.1
จึงไม่ชอบเรียนภาษาอังกฤษ**

กระบวนการเรียนรู้

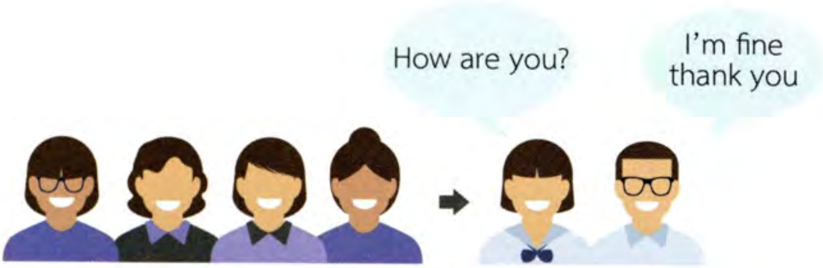
ทำอย่างไรจึงจะทำให้น้อง
มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ อยากเรียนวิชานี้มากขึ้น

1. กำหนดกลุ่มเป้าหมายและหาข้อมูล
พฤติกรรมการเรียนภาษาอังกฤษ

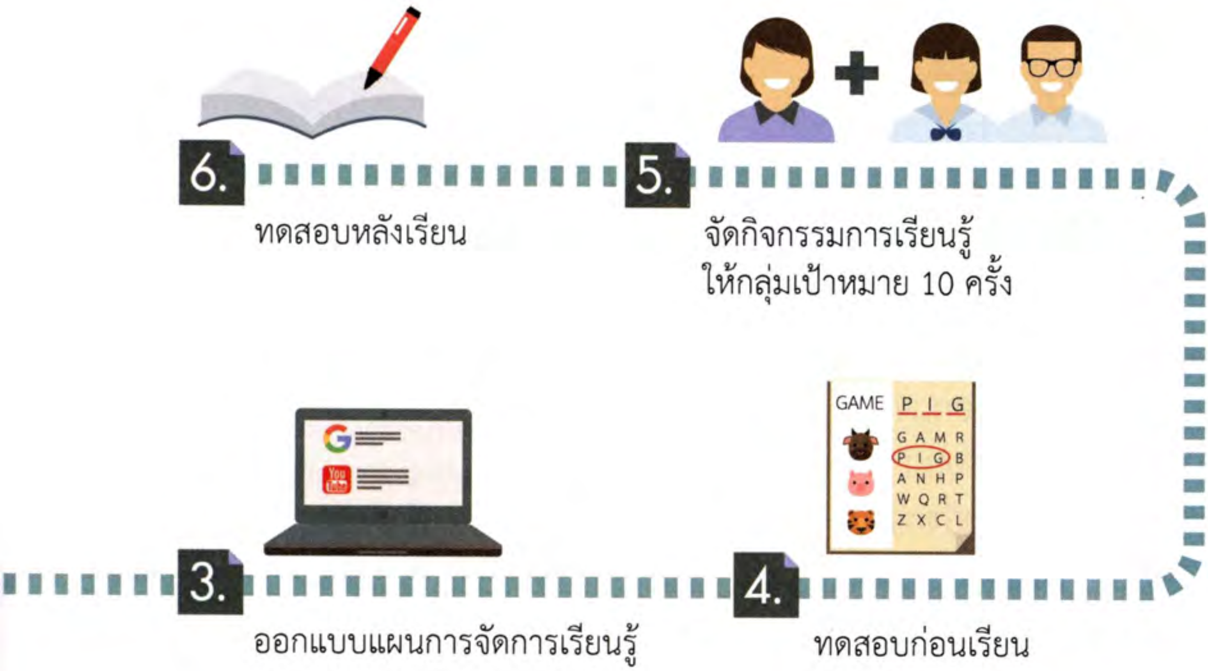

2. ประชาสัมพันธ์รับสมัคร
นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานภาษาอังกฤษ ที่ช่วยต่อยอดความรู้ของตนเอง และช่วยพัฒนาน้องๆ ในโรงเรียน ทั้งความรู้และทัศนคติในวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยการกระตุ้นต่อมเรียนรู้
- กลุ่มเยาวชนเข้าถึง "หัวใจ" ของการเป็นครู ที่เน้นกลยุทธ์การสอนที่สนุก เป็นการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยซ่อมเสริมความรู้
- ลดค่าใช้จ่ายในการติวภาษาอังกฤษ
- นำไปสู่การเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างมั่นใจของนักเรียนในโรงเรียน

ถึงโครงการนี้จะไม่ได้ให้เกรดเรา แต่ทำให้เราหาความหมายของชีวิตเจอมากขึ้น...เหมือนเราดึงศักยภาพของน้องออกมา เพราะจริงๆ น้องเขามีอยู่แล้ว แต่ไม่กล้า เขาไม่รู้จะดึงออกมาอย่างไร...การที่น้องกล้าปลดปล่อยตัวเองออกมา จำเป็นสำหรับการเรียนภาษาอังกฤษ เพราะถ้าน้องพร้อมที่จะเรียนรู้ น้องจะสามารถรับอะไรก็ได้ และจะสามารถต่อยอดการเรียนรู้ต่อไปได้

จากประสบการณ์การทำโครงการวิจัยที่ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว ทำให้พวกเธอรู้สึกสนุกและท้าทายกับการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ คือ **"ต้นทุน"** สำคัญที่ทำให้ **ฟาง-ฐิติมา พรมสวัสดิ์** และ **หมวย-ปิยธิดา เดชธรรมรงค์** อาสาทำ**โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง** ขณะที่**มุ่ย-สตรีรัตน์ บังคม** บอกว่า เธอรู้สึกห่างหายจากการคิดที่เป็นกระบวนการมานานแล้ว แต่สำหรับ**อ๋อม-กรรณิการ์ เมธา** สะท้อนว่า เธอยังไม่เคยได้รับโอกาสทำโครงการในลักษณะนี้มาก่อน

Eng Easy สร้างแรงบันดาลใจ

ด้วยเหตุและผลข้างต้นจึงเป็นแรงผลักดันให้น้องพี่ใน**โรงเรียนกันทรอมวิทยาคม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ** รวมตัวกันทำ**โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง โดยมีครูจิราวรรณ เทาศิริ เป็นผู้จุดประกายและเชื่อมร้อยทีม** ประกอบด้วยพี่ ม.6 ซึ่งมีความรับผิดชอบและนำน้องได้ ส่วนน้อง ม.3 ที่ครูจิราวรรณเป็นครูพี่เลี้ยงก็มีจุดแข็งคือเคยผ่านประสบการณ์การทำโครงการในลักษณะนี้มาก่อน ทำให้มีความคิดที่เป็นระบบ มองว่าจะช่วยเสริมความเข้มเข็งของทีมได้

กอปรกับในอนาคตอันใกล้ การเปิด AEC (Asean Economics Community) จะส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนมากขึ้น จังหวัดศรีสะเกษซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา ต้องเตรียมความพร้อมให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะความพร้อมเรื่องภาษา แม้พื้นที่นี้จะมีผู้คนที่สามารถสื่อสารกันด้วยภาษาลาว เขมร กูย และไทยอยู่แล้วก็ตาม แต่เป็นการติดต่อกันในระดับทวิภาคี ซึ่งในอนาคตระบบการค้าจะเปิดกว้างมากขึ้น **การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษจึงเป็นเรื่องจำเป็น ในขณะที่วิชาภาษาอังกฤษเปรียบเหมือนยาขมของเด็กนักเรียนในโรงเรียนกันทรอมวิทยาคมจำนวนหนึ่งที่รู้สึกว่าเป็นวิชาที่ยาก** เพราะเด็กส่วนใหญ่ถ้าไม่ชอบเรียนวิชาไหนหรือเรียนวิชาไหนไม่เข้าใจ ก็มักจะไม่สนใจเรียน และบางทีถึงขั้นโดดเรียนเลยก็มี **ด้วยระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เน้นเรื่องไวยากรณ์มากกว่าการใช้งานจริง การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนภาษาอังกฤษจึงเปรียบเสมือนการเปิดประตูใจให้เด็กพร้อมเรียนรู้**

ด้วยเหตุนี้ทีมจึงคิดทำ**โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง** ด้วยวิเคราะห์แล้วว่าพวกเธอมีศักยภาพที่จะทำโครงการให้สำเร็จได้ เพราะไม่ใช่โจทย์ที่ใหญ่เกินตัว และเป้าหมายไม่ใช่การติวภาษาอังกฤษอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการจัดกิจกรรมง่าย ๆ **เพื่อสร้าง "แรงบันดาลใจ" ให้น้องอยากเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ไม่ได้สอนให้น้องเก่งภาษาอังกฤษ แต่ให้น้องมี "ทัศนคติที่ดี" ต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นเท่านั้น**

ปฏิบัติการกระตุกต่อมเรียนรู้

เมื่อได้ข้อสรุปว่าจะทำเรื่องการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ คำถามที่เกิดขึ้นในใจทุกคนคือ ***"แล้วจะสอนใคร?"***

แม้โจทย์จะชัด แต่เมื่อเป้าหมายยังไม่มี งานนี้ทีมจึงระดมสมองวิเคราะห์ **"กลุ่มเป้าหมาย"** พบว่าน้อง ๆ ชั้น ม.1 ที่เพิ่งเข้าเรียนในโรงเรียนน่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ดีที่สุด เพราะแต่ละคนมาจากต่างโรงเรียนกัน จึงมีพื้นฐาน

ความรู้ด้านภาษาอังกฤษแตกต่างกัน **การปรับพื้นฐานความรู้ด้านภาษาอังกฤษให้น้องน่าจะเป็นวิธีที่ทำให้น้องๆ รู้สึกดีกับการเรียนภาษาอังกฤษ มีพื้นฐานความรู้เพิ่มขึ้นและนำไปต่อยอดการเรียนรู้ในห้องเรียน**

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทีมจึงพากันไปปรึกษาครูภาษาต่างประเทศ เพื่อสอบถามถึงพฤติกรรมการเรียนภาษาอังกฤษในห้องเรียนน้องๆ ว่า ชอบให้ครูสอนแบบไหน และศึกษาหนังสือเรียนภาษาอังกฤษของระดับชั้น ม.1 เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

มุ่ยเล่าว่า ตอนแรกทีมตั้งใจไว้ว่าจะคัดคนที่ไม่เก่งภาษาอังกฤษเข้าร่วมกิจกรรม แต่เมื่อเปิดรับสมัครพบว่า น้องๆ ที่มาสมัครส่วนใหญ่ภาษาอังกฤษดีอยู่แล้ว ส่วนกลุ่มที่ไม่เก่งก็ไม่สนใจที่จะมาสมัครเรียน ทีมงานจึงต้องเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นน้องๆ ที่สนใจแทน โดยตั้งเป้าหมายไว้จำนวน 15-20 คน แต่เมื่อรับสมัครจริงๆ มีน้องสนใจสมัครถึง 27 คน และทีมก็ไม่ได้ตัดทิ้ง เพราะเห็นว่าน้องมีความสนใจจริงๆ

"สาเหตุที่น้องสนใจเข้ามาสมัครกันมากคิดว่าน่าจะเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์เชิญชวนน้องๆ ที่ห้อง ทำให้น้องรู้สึกว่าพวกเราตั้งใจจริงก็เป็นได้" มุ่ยบอกเล่าความรู้สึก

หลังจากได้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ทีมได้จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับน้องๆ ว่าโครงการนี้ทำอะไร เพื่ออะไร พร้อมเปิดโอกาสให้น้องแสดงความคิดเห็นว่า สนใจเรียนลักษณะไหน ผ่านแบบสอบถามและมีการทดสอบความรู้ก่อนเรียนไว้ด้วย เพื่อใช้วัดผลหลังทำกิจกรรมเสร็จ

"ผลออกมาน้องบางคนคะแนนดีมาก แต่บางคนก็ทำไม่ได้ เลยใช้วิธีคละกลุ่มให้เพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งเทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อนก็เห็นจากที่คุณครูทำ ส่วนแบบสอบถามเราถามน้องว่ารู้สึกอย่างไรกับภาษาอังกฤษ ณ ตอนนั้น เพราะถ้าน้องสนใจน้อย เราต้องทำอะไรให้น้องสนใจมากขึ้นเพื่อดึงน้องเข้ามา" มุ่ยอธิบายแนวคิดการทำงาน

สำหรับแผนกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษนั้น ทีมงานวางแผนจัด 5 ครั้ง แต่ไม่ได้กำหนดเวลาตายตัว เพราะแต่ละคนมีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบด้วย เช่น อ๋อมกับมุ่ยเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ฟางและหมวยก็ต้องร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียนด้วยเช่นกัน **แต่ทั้งนี้ทีมจะพยายามควบคุมไม่ให้ว่างเว้นจากการเรียนการสอนเกิน 2 สัปดาห์** โดยแต่ละกิจกรรมจะจบในครั้งเดียว เน้นสอนทักษะการฟัง การออกเสียง และการอ่าน ซึ่งเนื้อหาในช่วงแรกๆ เน้นไปที่ทักษะการออกเสียง การเทียบเสียง เพราะเรื่องอื่นๆ ครูจะสอนอยู่แล้ว และน้องส่วนใหญ่ไม่ค่อยกล้าพูดภาษาอังกฤษ เพราะออกเสียงไม่ค่อยถูก ทีมจึงคิดว่าหากจะให้การเรียนการสอนสนุกสนานน่าจะเริ่มจากการให้น้องหัดออกเสียงภาษาอังกฤษก่อน เพื่อให้น้องรู้สึกคุ้นชิน ซึ่งงานนี้ก็ได้มุ่ยที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษดีอยู่แล้วเป็นคนนำ โดยนำเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษจากการเรียนพิเศษมาใช้ และบางส่วนก็หาเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต

มุ่ยบอกต่อว่า การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แต่มักจะจัดได้แค่ 1 ชั่วโมงเท่านั้น เพราะน้อง ๆ ล้ามาจากการเรียนในห้องแล้ว กิจกรรมหนึ่งจึงต้องจัด 2 ครั้ง เช่น วันพฤหัสบดีตอนเย็น 1 คาบ แล้ววันศุกร์ตอนเย็นก็มาเจอกันอีก 1 คาบ ดังนั้น 5 กิจกรรมที่วางแผนไว้ต้องจัดทั้งหมด 10 ครั้ง โดย**ก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งทีมจะต้องประชุมวางแผนการสอนก่อน** เพราะต้องดูเวลาว่างให้ตรงกัน กำหนดวัน เวลาที่จะจัดกิจกรรม ออกแบบว่าจะจัดกิจกรรมแบบไหน ใช้สื่ออะไร และแบ่งงานให้แต่ละคนไปทำ

นอกจากนั้นก่อนจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ทีมต้องประสานขออนุญาตคุณครูเพื่อใช้สถานที่ และนัดหมายกับน้อง ๆ ด้วย โดยแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรมจะเริ่มด้วยการเปิดเพลงภาษาอังกฤษในขณะที่น้อง ๆ ทยอยเข้าห้องเรียน เมื่อน้องมาครบก็ชี้แจงว่า วันนี้น้องจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง มีกิจกรรมอะไร เพื่ออะไร ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมของน้อง ๆ โดยที่น้อง ๆ ไม่รู้ตัว จากนั้นอ๋อมจะเปิดการ์ตูนให้น้องชมจนจบ แล้วสอบถามว่า น้อง ๆ ได้เรียนรู้อะไรจากการชมการ์ตูนบ้าง จากนั้นจึงเริ่มสอนเรื่องหลักที่ทีมงานเตรียมไว้

กลยุทธ์กระตุกต่อมเรียนรู้

อ๋อมบอกว่า ด้วยเป้าหมายการสอนที่ต้องการสร้างแรงบันดาลใจและปรับให้ทุกคนมีพื้นฐานภาษาอังกฤษเท่า ๆ กัน **ทีมจึงให้ความสำคัญกับการคัดสรรเนื้อหาการเรียนรู้ แม้จะเป็นภาคของความบันเทิงก็ตาม ซึ่งทำให้ทีมเกิดทักษะในการสืบค้นข้อมูลมากขึ้นไปด้วย**

"พอมาทำโครงการนี้ เวลาดูยูทูปก็จะมีเป้าหมายมากขึ้น เมื่อก่อนอาจจะดูไร้สาระเรื่อยเปื่อย เดี๋ยวนี้ถ้าจะไร้สาระต้องว่างจริง ๆ วันไหนดูการ์ตูนหรือดูหนังถ้าเจอเป็นภาษาอังกฤษก็ต้องคลิ๊กเข้าไปดูว่าสามารถนำมาใช้เป็นสื่อการสอนได้หรือไม่" นี่คือพฤติกรรมการรับสื่อที่เปลี่ยนแปลงไปของเหล่าทีมงาน

อ๋อมบอกอีกว่า ส่วนใหญ่คนหาสื่อคือ มุ่ยกับฟางที่จะเป็นคนเตรียมเนื้อหาที่จะสอน รวมทั้งเป็นผู้สอนหลัก หมวยทำหน้าที่เก็บภาพ ส่วนเธอจะเก็บรายละเอียดทุกอย่าง รวมทั้งดูแลงบประมาณ และช่วยเตรียมเนื้อหาด้านบันเทิง เช่น เกม เพลง หรือการ์ตูนภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาสนุกสนาน ร่วมกับ**น้องซัน-อภิชญา เทาศิริ**

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขุนหาญวิทยาสรรค์ หนึ่งในทีมงานที่อยู่ต่างโรงเรียน **ทั้งนี้ก่อนที่จะสอนน้อง ๆ ทีมจะช่วยกันพิจารณาเนื้อหาอีกครั้งว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะบางครั้งมุ่ยกับฟางไปหามาก็ว่าง่ายแล้ว แต่ลืมคิดไปว่าทั้งสองคนมีพื้นฐานดีอยู่แล้ว แต่ถ้าเพื่อนสะท้อนว่ายากเกินไป ก็ต้องปรับ**

*"ดูการ์ตูนเสร็จต้อง**ให้น้องแสดงความเห็น เพื่อกระตุ้นความคิด** เหมือนให้เขารื้อคำศัพท์ที่อยู่ในหัว หรือให้เขาคิดจากสิ่งที่เขาเห็น ถ้าเขาแปลไม่ได้ก็ให้เขาดูจากสิ่งรอบข้างในวิดีโอว่ามันน่าจะเป็นอะไร เพราะเวลาเราใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษบางคำมีหลายความหมาย เราต้องดูบริบทรอบข้างด้วย คำถามที่ใช้ง่าย ๆ เช่น เห็นอะไรในการ์ตูนบ้าง มีศัพท์อะไรบ้าง ตัวนี้ในภาษาอังกฤษเรียกว่าอะไร"* มุ่ยเล่าถึงเทคนิคการสอน

ขณะที่มุ่ยและฟางวาดลวดลายการสอนอยู่หน้าชั้นเรียน อ๋อม หมวย และซัน ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ บางครั้งทีมสังเกตการณ์ก็ต้องส่งสัญญาณให้ครูมุ่ยและครูฟางรู้ว่า อาการของน้องที่นั่งเรียนอยู่เป็นอย่างไร เช่น ถ้าน้องไม่เข้าใจ น้องฝ่อ ก็ต้องหาวิธีกระตุ้น ถ้ากระตุ้นไม่ขึ้น น้องมีอาการรับความรู้ไม่ไหวจริง ๆ ก็ต้องพักเล่นเกมบ้าง กินขนมบ้าง

"เราต้องเข้าใจน้องด้วย เพราะส่วนใหญ่เราสอนในคาบสุดท้ายของวัน น้องล้ามาแล้ว ถ้าน้องไม่ไหวจริง ๆ ก็จะปล่อยและให้งานเขากลับไปทำนิดหน่อย หากน้องกลับไปแล้วทำไม่ได้เราก็ถือโอกาสสอนใหม่" อ๋อมอธิบาย

ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง **ในช่วงท้ายถ้ามีเวลาเหลือทีมมักจะให้น้อง ๆ ฝึกทำแบบฝึกหัดในห้องเรียน แต่หากไม่มีเวลา ก็จะให้น้องนำกลับไปทำเป็นการบ้าน แต่ต้องพยายามไม่ให้เป็นภาระที่หนักเกินไป เพราะเข้าใจว่า น้องแต่ละคนมีการบ้านมากอยู่แล้ว** สิ่งที่ลืมไม่ได้ก่อนจากกันในแต่ละครั้งคือทีมงานจะพูดขอบใจน้องที่ให้ความร่วมมือ และบอกว่าครั้งต่อไปจะจัดกิจกรรมอะไรแบบไหน หรือสอบถามความต้องการของน้อง ๆ ว่าอยากเรียนแบบไหน หลังจากปล่อยน้องกลับ **ทีมงานก็จะนั่งสรุปบทเรียนการทำงานของทีมทุกครั้งเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น**

"สอนเสร็จแต่ละครั้ง ก็จะมีการสรุปบทเรียนในกลุ่ม บางทีก็เปิดวิดีโอที่หมวยถ่ายไว้ว่าเรา สอนอะไรไป เวลาสรุปกิจกรรมจะคุยว่า วันนี้เป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ไหม"

"สอนเสร็จแต่ละครั้งถ้ามีเวลาเหลือ ก็จะมีการสรุปบทเรียนในกลุ่ม บางทีก็เปิดวิดีโอที่หมวยถ่ายไว้ว่าเราสอนอะไรไป เวลาสรุปกิจกรรมจะคุยว่า วันนี้เป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ไหม" มุ่ยบอกเล่ากระบวนการทำงานของทีม

ชื่นใจ...เมื่อน้องสุขและสนุกกับการเรียนรู้

ผลสัมฤทธิ์ของการสอนปรากฏอยู่ในตัวน้อง ๆ ที่เข้าเรียน บางคนก็เห็นชัดว่าเขามั่นใจมากขึ้น เช่น **น้องสักรินทร์ ซึ่งตอนแรกจะขี้อาย แม้หน้าตาเขาอาจดูเหมือนเด็กที่ชอบโดดเรียน แต่น้องได้เรียนรู้ไปกับพี่ ๆ ตลอด จนตอนนี้น้องได้เป็นเด็กในกลุ่มสาระอังกฤษ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ฝึกภาษาอังกฤษเพื่อไปแข่งขัน**

"เหมือนเราดึงศักยภาพของน้องออกมา เพราะจริง ๆ น้องเขามีอยู่แล้ว แต่ไม่กล้า เขาไม่รู้จะดึงออกมาอย่างไร เวลาเรียนอยู่ในห้อง ถ้าน้องตอบคำถามได้เราก็ปรบมือให้เพื่อสร้างกำลังใจให้น้อง คิดว่าเกือบครึ่งหนึ่งของ 27 คนที่เราช่วยดึงศักยภาพของเขาออกมา บางคนก็รู้สึกชอบภาษาอังกฤษมากขึ้น บางคนก็กล้าคุยกับเรามากขึ้น มีการบ้านอะไรเขาก็จะถามเรา โดยธรรมชาติของเด็กเขาจะไม่กล้าคุยกับครู กลัวครู แต่กับเราซึ่งเป็นรุ่นพี่เขากล้าถามมากกว่า" มุ่ยเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของน้อง ๆ ที่สัมผัสได้

แม้จะสัมผัสถึงความเปลี่ยนแปลงของน้องด้วยตนเอง แต่ทีมงานยังรอบคอบพอที่จะจัดทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของน้อง ๆ ซึ่งก็พบว่า น้องมีพื้นฐานด้านภาษาอังกฤษดีขึ้น ทั้งทักษะการพูด ฟัง อ่าน สามารถปรับระดับให้พร้อมที่จะเรียนต่อในขั้นที่สูงขึ้นไปได้ **แต่สิ่งที่เป็นเป้าหมายของทีมคือ การให้น้องมีความสุขกับการเรียนภาษาอังกฤษ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งเป้าหมายส่วนนี้ทีมงานทุกคนเห็นตรงกันว่า สามารถทำสำเร็จอย่างน่าชื่นใจ**

"การที่น้องกล้าปลดปล่อยตัวเองออกมา จำเป็นสำหรับการเรียนภาษาอังกฤษ เพราะถ้าน้องพร้อมที่จะเรียนรู้ น้องจะสามารถรับอะไรได้ก็จะสามารถต่อยอดการเรียนรู้ต่อไปได้" นี่คือทฤษฎีการเรียนรู้ที่มุ่ยสรุป

จัดการเรียนรู้ควบคู่บริหารจัดการ

สิ่งที่คู่ขนานไปกับการจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการทำงานของทีม ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการทั้งทีมงาน เนื้องาน งบประมาณ และเวลา ซึ่งทีมงานมีข้อตกลงร่วมกันว่า ในการประชุมวางแผนงานหรือสรุปงานด้วยกันทุกคนต้องจดทุกครั้ง เพื่อเป็นหลักฐานในการทำงานและกันลืม ซึ่งเป็นภาวะยอดนิยมที่สมาชิกผลัดกันออกอาการบ่อยครั้ง อ๋อมในฐานะที่เป็นคนคอยอำนวยความสะดวกแก่ทีมบอกว่า **จัดกิจกรรมแต่ละครั้งมีหลายเรื่องที่ต้องคิด ต้องเตรียม ทั้งเนื้อหาที่จะสอน การจดบันทึกว่าจดอย่างไร แบ่งงานกันอย่างไร อาหารว่างจะต้องเตรียมอะไร ต้องใช้เงินเท่าไร ทีมงานต้องวางแผนให้ละเอียดทุกครั้ง** โดยเฉพาะเรื่องเงินที่เพื่อนๆ บอกว่า อ๋อมเป๊ะมาก ซึ่งอ๋อมก็ยอมรับว่าเธอเคร่งครัดในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นการเป๊ะแบบประหยัดที่สมประโยชน์ ไม่สุรุ่ยสุร่ายและไม่ขี้เหนียวจนทำงานลำบาก

"หนูเป็นคนบันทึกค่าใช้จ่าย เวลาใครไปซื้อของแล้วจำราคาไม่ได้ หนูต้องไปหาราคามาให้ได้ บางครั้งก็ต้องซักกันว่าตอนนั้นให้ตังค์ไปเท่าไร ทอนมาเท่าไร หนูต้องซักอย่างละเอียดแล้วหนูเหนื่อยเอง บางครั้งหาราคาไม่เจอก็ต้องขี่มอเตอร์ไซค์ไปดูที่ร้าน หรือบางครั้งต้องเอาของทุกอย่างที่ซื้อมารวมกัน เช็คว่าอันไหนรู้ราคา อันไหนไม่รู้ราคา แล้วหารดู ***เรื่องเงินเราต้องเป๊ะ เพราะเอาเงินเขามาใช้****"* อ๋อมยืนยันความโปร่งใสในการบริหารเงิน

ความแตกต่างด้านบุคลิกของสมาชิกในกลุ่ม ไม่ใช่ปัญหา แต่กลับช่วยเสริมเติมให้ความเป็นทีมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มุ่ยที่กล้าแสดงออก ขี้เล่น เข้ากันได้ดีกับน้องๆ จึงเผลอเรื่อยๆ มาเรียงๆ อ๋อมที่บุคลิกจริงจัง เหมือนจะดุ ซึ่งก็จำเป็นเพราะต้องมีไว้คอยดึงเพื่อนและน้องไม่ให้เล่นจนเกินไป ขณะที่น้องทั้ง 3 คน ซัน หมวย ฟาง ใช้วัยที่ใกล้กับน้อง ม.1 ทำหน้าที่ประสานงาน อาจมีบางครั้งที่มาผิดเวลานัด แต่ก็อาศัยลูกอ้อนขอโทษพี่ๆ ความเป็นทีมจึงเป็นจุดเด่นที่ทุกคนเรียนรู้ความต่าง รับฟังความคิดเห็นกัน และให้กำลังใจกันตลอดเวลา

ก้าวข้าม "จุดอ่อน"

สำหรับทีมงานที่เคยขยาดกับภาษาอังกฤษ เช่น หมวยกับอ๋อม ที่มีจุดอ่อนในการเรียนวิชานี้ จึงรู้สึกกังวลมากหากต้องไปสอนน้องๆ แต่ด้วยความที่อยากให้โครงการสำเร็จ ทั้งสองคนจึงต้องขวนขวายพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษของตนเอง เพื่อให้สามารถไปสอนน้องๆ ได้

"พอจะทำเรื่องภาษาอังกฤษ ตอนแรกหนูไม่ค่อยอยากทำ แต่ก็คิดว่า ถ้าเราทำผลที่ได้ก็เกิดกับตัวเราด้วย เพราะเราจะได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลก่อนที่เราจะไปสอนน้อง ทำให้เราได้ความรู้ไปด้วย" หมวยสารภาพถึงความกังวลใจในตอนแรก

เช่นเดียวกับอ๋อมที่บอกว่า ตอนลงมติกันในกลุ่มว่าจะสอนภาษาอังกฤษ ก็รู้สึกกังวลใจ รู้สึกแย่มาก เหมือนกับว่าเธอตกอยู่ในเหวคนเดียว ซึ่งก็มารู้ที่หลังว่าหมวยก็เป็นเหมือนกัน

"ที่รู้สึกแย่เพราะไม่ใช่เรื่องที่อยากทำ แต่ที่ไม่เลิกทำเพราะเป็นนิสัยส่วนตัวที่ถ้าได้ทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ถึงที่สุด"

ทั้งนี้อ๋อมยืนยันว่า เธอไม่ได้เกลียดภาษาอังกฤษ แค่ไม่เก่งเท่านั้น แต่เธอก็พยายามฝึกฝนตัวเองด้วยการคุยเล่นกับเพื่อนฝรั่งในเฟซบุ๊ก การทำโครงการนี้ทำให้เธอสนิทกับครู กับมุ่ย กับน้องมากขึ้น มีเรื่องอะไรก็จะคุยกับครู ทำให้เธอใส่ใจเรื่องภาษาอังกฤษมากขึ้น และทัศนคติต่อภาษาอังกฤษก็ดีขึ้น รู้ว่าภาษาอังกฤษจำเป็นกับชีวิต พอรู้ว่าจะเปิดอาเซียนเราต้องฝึกตนเอง แต่เรื่องไวยากรณ์ยอมรับจริงๆ ว่าค่อนข้างสับสน ซึ่งปัญหาของเธอคือรู้คำศัพท์ไม่มากพอนั่นเอง

แต่สำหรับคนที่เก่งภาษาอังกฤษอยู่แล้วเช่นมุ่ย ก็บอกกับตัวเองว่า *"โครงการนี้ทำให้รู้ว่า ที่เรารู้มาเรารู้จริงๆ นะ เพราะครูที่สอนพิเศษเคยบอกว่า ถ้าอยากรู้ว่าเราเข้าใจจริงๆ หรือไม่ก็ให้ลองไปสอนคนอื่นดู ถ้าสอนคนอื่นเข้าใจได้ก็แสดงว่า เรารู้จริงๆ การทำโครงการนี้ดูเหมือนเราจะให้น้อง แต่ก็เหมือนเราให้ตนเองด้วย เพราะการสอนน้องก็เหมือนเราได้ทบทวนไปด้วยพร้อมกัน"*

จัดการชีวิต...จัดการความรู้สึก

การทำงานนอกเหนือจากบทบาทนักเรียน ทำให้พวกเธอต้องการจัดการกับชีวิตและความรู้สึกค่อนข้างมาก จนบางครั้งแอบเกิดอาการท้อ เมื่อภาระต่าง ๆ ประดังประเดเข้ามาพร้อม ๆ กัน บางครั้งก็ถูกเพื่อนที่ไม่เข้าใจ ถามว่าทำโครงการนี้ไปเพื่ออะไร เพราะมีงานกลุ่มที่ต้องทำด้วยกัน แต่เขาต้องเสียเวลามารอเราที่ทำงานโครงการ

"ทำงานในห้องเรียนเราก็เป็นตัวหลักอยู่แล้ว เพื่อนก็รอเรา พอมาทำตรงนี้เพื่อนก็รอเรา เราก็ต้องทำทั้งสองงานควบคู่กันไปด้วย พอเราทำช้า เพื่อน ๆ ก็มาถามว่าทำไมทำแค่นี้ ทั้ง ๆ ที่เราเองก็เป็นคนทำเลยรู้สึกไม่สบายใจ" อ้อมระบายความอึดอัดใจ

ขณะที่มุ่ยเสริมว่า *"เหมือนเวลาเราไม่อยู่งานก็ไม่เดิน เวลาเราไปเวิร์คช็อปเสาร์อาทิตย์ กลับถึงบ้าน 5 โมงเย็นแล้ว แต่งานกลุ่มก็ยังไม่เสร็จ เราไม่อยู่สั่งงานเขาก็ทำไม่ได้เหมือนเดิม เราก็ต้องจัดการเอง เพราะงานต้องส่งวันจันทร์"*

เจอแบบนี้บ่อย ๆ เพื่อนซี้คู่นี้จึง**ต้องหาทางจัดการกับความรู้สึก**หาที่ระบาย ซึ่งก็ไม่พ้นบ่นให้กันฟังไปมาอยู่ 2 คน หรือบางครั้งก็บ่นโพสต์ในเฟซบุ๊ก หรือบางทีก็เล่าให้ครูฟังด้วยอาการเหมือนจะร้องไห้ เล่าเสร็จก็สูดลมหายใจเหมือนให้ตัวเองเข้มแข็ง แล้วเดินออกมาจากห้องของครู **แม้จะเจอแบบนี้ทั้งคู่ก็ไม่ท้อ เพราะพวกเธอรู้สึกว่า การทำโครงการเป็นเรื่องท้าทาย ยิ่งเมื่อเห็นงานเสร็จก็ยิ่งรู้สึกดี**

"หนูรู้สึกว่าเหนื่อยมาก แต่หนูคิดว่าใช้ชีวิตคุ้มมาก ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง" มุ่ยพูดถึงประสบการณ์ที่เธอได้รับ

เช่นเดียวกับฟางที่บอกว่า การทำโครงการเป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยเฉพาะวิธีการทำงาน เพราะได้เห็นตัวอย่างและเรียนรู้จากพี่มุ่ยซึ่งเป็นคนพูดเก่ง ขณะเดียวกันก็**มีความรับผิดชอบมากขึ้น รู้จักแบ่งเวลา**

หมวยเองก็เช่นกัน เธอบอกว่าได้พัฒนาทักษะในการทำงาน โดยเฉพาะการทำงานกับพี่ ๆ เธอเปลี่ยนแปลงตัวเองให้**เป็นคนตรงต่อเวลา และจัดสรรเวลาได้ถูกต้อง**

ส่วนอ้อมบอกว่า ได้พัฒนาตนเองในเรื่อง**การแบ่งเวลา และการจัดการที่ละเอียดมากขึ้น** *"เมื่อก่อนเรารับผิดชอบแต่งานโรงเรียนกับงานที่บ้าน พอมีงานนี้เพิ่ม ทำให้ต้องรู้ว่าเวลาไหนต้องทำงานใด เราต้องให้ความสำคัญอย่างไร* ***โครงการนี้ถึงมันจะไม่ได้ให้เกรดเรา แต่ทำให้เราหาความหมายของชีวิตเจอ****มากขึ้น"*

"รู้สึกเหนื่อยมาก แต่หนูคิดว่าใช้ชีวิตคุ้มมาก ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง"

กิจกรรมเล็ก ๆ ในโครงการช่วยเติมเต็มความสมบูรณ์ให้น้อง ๆ ชั้น ม.1 กลุ่มเล็ก ๆ ได้ปรับพื้นฐาน ให้สามารถเรียนภาษาอังกฤษได้อย่างมีความสุขมากขึ้น มุ่ยเองยังค้นพบจุดยืนที่มั่นคงในการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาบนเส้นทางที่จะจบมาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ ส่วนหมวยและอ๋อมก็ได้ฝึกที่จะก้าวข้ามจุดอ่อนทางวิชาการบางด้านของตนเอง **ที่สำคัญทุก ๆ คนในทีมทั้งพี่และน้องต่างได้เรียนรู้การจัดการกับเป้าหมาย ความคาดหวัง ลิ้มรสผลจากการลงมือทำอย่างตั้งใจ และค้นพบตัวตนของตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้อย่างถูกทิศถูกทาง**

ครู...ผู้สร้างคน

จิราวรรณ เทาศิริ ครูโรงเรียนกันทรอมวิทยาคม พี่เลี้ยงชุมชน เล่าว่าสิ่งที่ครูคาดหวังที่สุดคือให้เด็กรู้จักคิด รู้จักการแก้ปัญหา อยากให้สิ่งเหล่านี้ติดตัวเด็ก เพื่อที่เขาจะได้เอาไปใช้ในอนาคต

สำหรับผลการทำงานของลูกศิษย์โดยภาพรวม **ครูพอใจเกินคาด ด้วยตอนแรกคาดหวังให้นักเรียนรู้จักกระบวนการทำงานเป็นทีม เมื่อลงมือทำแล้วนักเรียนสามารถนำปัญหาต่าง ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกันได้ โดยครูมีหน้าที่เพียงกระตุกกระตุ้นในบางครั้ง เช่น ช่วงแรกที่เกิดปัญหาจะทำเรื่องอะไรดี ก็ต้องตั้งคำถามให้เขาได้คิด**

"ตอนไปอบรมที่ภูสิงห์แล้วเกิดปัญหามาก อ๋อมเครียดมากเกือบสติแตก เพราะครูจะไม่ตอบคำถามเขาทันที อ๋อมก็จะหงุดหงิดกับครู เด็กเขาจะเคยชินจากที่โรงเรียนว่า ถ้าถามครูต้องเฉลย เขาจะเคยชินกับครูที่สอนในห้องเรียน ถามมาตอบไป แต่ครูจะไม่เฉลย นักเรียนถามมา ครูถามกลับ ถามมา ถามกลับ เขาก็แสดงอาการหงุดหงิด บอกว่าครูไม่ช่วยหนู ครูจะใช้กระบวนการจิตตปัญญา ปล่อยวาง ทำใจให้สงบ แล้วตั้งคำถามกลับว่าอันนี้ใช่ไหม ถามทีละประเด็นให้เขาได้คิด แต่ครูจะไม่ตอบ"

ในช่วงการทำงาน ถ้าลูกศิษย์เกิดเขว ครูในฐานะพี่เลี้ยงจะสร้างเวทีให้ทีมงานได้คุยกัน เวลาประชุมครูก็จะเปิดเวทีให้เขาประชุมเอง ฟางกับหมวยซึ่งเคยผ่านประสบการณ์ในโครงการเพาะพันธุ์ปัญญา จะมีความคิดเป็นระบบ ส่วนอ๋อมกับมุ่ยยังไม่เคยผ่านการทำโครงการ แต่ด้วยความเป็นพี่ ครูก็จะทิ้งโจทย์หนักให้เป็นประธาน

"โครงการนี้ช่วยให้เด็กพบสิ่งสำคัญที่สุดนั่นคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การค้นพบตนเอง การค้นพบศักยภาพตนเอง"

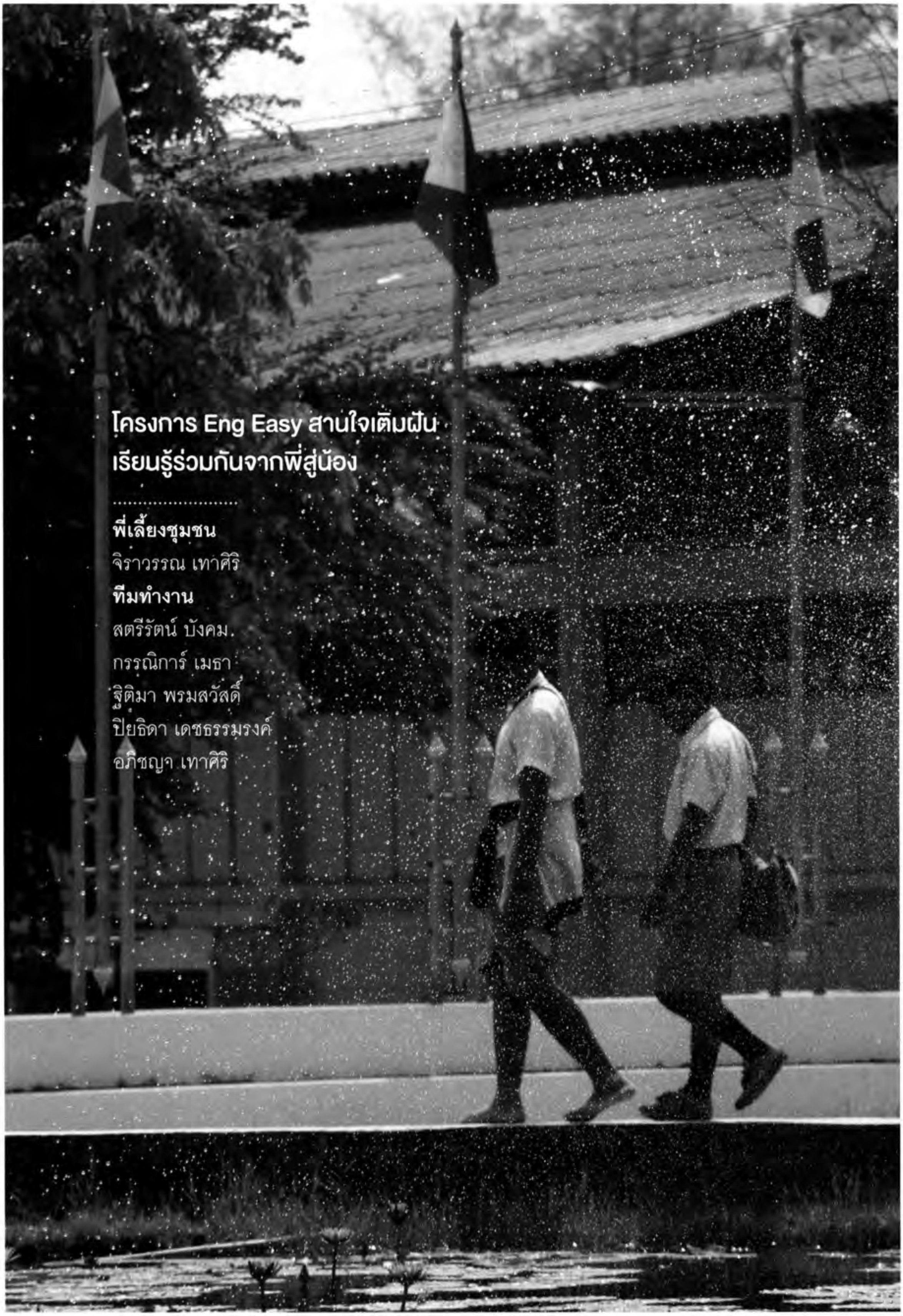

เป็นเลขา เพราะน้องไม่กล้าสั่งการพี่ **ครูก็จะใช้กระบวนการพี่จัดการน้อง แต่ว่าที่เขาจะจัดการคนอื่นได้เขาต้องจัดการตนเองก่อน**

โครงการนี้ช่วยให้เด็กพบสิ่งสำคัญที่สุด นั่นคือการเรียนรู้ด้วยตนเอง การค้นพบตนเอง การค้นพบศักยภาพตนเอง ครูอยากให้เขารู้ว่าเขามีศักยภาพ เหมือนกับที่ถามครูแล้วครูถามกลับ ซึ่งถ้าเด็กจับได้ก็จะรู้ว่า คำถามนั้นเป็นเสมือนเข็มทิศ จะบอกเขาเสมอว่า ปัญหาบางอย่างถ้าเรามีสติ คิดวิเคราะห์ และยั้งคิด เราจะหาทางแก้ปัญหานั้นได้ แล้วชีวิตจริงบางครั้งปัญหาไม่ได้มาทีละเรื่อง บางทีก็มาพร้อมกันหลายเรื่อง ถ้าเด็กมีกระบวนการคิด วางแผน และจัดการได้ ก็ก้าวข้ามไปได้ นี่คือคำพูดให้กำลังใจ แล้วเราก็เฝ้ามอง เฝ้าติดตามอยู่ตลอดเวลา

พลังและคุณค่าจากการทำโครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง นอกจากจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานภาษาอังกฤษ ที่ช่วยต่อยอดความรู้ของตนเอง และช่วยดึงศักยภาพให้กับน้อง ๆ ในโรงเรียนให้รักการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นแล้ว พวกเขายังเข้าถึง "หัวใจ" ของการเป็นครูที่มีหัวใจของการกระตุกต่อมเรียนรู้ เน้นกลยุทธ์การสอนที่สนุก เป็นการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยซ่อมเสริมความรู้ ลดค่าใช้จ่ายในการติวภาษาอังกฤษ อันนำไปสู่การเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างรู้เท่าทันในยุคการสื่อสารไร้พรหมแดน และพร้อมก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ที่ภาษาอังกฤษจะกลายเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญยิ่ง

โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง

พี่เลี้ยงชุมชน
จิราวรรณ เทาศิริ

ทีมทำงาน
สตรีรัตน์ บังคม
กรรณิการ์ เมธา
ฐิติมา พรมสวัสดิ์
ปิยธิดา เดชธรรมรงค์
อภิชญา เทาศิริ

สายใยรักต่างวัย

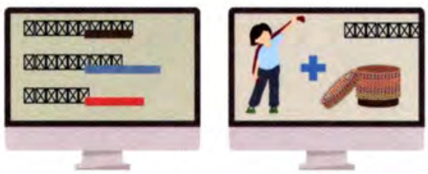
โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก๋า

โจทย์ปัญหา

ในชุมชนมีผู้สูงอายุ ที่มีภาวะเจ็บป่วย
และขาดคนดูแลอยู่จำนวนหนึ่ง
ทีมจึงคิดโครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก๋า
ซึ่งมีเป้าหมายคือ สร้างการมีส่วนร่วม
ของเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

1. หาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนจากผู้ใหญ่บ้าน
2. ออกแบบกิจกรรมที่จะทำกับผู้สูงอายุ
3. ทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
จัดเวทีพูดคุยกับผู้สูงอายุ เพื่อสรุปบทเรียนโครงการ

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- เติมเต็มคุณค่าในตนเองและผู้สูงอายุ
- เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะทักษะเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ถือเป็นการเตรียมตนเองให้พร้อมรับมือที่จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้

เสียงสะท้อนจากชุมชน

เยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนช่วยงานผู้ใหญ่
และผู้ใหญ่เองก็เปิดโอกาสให้เยาวชน
เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
"สิ่งที่เห็นความเปลี่ยนแปลง
จากการทำโครงการของเด็กๆ ที่ชัดเจนคือ
การที่เขาเข้าไปดูแลผู้สูงอายุ ไปช่วยงานบ้าน
ไปคลุกคลี พามาออกกำลังกาย พาไปปลูกผัก
ผู้สูงอายุก็ยิ้มแย้ม ชื่นใจ"

โครงการนี้ทำให้ผู้สูงอายุ
ที่อยู่บ้านคนเดียวเฉยๆ
ได้ออกมาทำกิจกรรมต่างๆ
ทำให้สุขภาพแข็งแรง
และจิตใจเบิกบาน

ทีมงานทุกคนเป็นวัยรุ่นตอนต้น อาจมีบ้างที่ความว้าวุ่นของช่วงวัย ทำให้ความสนใจหลุดบ้าง ลืมบ้าง แต่โชคดีที่มีพี่เลี้ยงคอยกำกับการทำงาน ใช้การชวนพูด ชวนคุย ทบทวนงาน พาทำ แต่ไม่นำว่าทำอย่างไร พี่เลี้ยงเพียงแค่ชวนวางแผนประมาณหนึ่ง แล้วให้น้องลงมือทำด้วยตนเอง

เมื่อก้าวเข้าเขต**บ้านโนนรัง ตำบลหนองกุง อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ** สิ่งที่สัมผัสได้คือความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาดของชุมชน ที่นี่เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2555 จึงมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ดูงานในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีฐานการทำงานดีเด่นด้านสุขภาพ ภาพที่เห็นคือทุกบ้านจะมีกี่สำหรับทอเสื่อหรือทอผ้า มีการปลูกพืชผักสวนครัว

จากพื้นฐานของชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม ทำให้เด็กและเยาวชนที่นี่ได้มีโอกาสเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการช่วยงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ กอปรกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองกุง (รพ.สต.หนองกุง) และโรงพยาบาลโนนคูณ ที่ดำเนินกิจกรรมกับเด็กจนทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนในนาม **"กลุ่มดาวกระจาย"** ช่วยเหลือกิจกรรมด้านสุขภาพของ รพ.สต.มาโดยตลอด

เมื่อมีโอกาสเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ผู้ใหญ่ใจดีอย่าง **พี่มน-กมลรัตน์ จูสีมา หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและปฐมภูมิ โรงพยาบาลโนนคูณ** มองว่านี่คือ **"โอกาส"** ดีที่จะได้ต่อยอดการทำงานของกลุ่มเยาวชนให้เป็นระบบมากขึ้น

"อยากให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการ การคิดวิเคราะห์ ซึ่งตรงกับความคิดของเราที่ต้องการให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้เขาสามารถจัดการชีวิตตนเองได้" พี่มลบอกถึงเบื้องหลังความคิดในการสนับสนุนให้เยาวชนทำโครงการ

ทำงานบนฐานข้อมูล

ฝน-น้ำฝน ทองคำผุย ในฐานะพี่ใหญ่จึงรวบรวมน้อง ๆ ซึ่งประกอบด้วย **ตั๊ก-ศุชาดา ตาทุวัน แท้งค์-ธีราพรรณ ชัยภักดี กิ๊ฟ-ริยากร นามวงษ์ โบ๊ต-วาสิฏฐี ตุนา ฟ้าใส-สุนันทา ทองคำผุย ขม-พิมพ์พิลารัตน์ ปุระมงคล และเฟี้ยส-ปรียาลักษณ์ พุฒเคน** ให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยเยาวชนกลุ่มดาวกระจายช่วยงาน รพ.สต. เป็นประจำอยู่แล้ว จึงรู้ว่าในชุมชนมีผู้สูงอายุที่มีภาวะเจ็บป่วย และขาดคนดูแลอยู่จำนวนหนึ่ง อีกทั้งครอบครัวของพวกเขาก็มีแม่แก่ (ยาย) ผู้เป็นที่รักยิ่งของลูกหลาน ทีมงานทั้งหมดคิดว่า ประเด็นเรื่องการดูแลผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่น่าสนใจ จึงเป็นที่มาของ**โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก๋า ซึ่งมีเป้าหมายคือสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน**

"ระหว่างช่วงเวลาของการดูแลพืชผักให้เติบใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัย จึงงอกงามตามไปด้วย ความสัมพันธ์ที่เพิ่มพูน สานให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ผู้สูงอายุสอนเด็กๆ เรื่องวัฒนธรรมในหมู่บ้าน สอนการทำกระติ๊บข้าว ทอเสื่อ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสืบต่อกันมา เป็นทั้งงานอดิเรก ที่ได้ทั้งของใช้ในครัวเรือน และเป็นอาชีพเสริม"

ปรากฏการณ์ที่ผู้สูงอายุต้องดำเนินชีวิตเพียงลำพัง บ้างต้องดูแลลูกหลานที่พ่อแม่ทิ้งไว้ให้เลี้ยง เพราะต้องไปทำงานต่างถิ่น เป็นปรากฏการณ์คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น แต่โชคดีที่บ้านโนนรังมีผู้สูงอายุที่มีสภาพเช่นนี้ไม่มาก แต่กระนั้นความใส่ใจของกลุ่มเยาวชนดาวกระจายที่มีต่อสมาชิกร่วมชุมชนก็น่าชื่นชมเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อสนใจจะดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สิ่งแรกที่ทีมทำคือ การหาข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน โดยเน้นไปที่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และข้อมูลผู้สูงอายุ

"หมู่บ้านของเรามี 67 ครัวเรือน ประชากร 279 คน เป็นชาย 133 คน หญิง 164 คน มีโรงเรียน 1 แห่งซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เปิดสอนถึงชั้น ป.3 ส่วนผู้สูงอายุในหมู่บ้านมี 21 คน ขาดการดูแล 1 คน มีผู้ป่วยเรื้อรัง 4 คน ป่วยเป็นโรคเบาหวาน ความดัน และมีคนพิการอีก 4 คน" ฝนรายงานสถานการณ์อย่างคล่องแคล่ว

เมื่อได้ข้อมูลที่ชัดเจนจึงรู้ว่า มีผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลเพียง 1 รายเท่านั้น ทีมจึงปรับเป้าหมายการทำงานใหม่ด้วยการช่วยดูแลทั้งผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ใหญ่ที่ไปทำงานนอกบ้าน โดยทีมงานได้จัดประชุมวางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสามารถและความถนัด ฝนรับตำแหน่งประธานกลุ่ม มีขมกับเฟี้ยสทำหน้าที่บันทึกข้อมูล ฟ้าใสเป็นเหรัญญิก ดูแลการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ ส่วนคนที่เหลือเป็นทีมสนับสนุน เพราะทุกเรื่องที่ตัดสินใจทำจะต้องผ่านการประชุมหารือร่วมกันทุกครั้ง

เฟี้ยสเล่าถึงวิธีทำงานของกลุ่มว่า ก่อนทำงานแต่ละครั้งจะต้องประชุมร่วมกันก่อน หลังจากนั้นจึงประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมารวมตัวกันที่ศาลากลางบ้าน มีพี่ฝนเป็นคนนำ สำหรับเนื้อหาการประชุมแต่ละครั้งจะเน้นการชี้แจงรายละเอียดการทำกิจกรรมว่ามีอะไรบ้าง รวมถึงวันเวลาที่จะทำกิจกรรม มีขมและเฟี้ยสสลับกันบันทึกข้อมูลไว้บนกระดาษชาร์ตเพื่อให้ทุกคนเห็นทั่วกัน หลังประชุมเสร็จก็เก็บเข้าแฟ้มไว้เป็นบันทึกการทำงานของกลุ่ม **เมื่อทำกิจกรรมเสร็จในแต่ละครั้งก็จะถอดบทเรียนร่วมกันว่า ทำกิจกรรมแล้วเป็นอย่างไร แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีเวลาพอหรือไม่ หากทำกิจกรรมเสร็จค่ำ ต่างคนก็ต่างแยกย้ายกลับบ้านแต่จะนัดหมายคุยกันต่อที่โรงเรียนในวันถัดไป**

อย่างไรก็ตาม แม้ทีมงานจะคุ้นเคยกับการดูแลผู้อื่นผ่านกิจกรรมอาสาที่เคยช่วยพี่ ๆ รพ.สต. วัดความดัน เจาะเลือด เป็นประจำอยู่แล้ว **แต่เมื่อต้องดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการอย่างจริงจัง จึงต้องมีการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย** การดูแลจึงมีตั้งแต่ระดับการทำความรู้จัก ช่วยเหลืองานบ้าน ช่วยเหลือด้านการอยู่การกิน ชวนออกกำลังกายที่ศาลากลางบ้าน หรือชวนกันมาปลูกผักสวนครัว

"อย่างแรกที่ต้องถามคือเรื่องการอยู่การกิน บางครั้งก็ช่วยหุงข้าว ช่วยทำงานบ้าน เพราะผู้สูงอายุบางคนอยู่คนเดียว" ฝนเล่าถึงกิจกรรมที่เยาวชนได้ไปดูแลผู้สูงอายุ

สร้างสุขให้ผู้สูงอายุ

ฝนบอกอีกว่า **แม้กิจกรรมที่พวกเขาทำจะเป็นเพียงสื่อที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในชุมชน แต่กระนั้นก็ต้องหาความรู้เพิ่มเติม** เช่น เรื่องการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ซึ่งสองคนพี่น้องฝนกับฟ้าใส เห็นว่าแม่แก่นั่งทอเสื่อจนปวดหลัง จึงปรึกษากับคุณหมอที่โรงพยาบาลโนนคูณเรื่องการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลจากยูทูป จนมาสรุปลงตัวที่ท่าออกกำลังกายประกอบไม้ไผ่ 11 ท่าที่ได้เรียนรู้มาจากโรงพยาบาล

ในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุจำนวน 20 คน น้อง ๆ ก็จะไปชวนให้เขามาออกกำลังกาย โดยจะให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยประกาศเสียงตามสายนัดหมายให้มารวมพลกันที่ศาลากลางบ้าน ใช้เวลาช่วงเย็นหรือเสาร์อาทิตย์ที่ว่างจากการบ้านและงานบ้านแล้ว การได้ออกมาขยับร่างกายตามที่น้องแนะนำ เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต และส่งเสริมสภาวะทางสังคมที่มีชีวิตชีวาแก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

นอกจากการออกกำลังกายแล้ว ทีมยังจัดให้มีกิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกาด และผักกาดขาวร่วมกันในพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ผู้เฒ่าผู้แก่และลูกหลานได้ลงมือทำงานร่วมกัน ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเกษตรปลอดสารพิษจากผู้สูงอายุสู่เยาวชน ด้วยการสอนให้น้อง ๆ ทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้เป็นปุ๋ย ผักปลอดสารพิษที่ปลูกจึงให้ผลผลิตมากจนกินไม่ทัน แม้จะแบ่งให้ผู้สูงอายุทุกหลังคาเรือนแล้วก็ตาม

"ถ้าไม่ได้ทำโครงการนี้ ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดี หรือคนพิการในชุมชนก็จะไม่ค่อยมีกิจกรรมในชีวิตมากนัก แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้พบปะกันเมื่อไปทำบุญที่วัดบ้าง แต่เด็กๆ ในชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ค่อยรู้จักกัน แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เด็กและผู้สูงอายุสนิทสนมกันมากขึ้น"

ระหว่างช่วงเวลาดูแลพืชผักให้เติบใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัยจึงงอกงามตามไปด้วย **ความสัมพันธ์ที่เพิ่มพูนสานให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ผู้สูงอายุสอนเด็ก ๆ เรื่องวัฒนธรรมในหมู่บ้าน** สอนวิธีทำกระติ๊บข้าว ทอเสื่อ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสืบต่อกันมา เป็นทั้งงานอดิเรกที่ได้ทั้งของใช้ในครัวเรือน และเป็นอาชีพเสริม ซึ่ง**ยายผา ทองคำผุย** แม่ใหญ่ของฝนและฟ้าใสสะท้อนความรู้สึกในมุมมองของผู้ใหญ่บอกว่า *"การมีกิจกรรมต่าง ๆ ทำ ทำให้เด็กน้อยไม่ไปเที่ยวเตร่ในวันหยุด แล้วก็มีรายได้ช่วยพ่อแม่ด้วย"*

เรียนรู้และเข้าใจ

บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติทำให้น้อง ๆ สนุกกับการทำงานร่วมกัน มีความสุขที่ได้พูดคุยหยอกล้อ กิน เล่น ไปพร้อมกัน แม้จะมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น ทำกิจกรรมยังไม่ครบตามแผน เพื่อนมาไม่ตรงเวลา หรือเวลาว่างไม่ตรงกัน แต่ทุกคนก็เรียนรู้ที่จะประนีประนอมยืดหยุ่นให้แก่กันและแก้ปัญหาไปด้วยกัน

"มาแค่ไหนก็ทำแค่นั้น ทำไหว ต้องสู้ ถึงเพื่อนไม่มาก็ต้องทำ เพราะนัดกันไว้แล้ว บางทีมาแค่นี้ก็ทำแค่นี้"

ฝนสะท้อนว่า ความสนุกในการทำงานร่วมกันคือ เวลาคุยกัน เวลาทำงานด้วยกัน มีความสุขทุกอย่าง **แม้บางครั้งเพื่อนจะไม่มาก็ไม่เป็นไร เราก็ทำต่อไป ไม่ต่อว่าเพื่อน แต่จะถามเหตุผลว่า เพราะอะไรถึงไม่มา เขาก็บอกว่าติดงาน ทำงานไม่เสร็จ เราก็เข้าใจ ไม่โกรธ**

เมื่อก้าวข้ามความขุ่นข้องหมองใจ การทำงานจึงเป็นไปอย่างราบรื่น แต่อาจเป็นเพราะทีมงานทุกคนเป็นวัยรุ่นตอนต้น อาจมีบ้างที่ความว้าวุ่นของช่วงวัยจะทำให้ความสนใจหลุดบ้าง ลืมบ้าง แต่โชคดีที่มีพี่เลี้ยงคอยกำกับการทำงาน **ใช้การชวนพูด ชวนคุย ทบทวนงาน พาทำ แต่ไม่นำว่าทำอย่างไร พี่เลี้ยงเพียงแค่ชวนวางแผนประมาณหนึ่ง แล้วให้น้องลงมือทำด้วยตนเอง**

"ตัวอย่างเช่น ทำเรื่องผู้สูงอายุในชุมชน ก็จะชวนกันวางแผนเรื่องเก็บข้อมูลว่า ต้องเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร บ้านเรามีผู้สูงอายุกี่คนที่ต้องการการดูแล เป็นโรคอะไร วิธีดูแลรักษาต้องทำอย่างไร ช่วยวางโครงร่างให้ แต่ให้พวกเขาทำเองทั้งหมด" **พี่มวล-ประมวล ดวงนิล เจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ** เล่าถึงวิธีการทำงานหนุนเสริมน้อง ๆ

เรื่องเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่

น้อง ๆ รู้ตัวว่า ถ้าไม่ได้ทำโครงการนี้ ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดี หรือคนพิการในชุมชนก็จะไม่ค่อยมีกิจกรรมในชีวิตมากนัก แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้พบปะกันเมื่อไปทำบุญที่วัดบ้าง แต่เด็ก ๆ ในชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ค่อยรู้จักกัน แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เด็กและผู้สูงอายุสนิทสนมกันมากขึ้น ขณะเดียวกันก็รับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงภายในของตนเอง

ฝนบอกว่า ทำโครงการแบบนี้ดี เพราะเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และได้เรียนรู้มากขึ้น เธอรู้สึกว่าตนเองเปลี่ยนแปลงคือ **เป็นผู้ใหญ่ขึ้น มีภาวะผู้นำ** เพราะเป็นประธานกลุ่มต้องดูแลน้อง ๆ พาน้อง ๆ ทำกิจกรรม ทำให้รู้สึกว่าตนเองโตขึ้น ดูแลน้องได้

ส่วนเพี้ยสเล่าว่า รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น **เป็นผู้นำกล้าแสดงออก**

ขณะที่ขมบอกว่า **โครงการนี้ทำให้เธอรู้จักหน้าที่ตนเอง** และรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้น้อง ๆ ทุกคนต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า แม้โครงการจะจบลงแล้ว แต่พวกเขายังอยากทำต่อ อยากเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายยิ่งขึ้น โดยในช่วงท้ายของโครงการทีมวางแผนจัดประชุมติดตาม และสรุปบทเรียนโครงการ รวมทั้งจัดเวทีพูดคุยกับวัยเก๋า (ผู้สูงอายุ) อีกครั้ง เพื่อดูว่ากิจกรรมที่ทำมาเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน ที่กลุ่มเยาวชนยังคงจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

"เวลามีกิจกรรมในหมู่บ้านเราก็อยากเข้าร่วม เพราะอยากทำให้หมู่บ้านของตนเอง อยากเห็นชุมชนเราสะอาดน่าอยู่" เยาวชนกลุ่มดาวกระจายประกาศเจตนารมย์ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตลอดไป

ชุมชนช่วย "หล่อเลี้ยง" พลเมืองรุ่นใหม่

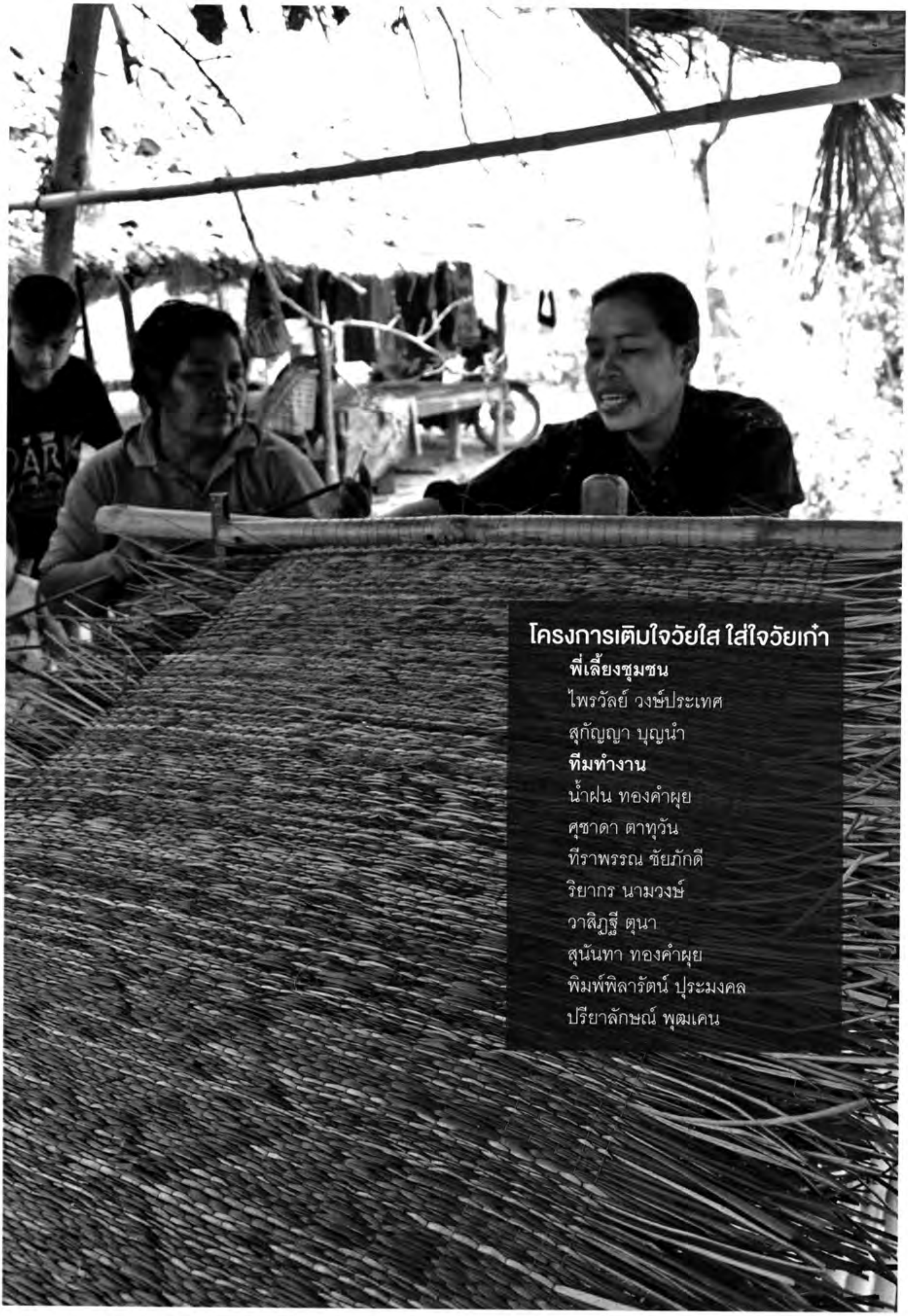
การเอาธุระต่อความเป็นไปของชุมชน เป็นสิ่งที่เยาวชนกลุ่มดาวกระจายทำอย่างเต็มใจ แต่กระนั้นก็ยังรู้สึกว่ายังทำได้ไม่ดีที่สุด เพราะมองว่า ยังขาดความพร้อมเพรียงสลับกันมาสลับกันขาด แต่ในมุมมองของ**คูณ ก้อนทอง ผู้ใหญ่บ้านโนนรัง** มองว่า เป็นเรื่องดีที่เด็ก ๆ ใส่ใจเรื่องราวของชุมชน เพราะปกติหากชุมชนมีกิจกรรมอะไรก็จะเชิญกลุ่มดาวกระจายเข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ และเยาวชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามเพื่อให้กิจกรรมที่เยาวชนทำเกิดความยั่งยืน ผู้ใหญ่ในชุมชนมีแผนให้เยาวชนปลูกพืชผักสวนครัว เห็ดนางฟ้า และเห็ดฟางกองเตี้ยในตะกร้า เพื่อจะได้มีความรู้และมีการขยายผลต่อไป

ยายผา ทองคำผุย เล่าเสริมถึงแผนงานที่ตั้งใจทำร่วมกับเยาวชนว่า มีแผนให้กลุ่มเยาวชนเรียนรู้เรื่องการทอผ้าขิด เพื่อให้มีความรู้ไว้เลี้ยงตัวต่อไป เด็ก ๆ บางทีก็ดื้อ บอกให้ทำอะไรก็ฟังอยู่หรอก แต่มักจะคุยกัน ไม่ทำหรือไปเที่ยวเล่นบ้าง เราก็เข้าใจว่าเป็นวัยของเขา จะให้เหมือนเด็กยุคเก่าก็ไม่ได้ สำหรับเด็กกลุ่มนี้ที่สอนมาได้ผล 60-70 เปอร์เซ็นต์ ถือว่าดีแล้ว

ไพรวัลย์ วงษ์ประเทศ พี่เลี้ยงชุมชน บอกว่า ความเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ จากการทำโครงการที่ชัดเจน คือ การที่เขาเข้าไปดูแลผู้สูงอายุ ช่วยงานบ้าน ไปคลุกคลี พามาออกกำลังกาย พาไปปลูกผัก ผู้สูงอายุก็ยิ้มแย้มชื่นใจ

ผู้ใหญ่ในชุมชนคิดกันแล้วว่าจะส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนทำต่อไป ไม่ใช่จบโครงการแล้วจะเลิกทำ เพราะนอกจากช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนแล้ว เด็ก ๆ ยังมีบทบาทช่วยเหลือชุมชนโดยใช้ศักยภาพเรื่องเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ การสื่อสารประชาสัมพันธ์หมู่บ้านผ่านเฟซบุ๊กหรือไลน์

การลุกขึ้นมาทำโครงการของเยาวชนกลุ่มดาวกระจาย นอกจากจะเป็น "ตัวกลาง" ที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนแล้ว ยังช่วยเติมเต็มคุณค่าในตนเองและผู้สูงอายุ และที่สำคัญทำให้พวกเขามีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลายด้าน โดยเฉพาะทักษะเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ถือเป็นการเตรียมตนเองให้พร้อมรับมือกับก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้

โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก๋า

พี่เลี้ยงชุมชน

ไพรวัลย์ วงษ์ประเทศ

สุกัญญา บุญนำ

ทีมทำงาน

น้ำฝน ทองคำผุย

ศุชาดา ตาทุวัน

ทีราพรรณ ชัยภักดี

ริยากร นามวงษ์

วาสิฏฐี ตุนา

สุนันทา ทองคำผุย

พิมพ์พิลารัตน์ ปุระมงคล

ปรียาลักษณ์ พุฒเคน

สวนผักปลอดภัย
สร้างคนรุ่นใหม่ไม่ไร้สาระ

โครงการสวนผักปลอดภัย เพื่อลมหายใจของชุมชน

โจทย์ปัญหา

คนในชุมชนนิยมซื้ออาหารจากรถพุ่มพวง และซื้อผักสดจากตลาดนัด ทั้งๆ ที่มีพื้นที่และผู้ที่มีความรู้เรื่องการปลูกผัก กลุ่มเยาวชนจึงคิดทำเรื่องสวนผักปลอดภัยในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัย

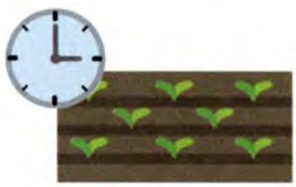

กระบวนการเรียนรู้

1. หาความรู้จากปราชญ์ชุมชน

2. เตรียมแปลง
3. ซื้อเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมตามฤดูกาล
4. แบ่งเวรปลูกและดูแลรักษาประจำวัน

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่ม SOI เห็นความสำคัญของสุขภาพคนในชุมชน อยากให้คนในชุมชนได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย ไม่ต้องพึ่งพารถพุ่มพวงอีกต่อไป
- เกิดการเรียนรู้ขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจร
- รู้จักบริหารจัดการการเงินและจัดการพื้นที่สาธารณะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์เรื่องฐานการเรียนรู้
- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของกลุ่มชัดเจนจนเกิดเป็น "**ต้นแบบ**" ของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่อำเภอโนนคูณและกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ

7. จัดประชุมสื่อสารผลการทำงานกับผู้ใหญ่ในชุมชน

5. ทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมัก

6. ขายผลผลิต

การทำโครงการไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นเฉพาะแกนนำเท่านั้น แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับเพื่อนเยาวชนในชุมชนอีกด้วย เพราะเมื่อเยาวชนได้ลงมือทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์และพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย อย่างน้อยวัยรุ่นชายหญิงที่เดิมต่างคนต่างอยู่กับพวกของตัวเอง ก็ได้พูดคุยกันช่วยเหลือกันมากขึ้น

บ้านโนนคูณ-โนนคำ หมู่ 14 และหมู่ 2 ตำบลโนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ มีประชากรทั้งสิ้น 205 ครัวเรือน เด็ก ๆ สังเกตเห็นว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่มักซื้อผักตามตลาดนัด หรือตามรถพุ่มพวงที่มาเร่ขายในหมู่บ้าน พวกเขาจึงตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ***"ทำไมคนในชุมชนต้องซื้อผักกิน"* ทั้ง ๆ ที่ปลูกกินเองได้ และผักที่ซื้อมาจากไหน ปลอดภัยหรือไม่ หลังจากนั้นพวกเขาจึงร่วมกันคิดทบทวนสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน มองเห็นว่าชุมชนมีทุนเดิมเรื่องการปลูกพืชผักกินตามฤดูกาลในครัวเรือน** เมื่อสำรวจในชุมชนพบว่ามีที่ดินราชพัสดุซึ่งเป็นพื้นที่ว่างประมาณ 2 ไร่ อีกทั้งในชุมชนยังมี**คุณยายสุดสาคร อุตส่าห์** และ**คุณแม่บุญธรรม ไชยโคตร** ซึ่งทั้ง 2 ท่านเป็นปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เรื่องการปลูกผักและการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ จึงเป็นไอเดียให้เด็ก ๆ คิดทำ**โครงการสวนผักปลอดภัย เพื่อลมหายใจของชุมชน**

เห็นปัญหา...มองหาโอกาส

จากสถานการณ์และโอกาสที่เห็นทำให้**พิมพ์-พิมพ์ชนก นิลเนตร แต๋-นนท์ฤดี สุขชาติ เปีย-รุ่งฤดี ศรีชุมไชย หวา-สุมาลี สุขวงศ์ อ้อน-เวนิกา ทองนาค อ๋อมแอ๋ม-พิมพฤดา นามบิดา ใหม่-ปีใหม่ เนินสมบูรณ์ชัย และอาร์ม- ธีรพล พรมมา แกนนำชมรม Sister Of Isaan หรือ SOI คิดทำโครงการด้วยการปลูกผักขายให้คนในชุมชนบริโภคแทนการซื้ออาหารจากรถพุ่มพวง และซื้อผักสดจากตลาดนัดคลองถม เพื่อให้ได้บริโภคผักปลอดภัย**

พิมพ์เล่าว่า ก่อนเริ่มโครงการ ทีมจะมีการประชุมสมาชิกแกนนำเพื่อระดมความคิดเห็น และวางแผนการทำงานร่วมกัน เช่น ก่อนปลูกผักต้องหาความรู้ทั้งเรื่องชนิดผัก พันธุ์ผัก ฤดูกาลในการเพาะปลูก การบำรุงดูแลรักษา การทำปุ๋ย และน้ำหมักชีวภาพ การเก็บรักษาผลผลิต และการขายผลผลิต ซึ่งแกนนำจะร่วมกันวางแผน แล้วจึงประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกคนอื่น ๆ ทราบผ่านเสียงตามสาย โดยในวันทำกิจกรรมจะมีการชี้แจงการเก็บข้อมูลตามกรอบที่กำหนดไว้ เช่น เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมตามฤดูกาล การเตรียมดินและเตรียมแปลงปลูก โดยอ๋อมแอ๋มจะเป็นผู้ชี้แจง และแบ่งกลุ่มให้ไปหาความรู้ 5 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน โดย**แต่ละกลุ่มจะต้องวางแผนไปหาผู้รู้ นัดหมายเวลา เตรียมการบันทึกและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อสมาชิกแต่ละกลุ่มเก็บข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ จึงนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทุกกลุ่มรู้เท่ากัน**

เมื่อมีความรู้แล้ว จึงร่วมกันวางแผนการปลูกพืช ตั้งแต่เตรียมแปลง ซื้อเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมตามฤดูกาล แบ่งเวรกันปลูก และดูแลรักษาประจำวัน ทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักสำหรับบำรุงดิน

"แต่ละกลุ่มจะต้องวางแผนไปหาผู้รู้ นัดหมายเวลา เตรียมการบันทึกและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อสมาชิกแต่ละกลุ่มเก็บข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน"

"ยายสอนว่า การเลือกพันธุ์พืชที่จะปลูกต้องคำนึงถึงสภาพดินฟ้าอากาศ และควรเป็นเมล็ดพันธุ์พืชที่มาจากการปลูกแบบอินทรีย์ ส่วนการบำรุงดินก็จะใช้ปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งเราได้เรียนรู้วิธีการทำเชื้อจุลินทรีย์จากหน่อกล้วย และการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์จากเปลือกสับปะรด เพื่อใช้บำรุงดิน" พิมพ์อธิบายความรู้ที่ได้รับ

แม้จะหนักใจบ้างในตอนแรก แต่การทำงานก้าวหน้าไปตามลำดับ เพราะทีมมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 3 ปีจากการเข้าค่ายร่วมกับพี่ๆ จึงซึมซับและเรียนรู้วิธีการทำงานมาอย่างต่อเนื่อง

ล้มแล้วลุก...

และก็ไม่ผิดหวัง ผักที่ทีมลงแรงปลูกงอกงามดี เพราะต่างคนต่างรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ทั้งช่วยกันรดน้ำ ดูแลใส่ปุ๋ย วิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่ม SOI ทุกวันหลังกลับจากโรงเรียนและทำงานบ้านเสร็จ ใครที่เป็นเวรประจำวันก็จะมารดน้ำดูแลผัก เมื่อเห็นผักโตก็รู้สึกภูมิใจในผลงานที่ได้ลงแรงไป ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ว่า ความสำเร็จอยู่แค่เอื้อม เพียงเราตั้งใจทำจริงๆ

แต่...ทีมต้องมาเสียน้ำตากับความผิดพลาดที่ไม่คาดคิด เมื่อมีการถมที่บริเวณใกล้เคียง

พิมพ์เล่าถึงความเสียใจในวันนั้นว่า คนงานถมที่โดยไม่รู้ว่ามีแปลงผักของพวกเราอยู่ตรงนั้น เพราะช่วงนั้นผักบางแปลงโตแล้ว เราเก็บไปขายบางส่วน และกำลังจะมาเก็บไปขายอีก แต่หลังกลับจากสอบที่โรงเรียนมาเห็นแปลงผักถูกถมก็หมดกำลังใจ นั่งร้องไห้อยู่ตรงนั้นเลย

แม้จะเสียใจแต่น้องๆ กลุ่ม SOI ไม่ปล่อยให้ความเสียใจนานนัก พวกเขาลุกขึ้นมานั่งคุยกันใหม่ วางแผนปลูกผักกันอย่างเอาจริงเอาจัง วันเวลาผ่านไปรอยยิ้มก็กลับคืนมาอีกครั้งเมื่อ ผักกาดหอม ผักชี ผักบุ้ง ฯลฯ เติบโตงอกงามดี

เติบโต...จากการลงมือทำ

กิจกรรมที่กลุ่ม SOI ทำ ช่วยสานสัมพันธ์ให้เยาวชนสนิทสนมจนรู้จักรู้ใจกันเป็นอย่างดี ด้วยกลุ่มมีกิจกรรมที่หลากหลายให้สมาชิกได้เรียนรู้ร่วมกัน การทำงานกับเพื่อนจึงไม่รู้สึกว่าเป็นงาน แต่ทุกคนกลับรู้สึกสนุก และรู้สึกว่าตนเองเปลี่ยนไปหลังผ่านกิจกรรมหลายอย่าง

"มันเหนื่อย แต่เวลาทำเสร็จแล้วได้มานั่งคุยกันก็ทำให้เราสนิทกัน ผูกพันกันมากขึ้น" อ้อมแอ้มเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง และสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของเธอว่า เมื่อก่อนเป็นคนไร้สาระมาก ไม่ค่อยคุยกับใคร ติดโทรศัพท์ **เดี๋ยวนี้รู้สึกว่าตัวเองมีสาระมากขึ้น และพูดเก่งขึ้น อาจเป็นเพราะได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์จึงทำให้ได้พูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น**

เมื่อก่อนเป็นคนไร้สาระมาก ไม่ค่อยคุยกับใคร ติดโทรศัพท์ เดี๋ยวนี้รู้สึกว่าตัวเองมีสาระมากขึ้น และพูดเก่งขึ้น อาจเป็นเพราะได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์จึงทำให้ได้พูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น

“รู้สึกว่าเราเก่งมากขึ้น เพราะเกิดจากการลงมือปฏิบัติบ่อยๆ ยิ่งเวลาทำกิจกรรม แล้วได้กลับมานั่งทบทวนว่าเราผิดพลาดตรงไหนบ้าง ยิ่งทำให้เราพัฒนาขึ้น”

ส่วนอ้อนซึ่งเป็นนักกีฬาบอกว่า การทำงานกับกลุ่ม แม้จะมีงานเยอะ มีภารกิจมาก แต่ก็ทำให้เธอเติบโตขึ้น โดยเฉพาะความคิดที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ทำให้รู้จักการแบ่งเวลา ทำงานเป็น และรู้จักการแก้ปัญหา

“รู้สึกว่าเราเก่งมากขึ้น เพราะเกิดจากการลงมือปฏิบัติบ่อย ๆ ยิ่งหลังจากทำกิจกรรมแล้วได้กลับมานั่งทบทวนว่าเราผิดพลาดตรงไหนบ้าง ยิ่งทำให้เราพัฒนาขึ้น”

แม้จะเอาดีด้านการเป็นนักกีฬา แต่อ้อนยืนยันว่าเธอจะไม่ทิ้งกลุ่มและจะแบ่งเวลามาทำกิจกรรมของกลุ่ม SOI ต่อไป เพราะคิดว่า **การรวมกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ หากมีกิจกรรมแต่ไม่มีคนทำก็ไร้ประโยชน์เหมือนเดิม และที่สำคัญคือที่นี่เป็นชุมชนเกิดของเรา จึงอยากทำเพื่อชุมชนบ้าง เพื่อน ๆ ก็มาทำกันหมดแล้ว ทำไมเราจะทำบ้างไม่ได้**

ส่วนพิมพ์สะท้อนการจัดการตนเองว่า ตอนแรกเธอคิดว่างานก็เยอะอยู่แล้ว ทำไมเสาร์อาทิตย์ยังต้องมาทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอีก **แต่พอได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มก็คิดได้ว่าทำไมคนอื่นยังสละเวลามาได้ แล้วทำไมเราไม่คิดแบบนั้น** เลยเปลี่ยนมุมมองใหม่ คิดใหม่ว่าหากเธอแบ่งเวลาให้ถูกก็จะสามารถจัดสรรภาระหน้าที่ต่าง ๆ ได้ทั้งการเรียน งานบ้าน และงานกิจกรรม พร้อมกับมองว่าการทำกิจกรรมน่าจะส่งผลดีกับการเรียนของเธอด้วย เพราะการทำกิจกรรมทำให้เธอมีโอกาสพบปะกับน้อง ๆ และมีโอกาสปรึกษากันเรื่องการเรียนได้

การทำโครงการไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นเฉพาะแกนนำเท่านั้น แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับเพื่อนเยาวชนในชุมชนอีกด้วย **เพราะเมื่อเยาวชนได้ลงมือทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์และพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย อย่างน้อยวัยรุ่นชายหญิงที่เดิมต่างคนต่างอยู่กับพวกของตัวเอง ก็ได้พูดคุยกัน ช่วยเหลือกันมากขึ้น** เพื่อนผู้ชายบางรายที่เคยเป็นคนเกเร ดื่มเหล้า ไม่ทำอะไร ก็เปลี่ยนไป

“มีเพื่อนคนหนึ่งเมื่อก่อนเขาเกเร ดื่มเหล้า ไม่ทำอะไรเลย แต่พอได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน เขาเริ่มมีเป้าหมายในชีวิตมากขึ้น พอพ่อเสียเขาก็หันมาดูแลแม่มากขึ้น ตอนนี้เขาเรียนจบ ม.3 ตั้งใจเลือกเรียน กศน.แทนเพื่อที่จะได้ทำงานช่วยแม่” พิมพ์เล่า

"ปัญหาเด็กและเยาวชนถือเป็นวาระร่วมของชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาล ร่วมกันเป็นภาคีสนับสนุน ประคับประคองการทำงานของกลุ่มเยาวชน"

ปัญหาเด็กและเยาวชนคือวาระร่วมของชุมชน

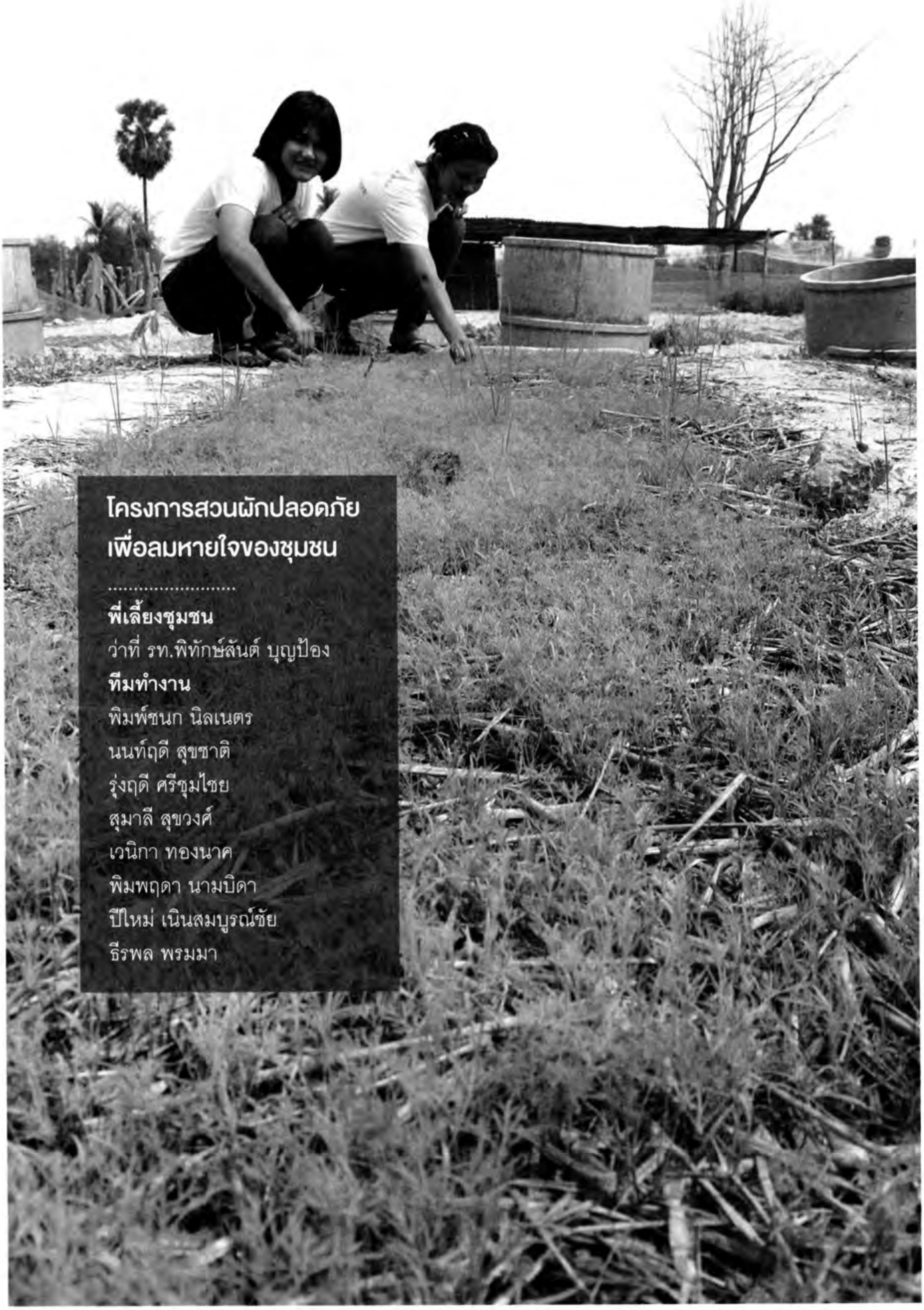
พี่ป๊อก-ว่าที่ รท.พิทักษ์สันต์ บุญป้อง พี่เลี้ยงชุมชน เล่าว่า เขารับตำแหน่งพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน โดยทำหน้าที่ตั้งแต่ให้คำปรึกษา แนะนำ ประสานงาน ขับรถ ทำอาหาร แม้จะต้องทำหลายอย่างแต่ก็รู้สึกสนุก และเต็มใจทำ เพราะพื้นที่ที่เยาวชนทำงานก็เป็นบ้านเกิดของเขา **อีกทั้งปัญหาเด็กและเยาวชนถือเป็นวาระร่วมของชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาลร่วมกันเป็นภาคีสนับสนุน ประคับประคองการทำงานของกลุ่มเยาวชน**

สิ่งสำคัญในกระบวนการโคชของพี่ป๊อกคือ **การสรุปบทเรียนการทำงาน** เขามองว่าการสรุปบทเรียนจะทำให้ทีมงานสามารถพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นหลังจบกิจกรรมทุกครั้ง เขาจึงจัดเวทีให้ทีมงานมีการสรุปบทเรียนก่อนว่า พวกเขาได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมนั้นบ้าง มีบทเรียนอะไรที่แตกต่าง หรือมีข้อแก้ไขอย่างไรในแต่ละฐาน แต่ละกลุ่มก็จะมาคุยกันถึงปัญหา ข้อดี ข้อเสีย และสิ่งที่ต้องปรับปรุง

ในฐานะคนหนุนเสริม พี่ป๊อกบอกว่า การทำโครงการสวนผักปลอดภัยฯ ของเด็ก ๆ ไม่ใช่แค่เพียงจะเรียนรู้เรื่องการปลูกผักเท่านั้น **แต่พวกเขายังได้เรียนรู้หลักการทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ การประสานงาน** ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ผู้ใหญ่ใจดีทั้งหลายอยากให้เกิดเป็นทักษะติดตัวเด็กมากที่สุด ส่วนการให้คำปรึกษาก็ต้องอาศัยจังหวะ ดังนั้นพี่ป๊อกจึงวางตัวไว้แบบดูอยู่ห่าง ๆ ไม่ได้เข้าไปช่วยจัดแจงวางแผนให้เต็มตัว **แต่จะใช้วิธีให้เด็กคิด เด็กทำก่อน ถ้าสิ่งใดยังไม่เรียบร้อย ไม่ถูกต้อง จึงจะเข้าไปเติมเต็ม**

ทั้งนี้จากการเฝ้าดูน้อง ๆ กลุ่ม SOI **มีจุดเด่นคือการรู้จักให้ ยอมเหนื่อยก่อน ยอมให้คนอื่นก่อน** เช่น แปลงผักจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำ แม้บางคนจะไม่มาตามหน้าที่ของตนเอง เขาก็จะทำแทนกัน น้อง ๆ หลายคนมีพัฒนาการด้านความคิดที่เป็นระบบ กล้าแสดงออก **แต่ก็ยังมีจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงอยู่บ้าง เช่น เรื่องความรับผิดชอบ การจัดสรรเวลาที่บางคนยังทำได้ไม่ดี แต่ก็มองว่าเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนต่อไปได้**

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่อยากให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัย การได้ลงมือทำจริงนอกจากจะทำให้น้อง ๆ ได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำการเกษตรอินทรีย์ครบวงจรแล้ว **"คุณค่า"** ที่เกิดขึ้นคือ น้อง ๆ ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม และการบริหารจัดการตนเอง แต่ที่สำคัญที่สุดคือ **การทำโครงการนี้ค่อย ๆ เชื่อมร้อยเยาวชนในชุมชนเข้ากับเรื่องราวของบ้านของเมืองที่พวกเขาอาศัยอยู่ เกิดสำนึกพลเมืองที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน ไม่นิ่งดูดายกับความเป็นไปของชุมชน**

โครงการสวนผักปลอดภัยเพื่อลมหายใจของชุมชน

....

พี่เลี้ยงชุมชน

ว่าที่ รท.พิทักษ์สันต์ บุญป้อง

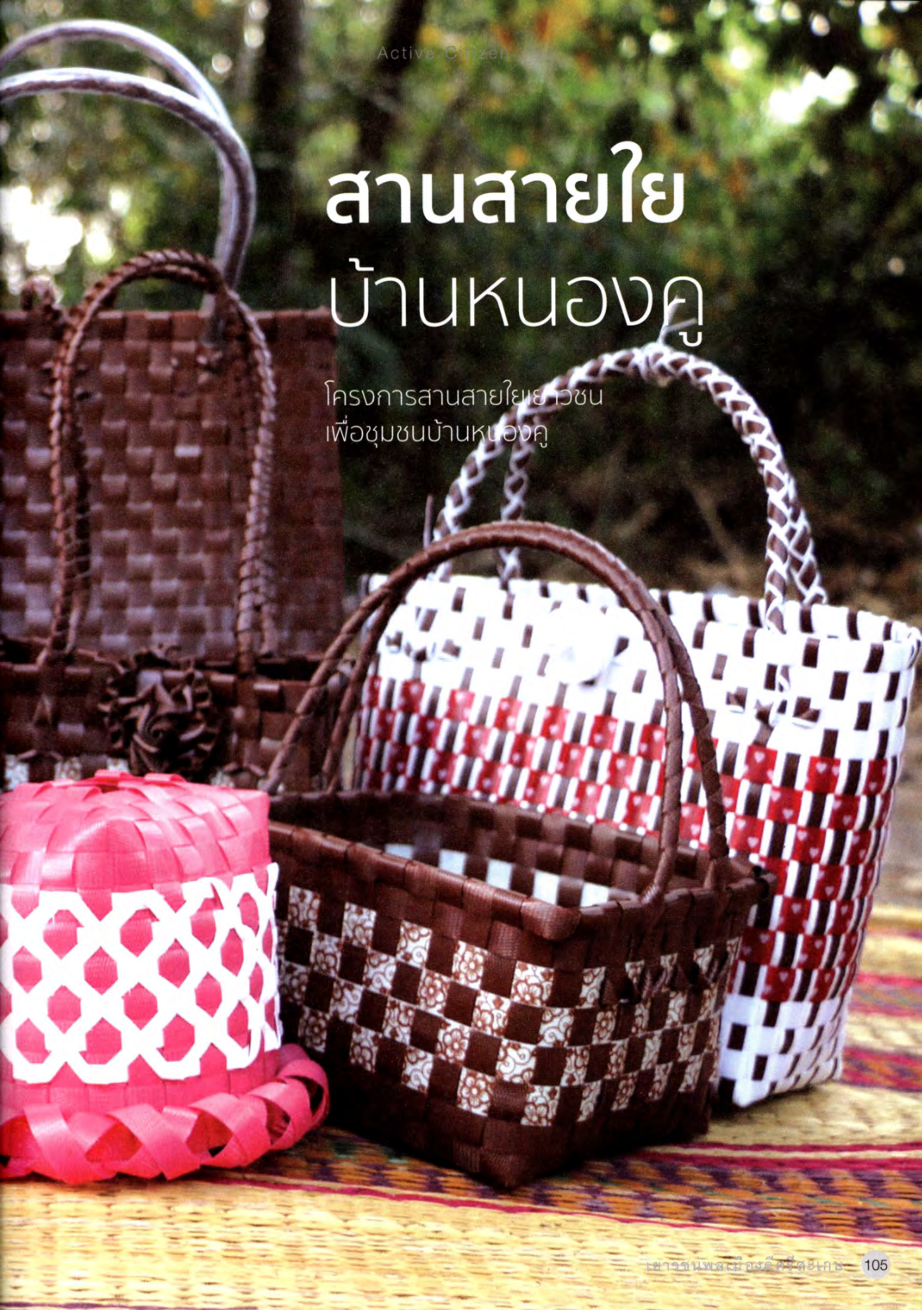
ทีมทำงาน

พิมพ์ชนก นิลเนตร
นนท์ฤดี สุขชาติ
รุ่งฤดี ศรีชุมไชย
สุมาลี สุขวงศ์
เวนิกา ทองนาค
พิมพฤดา นามบิดา
ปีใหม่ เนินสมบูรณ์ชัย
ธีรพล พรมมา

สานสายใย บ้านหนองคู

โครงการสานสายใยเยาวชน
เพื่อชุมชนบ้านหนองคู

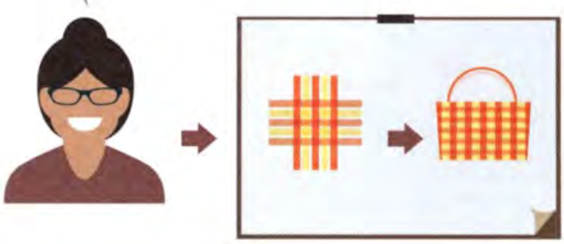
โจทย์ปัญหา

สถานการณ์เด็กในชุมชน ขาดอาชีพ
ทะเลาะวิวาท ท้องไม่พร้อม
ยาเสพติด แว้น

กระบวนการเรียนรู้

1. เรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการสานอย่างละเอียด เริ่มต้นจากศึกษาความเป็นมาเรื่องการจักสานของชุมชน ความแตกต่างระหว่างการสานพลาสติกกับการสานไม้ไผ่
2. หาข้อมูลด้านการจักสาน ทั้งในแง่ผู้รู้ วัสดุอุปกรณ์ รูปแบบ และลวดลายของผลิตภัณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนการใช้ประโยชน์
3. ฝึกฝีมือในการจักสานภายใต้การสอนของผู้รู้ในชุมชน

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่มหิ่งห้อยมีรายได้จากการทำกิจกรรมอาชีพจักสาน
- มีความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและชุมชน
- สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนคนอื่นในชุมชน หันมาทำกิจกรรมพัฒนาตนเอง
- เยาวชนได้คิดทำสิ่งดีๆ เพื่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

น้องๆ ในชมรมหิ่งห้อยต่างรู้ตัวว่าการออกมาทำกิจกรรมเป็นการฝึกความสามัคคี รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างทักษะในการทำงานและการแบ่งเวลา ซึ่งล้วนแต่เป็นทักษะชีวิตที่จะทำให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้นไม่ว่ากิจกรรมหรืองานใดๆ ในชุมชนทุกคนล้วนเต็มใจทำ เพราะเป็นการทำเพื่อบ้านของตนเอง

แม้จะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่มีประชากร 56 หลังคาเรือน และมีประชากรอาศัยอยู่เพียง 240 คน แต่หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งนี้กลับประสบปัญหาชวนปวดหัว โดยเฉพาะปัญหาเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเป็นภาวะท้องไม่พร้อม ยาเสพติด แว้น ทะเลาะวิวาท เรียนไม่จบ ว่างงาน ขาดอาชีพ ขาดรายได้ จนเป็นที่หนักอกหนักใจของพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นอย่างมาก

แต่เมื่อตัวแทนเด็กและเยาวชนบ้านหนองคูเห็นเพื่อนต่างหมู่บ้านก่อตั้งชมรม จึงเกิดแรงบันดาลใจรวมตัวกันจัดตั้ง**ชมรมหิ่งห้อย**ขึ้น เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2556 เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนบ้านโนนคูณและโรงพยาบาลโนนคูณ

โดยกิจกรรมที่กลุ่มหิ่งห้อยทำในชุมชนมีทั้งหมด 5 กิจกรรม คือ 1.หนูอยากเป็นขยะ 2.ผักสวนครัวรั้วกินได้ 3.ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์รายได้ 4.รักการอ่าน และ 5.กีฬารักษาสุขภาพ ต่อมาเมื่อมีโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเข้ามา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลโนนคูณจึงแนะนำให้เยาวชนชมรมหิ่งห้อยทำ**โครงการสานสายใยเยาวชนเพื่อชุมชนบ้านหนองคู** เพราะอยากให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องการสานตะกร้าไว้เป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยมี**ริน-ภัทรินท์ มะโนธรรม กุ้ง-ศุภวรรณ หนุนวงค์ จ๋า-ธนิตา แก้วอาสา แบงค์-ปิยาภรณ์ กรกัน ออม-ชลธิชา พลเตชะ ชมพู่-ปิยะฉัตร ขุนเจริญ แต-สุกัญญา วันดีรัตน์ แพรว-ขนิษญา ป้องพา และ จุ๊-วราภรณ์ ศิริจันดา** ที่รวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพราะต้องการเรียนรู้การสานตะกร้าพลาสติก ไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมอื่นของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ด้วยมองว่าการทำกิจกรรมทำให้พวกเขาได้มีพื้นที่แสดงออก

เรียนรู้เพื่อสานต่อ

รินบอกว่า คนในชุมชนบ้านหนองคูส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา และปลูกพริก กิจกรรมสานตะกร้าเกิดขึ้นจากการที่โรงพยาบาลโนนคูณได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ใหญ่ในชุมชน โดยเชิญวิทยากรจากบ้านหนองดินดำเข้ามาสอน พร้อมสนับสนุนทุนตั้งต้นในการซื้ออุปกรณ์ให้ ผลิตภัณฑ์ที่ทำเสร็จส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน อีกส่วนหนึ่งจะมีแกนนำในชุมชนนำไปจำหน่ายตามร้านค้าต่าง ๆ รวมทั้งเก็บไว้ใช้ในกิจกรรมของชุมชน เช่น เป็นของที่ระลึกสำหรับแขกที่มาเยี่ยมเยือน หรือบางส่วนทางโรงพยาบาลจะสั่งให้ผลิตตามออเดอร์ การสานตะกร้าพลาสติกจึงกลายเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี

“การทำกิจกรรมของเยาวชนดึงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาเมียงมอง กระทั่งเข้ามาช่วยเหลือในสิ่งที่เกินกำลังของเด็กๆ จนในที่สุดกลายเป็นว่า ทุกคนในชุมชนช่วยกิจกรรมของชมรมหิ่งห้อย จึงเป็นเสมือนการขันน็อตความสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น”

“พอเห็นผู้ใหญ่สานตะกร้า พวกเราก็อยากสานเป็นบ้าง เพื่อใช้เองและเป็นอาชีพเสริม ด้วยเหตุนี้กลุ่มจึงต้องเรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการสานอย่างละเอียด เริ่มต้นจากศึกษาความเป็นมาของการจักสานของชุมชน ความแตกต่างระหว่างการสานพลาสติกกับการสานไม้ไผ่ รวมทั้งหาข้อมูลด้านการจักสาน ทั้งในแง่ผู้รู้ วัสดุอุปกรณ์ รูปแบบ และลวดลายของผลิตภัณฑ์ วิธีการ และขั้นตอน การใช้ประโยชน์ ตลอดจนฝึกฝีมือในการจักสานภายใต้การสอนของผู้รู้ในชุมชน *ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ปกครองของน้อง ๆ จนทุกคนทำเป็น”*

ด้วยกิจกรรมที่ชมรมหิ่งห้อยทำมีความหลากหลาย ทำให้ทีมต้องรวมตัวประชุมกันสม่ำเสมอ เพื่อวางแผนกิจกรรมในแต่ละครั้ง จนกลายเป็นวิธีการทำงานที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่สมาชิกชมรมรุ่นนี้ต้องรับช่วงขับเคลื่อนกิจกรรมจากรุ่นพี่ จึงไม่ยากที่จะดำเนินการต่อ

“พวกพี่ ๆ สอนจากประสบการณ์ตรง ด้วยการทำให้ดูหลายอย่าง เช่น การจัดค่าย การเล่นกีฬา การอ่านหนังสือ กลายเป็นทักษะติดตัว ที่นำกลับมาทำต่อได้ทันที” น้อง ๆ ในชมรมสะท้อนสิ่งที่ได้รับจากรุ่นพี่

วิธีเปลี่ยน...วิถีเปลี่ยน

เมื่อกลยุทธ์ดึงเยาวชนออกจากพื้นที่เสี่ยงได้ผลค่อนข้างดี การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกเดือนจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เมื่อเด็กเล็กได้เห็นบทเรียนชีวิตของรุ่นพี่ทำให้ไม่อยากทำตาม เพราะทุกกิจกรรมมีตัวอย่างดี ๆ ให้เลียนแบบ ขณะเดียวกัน**ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมก็ถูกนำไปต่อยอด ปรับใช้ในครัวเรือนของน้องแต่ละคน** เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวในบ้าน ที่ช่วยทั้งลดรายจ่าย ปลอดภัยต่อสุขภาพ เพราะปราศจากสารเคมี

“รู้สึกว่าชีวิตดีขึ้นมาก จากที่เราเคยซื้อกับข้าวจากรถตลาดทุกวัน (รถพุ่มพ่วงหรือรถที่ตระเวนขายสินค้าตามหมู่บ้านต่าง ๆ) เราก็ไม่ต้องซื้อ หรือซื้อบ้างเป็นบางวันเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น” จุ๊เล่าถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปในทางที่ดี

การออกจากพื้นที่ส่วนตัวของน้อง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ในชุมชนต่างชื่นชมยินดี พ่อแม่ผู้ปกครองต่างดีใจที่ลูกหลานออกมาทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ เพราะที่ผ่านมาลูกอยู่แต่บ้าน ดูโทรทัศน์ ไม่ทำอะไร แต่เมื่อได้มาทำกิจกรรมกับชมรมทำให้ลูกเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตามน้อง ๆ ในชมรมหิ่งห้อยต่างรู้ตัวว่าการออกมาทำกิจกรรมเป็นการฝึกความสามัคคี รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างทักษะในการทำงาน และการแบ่งเวลา ซึ่งล้วนแต่เป็นทักษะชีวิตที่จะทำให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้นไม่ว่ากิจกรรมหรืองานใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกคนล้วนเต็มใจทำ เพราะเป็นการทำเพื่อบ้านของตนเอง

ดังที่จุ๊บอกทิ้งท้ายว่า *"ภูมิใจที่ได้ทำทุกอย่างที่ทำให้ทุกคนในชุมชนมีความสุข มีรอยยิ้ม และมีเสียงหัวเราะ"*

"กิจกรรม" เชื่อมสัมพันธ์ให้ชุมชน

ศรีทัต หนุนวงค์ ส.อบต.หมู่ 9 ในฐานะพี่เลี้ยงสารภาพว่า ช่วงแรกที่เด็ก ๆ ทำกิจกรรมเก็บขยะในชุมชนเขาไม่ได้สนใจ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของเด็ก แต่เมื่อต้องเป็นตัวแทนหมู่บ้านต้อนรับผู้มาศึกษาดูงานของชมรมหิ่งห้อย จึงได้ตระหนักถึงศักยภาพของเยาวชน จากนั้นจึงเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการทำกิจกรรมทุกเรื่อง

"เมื่อคนในชุมชนเห็นเด็กทำอะไรดี ๆ ก็จะทำตาม เช่น เมื่อเด็ก ๆ นำกระถางมาปลูกผักสวนครัว ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน คนในชุมชนเห็นก็ทำตาม กลายเป็นว่าทั้งหมู่บ้านปลูกผักสวนครัวและดอกไม้ไว้หน้าบ้านกันหมด แม้แต่ลูกสาวผมก็ยังปลูกผักสวนครัวไว้หน้าบ้านเลย พอเห็นเด็ก ๆ ทำดีอย่างนี้ เราในฐานะพี่เลี้ยงต้องสนับสนุน อย่าไปขัดขวาง เมื่อเด็ก ๆ มารวมตัวกันทำกิจกรรมดี ๆ เราต้องช่วยหนุนเสริม หากเขาทำไม่ดีค่อยแนะนำตักเตือน นอกจากนี้เด็ก ๆ กลุ่มนี้ยังเป็นอาสาสมัครไปช่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนด้วย บางครั้งไม่ได้เงินแต่ก็มีของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เจ้าภาพจัดไว้" ส.อบต.ศรีทัต ร่ายยาวถึงบทบาทของเยาวชน

แต่ที่สำคัญคือการทำกิจกรรมของเยาวชนดึงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาเมียงมอง กระทั่งเข้ามาช่วยเหลือในสิ่งที่เกินกำลังของเด็ก ๆ จนในที่สุดกลายเป็นว่าทุกคนในชุมชนช่วยกิจกรรมของชมรมหิ่งห้อย จึงเป็นเสมือนการขันน็อตความสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ส่วนบทบาทของพี่เลี้ยงนอกจากจะประสานงานเติมเต็มในส่วนที่ขาดแล้ว ยังช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียนผลิตภัณฑ์ตะกร้าพลาสติก เพื่อสร้างแบรนด์ให้สินค้าพลาสติกสานของชมรมหิ่งห้อย รวมทั้งการรับหนังสือจาก กศน. โรงพยาบาล และหน่วยงานอื่น ๆ มาส่งให้ห้องสมุดของชุมชน และบทบาทที่สำคัญคือ

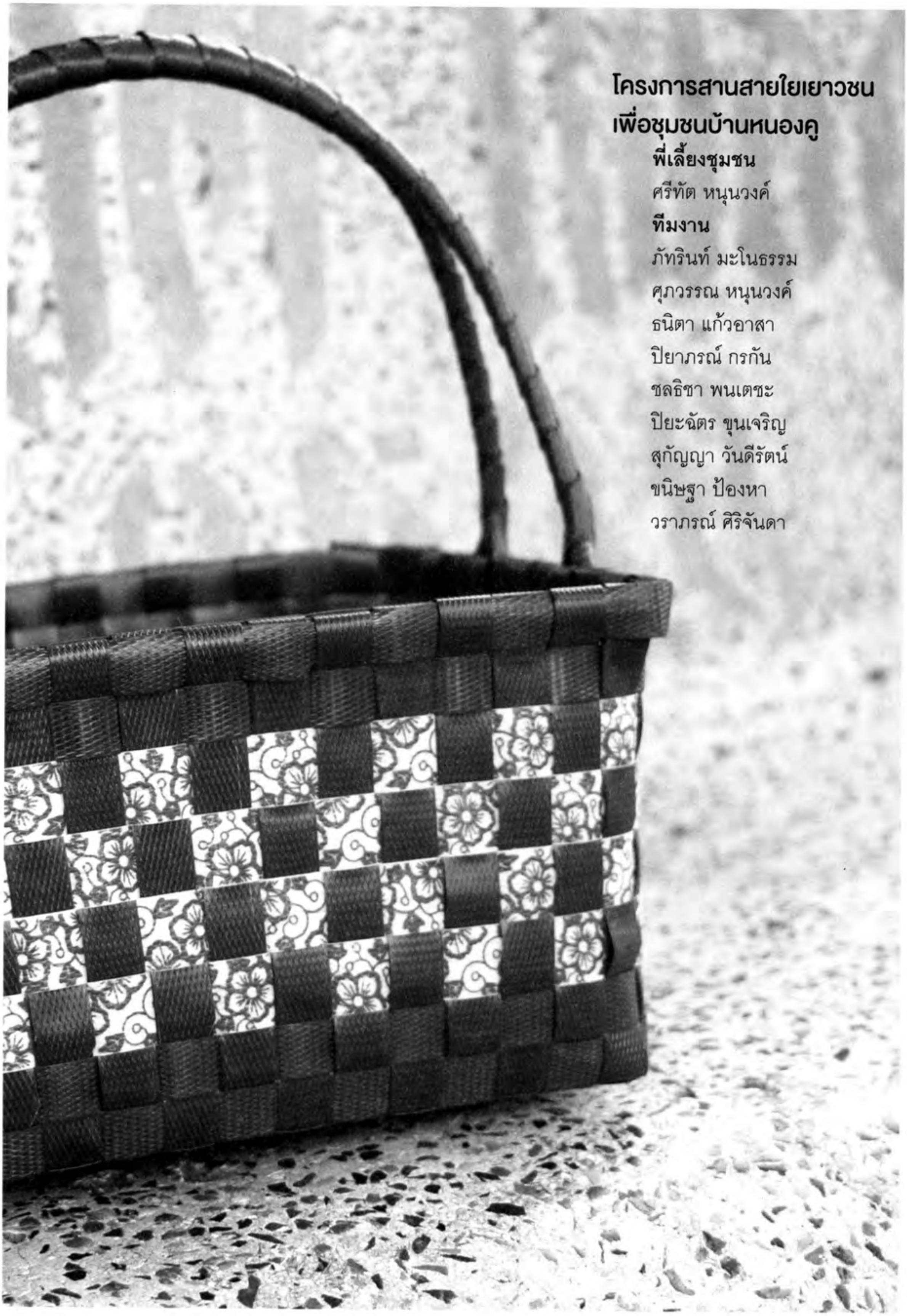
"อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้ยังคงทำงานแบบนี้ เติบโตไปในครรลองที่ถูกที่ควร และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องต่อไปเรื่อยๆ โดยเขาและผู้ใหญ่ในชุมชนจะยังสนับสนุนและอยู่เคียงข้างกับเด็กๆ ด้วยเห็นผลจากคนใกล้ตัวว่ากิจกรรมสามารถพัฒนาศักยภาพคนได้"

ช่วยกระตุ้นเด็ก ๆ ยามเกิดอาการงอแงเป็นระยะ ๆ และประสานพ่อแม่ผู้ปกครองให้ช่วยกันกระตุ้นลูกหลานให้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตาม ส.อบต.ศรีทัต ได้สะท้อนจุดอ่อนของเยาวชนที่ยังอยากพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นว่า เท่าที่เห็นน้องกลุ่มนี้ยังขาดทักษะการพูดที่ยังไม่คล่องแคล่วเท่าที่ควร อย่างอื่นเก่งหมด ถ้าเขาพูดเก่งกว่านี้สักหน่อยน่าจะดีกว่านี้ ทั้งนี้ก็แอบคาดหวังด้วยว่า **อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้ยังคงทำงานแบบนี้ เติบโตไปในครรลองที่ถูกที่ควร และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องต่อไปเรื่อย ๆ โดยเขาและผู้ใหญ่ในชุมชนจะยังสนับสนุนและอยู่เคียงข้างกับเด็ก ๆ ด้วยเห็นผลจากคนใกล้ตัวว่า กิจกรรมสามารถพัฒนาศักยภาพคนได้**

"ผมดูจากลูกสาวผมจากเมื่อก่อนที่ซื่อ ๆ ซึม ๆ เศร้า ๆ เดี๋ยวนี้กล้าแสดงออก แค่นี้ผมก็พอใจแล้ว ลูกผมนี่เห็นพัฒนาการได้ชัดเจนมาก รู้สึกพอใจและยอมรับถึงความสามารถของน้องกลุ่มนี้" ส.อบต.ศรีทัต เล่าถึงผลลัพธ์การทำงานของเยาวชนอย่างภาคภูมิใจ

การหนุนเสริมอย่างถูกที่ถูกทางของผู้ใหญ่ในชุมชน นอกจากจะช่วยเสริมพลังและคุณค่าให้เด็กและเยาวชนคิดทำสิ่งดี ๆ เพื่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนแล้ว ยังช่วยแก้ปัญหาชวนปวดหัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง ทำให้ครอบครัวใกล้ชิดกันมากขึ้นจนเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และยังทำให้กลุ่มเยาวชนมีรายได้จากการทำจักสาน มีความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและชุมชน เช่น การจัดการห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มในชุมชน (กลุ่มรักการอ่าน) การจัดการขยะในชุมชน และการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอีกด้วย

โครงการสานสายใยเยาวชนเพื่อชุมชนบ้านหนองคู

พี่เลี้ยงชุมชน

ศรีทัต หนุนวงค์

ทีมงาน

ภัทรินท์ มะโนธรรม

ศุภวรรณ หนุนวงค์

ธนิตา แก้วอาสา

ปิยาภรณ์ กรกัน

ชลธิชา พนเตชะ

ปิยะฉัตร ขุนเจริญ

สุกัญญา วันดีรัตน์

ขนิษฐา ป้องหา

วราภรณ์ ศิริจันดา

adidas

หมาน้อย

โครงการต้นกล้าเยาวชนคนหมาน้อย

โจทย์ปัญหา

ต้นหมาน้อยคืออะไร?
มีสรรพคุณอะไร?
ทำไมมันเหลือน้อย?

หมาน้อย :
เป็นชื่อของสมุนไพรพื้นบ้าน
ที่มีฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณขับสารพิษ
ทำให้ขับถ่ายสะดวก นอนหลับสบาย
และใช้ทำอาหารคาว-หวาน
ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของ
คนในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

1. ประชุมวางแผน

2. พูดคุยกับผู้นำหมู่บ้าน

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านหมาน้อย ศึกษาวิธีการเพาะพันธุ์ เพื่อขยายกล้าพันธุ์หมาน้อย และคิดค้นการแปรรูปเป็นอาหารคาว-หวาน เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชน
- โครงการนี้ช่วยผลิตเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันจากสิ่งเร้ารอบตัว สามารถป้องกันเด็กเยาวชนจากปัญหาตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม และปัญหายาเสพติด ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้ เป็นทั้งแหล่งข้อมูล เรื่องสถานการณ์ต่างๆ ของวัยรุ่นในชุมชน เป็นกระบอกเสียง ช่วยตักเตือนเพื่อนๆ วัยเดียวกัน ที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยง นำไปสู่การเฝ้าระวัง จัดการปัญหาเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนร่วมกัน ให้สามารถตั้งรับกับเหตุการณ์ที่จะกลายเป็นปัญหาด้านสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น
- กลุ่มเยาวชนจะเพาะพันธุ์หมาน้อยมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านนำไปปลูกต่อไป

3. ลงพื้นที่หาข้อมูล
คุณค่า / การใช้ประโยชน์หมาน้อยในชุมชน

4. แปรรูป นำใบหมาน้อย
มาทำอาหารคาว-หวาน

ครั้งแรกเราไม่รู้เรื่องเลย คิดว่าแค่ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ไม่ได้เกี่ยวกับเราเลย แต่พอมาทำโครงการนี้ถึงเข้าใจว่า ทำไมเราต้องมาสนใจ ที่เราต้องสนใจ เพราะมันเป็นภูมิปัญญาของบ้านเรา ถ้าปล่อยให้หายไปเฉยๆ ก็ดูกระไรอยู่ มันมีประโยชน์ ก็น่าจะเก็บไว้ น่าเรียนรู้ไว้ ถ้าสมมุติว่า ปู่ย่าตายาย ไม่อยู่แล้วใครจะสอนเรา ถ้าเราไม่ได้เรียนรู้ไว้ตั้งแต่วันนี้ แล้วเด็กๆ ที่เขาเกิดมาทีหลังจะรู้ได้อย่างไรว่า ที่บ้านเราเคยมีต้นแบบนี้

จากสิ่งที่เห็นชินตาอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ไม่เคยคิดว่าจะสำคัญอะไร อย่างไร จนเมื่อได้มีโอกาสเรียนรู้และลงมือทำ จึงเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ...

และนี่คือปรากฏการณ์การเรียนรู้ของ**ใหม่-สิวนาท คะรุรัมย์ กุ๊กไก่-ปนัดดา ศรีบุญเรือง อิ๋ว-อรัญญา แซมรัมย์ แหม่ม-รวีวรรณ สว่างภพ เล็ก-ลลิตา จันทะสี ชีวัน-สุขชีวัน ใจเพ็ง และ ขวัญ-ขวัญฤดี ประสพสุข** ที่ได้มีโอกาสลงมือทำ**โครงการต้นกล้าเยาวชนคนหมาน้อย** โดยมี**เพ็ญทิวา สารบุตร นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ** โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ในฐานะพี่เลี้ยงชุมชน เป็นผู้ชักชวน

"แต่ก่อนเห็นพ่อแม่ตายายทำ แต่ไม่สนใจ ตอนนั้นนั่งดูเฉยๆ ก็ถามเขาว่าทำอะไร เขาบอกว่าทำหมาน้อย หนูก็ไม่รู้จัก" เล็กเล่าถึงอดีตที่เธอไม่เคยสนใจ

หมาน้อย[1] เป็นชื่อของสมุนไพรพื้นบ้านที่มีฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณขับสารพิษ ทำให้ขับถ่ายสะดวก นอนหลับสบาย และใช้ทำอาหารคาว-หวานได้ ในอดีตสามารถพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณชายทุ่งและในป่า คนในพื้นที่ชุมชนบ้านเสลา-สุขเกษม ตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ นิยมปลูกและบริโภคเป็นทั้งอาหารคาว-หวาน และใช้เป็นสมุนไพร

ชุมชนบ้านเสลาตั้งอยู่ที่ หมู่ 6 ตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือน 139 หลังคาเรือน มีประชากร 599 คน ส่วนชุมชนบ้านสุขเกษม ตั้งอยู่ที่หมู่ 11 ตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือน 124 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 558 คน ทั้ง 2 ชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร มีองค์ความรู้พื้นถิ่นในการใช้ประโยชน์จากเครือหมาน้อย ซึ่งเป็นพืชที่เดิมจะพบเห็นในป่า แต่เมื่อพื้นที่ป่าลดลง ปริมาณของหมาน้อยจึงลดลงตามไปด้วย ชาวบ้านจึงเริ่มนำหมาน้อยมาปลูกในครัวเรือน ด้วยเกรงว่าหากสูญหายไปชุมชนก็จะขาดแหล่งอาหาร และยาสมุนไพรพื้นบ้าน

ยิ่งทำ...ยิ่งเข้าใจ

อิ๋วเล่าว่า นี่เป็นครั้งแรกที่เธอได้ทำโครงการในลักษณะนี้ จากเดิมที่ชินกับการไปอบรมตามที่ต่าง ๆ แล้วก็จบ เมื่อตอนที่**หมอเพ็ญทิวา สารบุตร** พี่เลี้ยงชุมชนมาชวนไปร่วมอบรมกับเพื่อน ๆ ในเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษตอนแรกก็คิดเพียงว่า ไปแค่วันเดียวก็เสร็จ

[1] เครือหมาน้อย มีลักษณะเป็นไม้เถาเลื้อย มีขนนุ่มสั้นปกคลุมหนาแน่นตามเถา กิ่ง ช่อดอก และใบ มีสรรพคุณตามตำรายาไทย เช่น เป็นยาแก้ร้อนใน แก้โรคตับ ราก มีกลิ่นหอม รสสุขุม ใช้แก้ไข้ แก้ดีรั่ว ดีล้น ดีซ่าน เป็นยาขับปัสสาวะ ยาถ่าย แก้ไข้มาลาเรีย ใช้เป็นยาเจริญอาหาร ยาอายุวัฒนะ ยาช่วยย่อย แก้ท้องร่วง บวมน้ำ แก้ไอ ขัดเบากระเพาะปัสสาวะอักเสบ และใช้ในรายถูกงูกัด เป็นยาลดไข้ แก้ปวดท้องพอก เป็นยาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนัง หิด เป็นต้น เถาและใบคั้นเอาน้ำเมื่อผสมกับเครื่องปรุงจะมีลักษณะเป็นวุ้น รับประทานเป็นอาหารได้ (ที่มา ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี: www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=146)

"พวกเราเป็นคนวัยเดียวกันมีเวลาว่างเยอะ หลายคนก็ไม่รู้จะทำอะไร ถ้าต่างคนต่างอยู่ส่วนใหญ่ก็มักจะหมกมุ่นอยู่กับโทรศัพท์ เมื่อพี่ๆ ให้คิดประเด็นที่จะทำโครงการจึงได้ทบทวนทุนเดิมของชุมชน พบว่า หมาน้อยซึ่งเป็นพืชสมุนไพรในหมู่บ้านเริ่มจะสูญหายไปแล้ว แม้ชาวบ้านจะมีความต้องการใช้ แต่ก็เริ่มหาได้ยากแล้ว ทั้งกลุ่มจึงเห็นร่วมกันว่า ทำเรื่องนี้แหละ เพราะจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่า และฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรหมาน้อย"

"แต่พอไปถึง พี่ ๆ เขาบอกให้ทำโครงการ อ้าวไม่ใช่มาแค่วันเดียวแล้วนี่ ตอนนั้นเริ่มรู้สึกสนุกและท้าทายมาก อะไรที่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ โครงการคืออะไร ทำยังไง แต่ละคนไม่รู้เรื่องอะไรเลย ต่างคนต่างมึน พอได้เริ่มทำก็เริ่มเข้าใจขึ้นเรื่อย ๆ ว่า โครงการคืออะไร ทำอะไร ทำอย่างไร และทำไมถึงต้องทำ มันก็เริ่มเข้าใจไปทีละนิดจนกระจ่าง"

เพราะ **"รู้สึกอยากทำ"** อิ๋วจึงเป็นตัวตั้งตัวตีชักชวนเพื่อน ๆ น้อง ๆ ในชุมชนให้มารวมกลุ่มกัน เพราะเห็นว่าคนวัยเดียวกันมีเวลาว่างเยอะ หลายคนก็ไม่รู้จะทำอะไร ถ้าต่างคนต่างอยู่ส่วนใหญ่ก็มักจะหมกมุ่นอยู่กับโทรศัพท์ เมื่อพี่ ๆ ให้คิดประเด็นที่จะทำโครงการจึงได้**ทบทวนทุนเดิมของชุมชนพบว่า หมาน้อยซึ่งเป็นพืชสมุนไพรในหมู่บ้านเริ่มใกล้จะสูญหายไปแล้ว แม้ชาวบ้านจะต้องการใช้แต่ก็หาได้ยาก ทั้งกลุ่มจึงเห็นร่วมกันว่าน่าจะทำเรื่องนี้ เพราะจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่า และฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรหมาน้อย**

เมื่อคิดตกว่าจะทำเรื่องอะไร ก็มาถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน อิ๋วซึ่งเป็นพี่ใหญ่รับเป็นประธานกลุ่ม ทำหน้าที่ชี้แจงทำความเข้าใจและเข้าหาผู้นำชุมชน โดยมีกุ๊กไก่เป็นผู้ช่วยในฐานะรองประธานกลุ่ม ใหม่รับหน้าที่เป็นเลขา เพราะจดงานเร็ว เล็กรับตำแหน่งประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ทำหน้าที่นัดเพื่อน ดูแลเฟซบุ๊กโครงการ รายงานความคืบหน้ากิจกรรมของกลุ่ม ส่วนขวัญเป็นปฏิคมดูแลเรื่องอาหารและน้ำ จัดการเรื่องสถานที่ด้วยความสมัครใจ แม้การเลือกบทบาทหน้าที่จะเลือกจากความสามารถ และความอยากทำ แต่วรรณต้องรับหน้าที่เหรัญญิก ดูแลเรื่องการใช้จ่าย การเงิน ทำบัญชีรายรับ เพราะเพื่อนบังคับด้วยเห็นว่าเป็นคนที่น่าจะรอบคอบที่สุด

เมื่อความคิดตกตะกอน แผนการทำงานก็เริ่มขึ้น เบื้องต้นทีมได้จัดประชุมชี้แจงข้อมูลการทำโครงการให้ผู้นำหมู่บ้านและคนในชุมชนรับรู้ หลังจากนั้นก็เริ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหมาน้อย ทั้งในแง่คุณค่าและการใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชน ฝึกการแปรรูป เพื่อให้ได้รู้จริงและลงมือทำ ทั้งนี้ตั้งใจว่า เมื่อรวบรวมความรู้เรื่องหมาน้อยแล้วจะนำไปบอกเล่าแก่คนในชุมชน พร้อมกับเพาะพันธุ์หมาน้อยเพื่อแจกจ่ายให้สมาชิกแต่ละครัวเรือนนำไปปลูก โดยเลือกบ้านเสลา-สุขเกษม เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

กระบวนการสืบค้นข้อมูลเริ่มจากการสำรวจบ้านที่ยังปลูกต้นหมาน้อยว่ามีอยู่กี่หลังคาเรือน พร้อมทั้งสอบถามถึงวิธีการปลูกและการใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชนที่มีอยู่ 3-4 คน เช่น **ยายสุรัตน์ ใจมน ยายจันทา เถาประ ผู้ใหญ่ทิน พันธุ์เป็น** ทำให้พวกเขาได้รู้ว่าปัจจุบันมีเพียงเฉพาะบ้านผู้รู้ที่ปลูกและแปรรูปหมาน้อยเพื่อใช้เป็นอาหาร ทั้ง ๆ ที่หมาน้อยมีสรรพคุณแก้อาการร้อนในและท้องร่วง แต่คนรุ่นใหม่เริ่มไม่รู้กันแล้ว **สิ่งที่ค้นพบทำให้พวกเขารู้สึกว่าของที่เคยกินแต่เล็กแต่น้อยเริ่มมีความหมายมากขึ้น**

เมื่อรู้สรรพคุณ จึงนำมาสู่การเรียนรู้วิธีการแปรรูปหมาน้อยเป็นอาหาร งานนี้สาว ๆ ช่วยกันขยี้ ขยำ จนได้ผลผลิตเป็นหมาน้อยที่สามารถนำมาปรุงเป็นอาหารทั้งคาวและหวาน พร้อมแจกจ่ายแก่พี่ ๆ ทีมงานที่มาเยี่ยมในชุมชน ส่วนหนึ่งแบ่งขายในหมู่บ้าน ได้เงินมาไม่มากไม่มาย แต่กลุ่มบอกว่าเป็นเงินขวัญถุงที่จะสะสมไว้เป็นทุนทำกิจกรรมในอนาคต

“ปลูก” สำนึกรักท้องถิ่น “สร้าง” เด็กให้ชุมชน

มูลค่าที่เป็นดอกผลของการลงมือทำแม้ไม่มาก แต่คุณค่าของการเรียนรู้นั้นมหาศาล เพราะได้แปรเปลี่ยนเป็นความรู้สึกสำนึกรักท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านคำพูดของอิ๋วซึ่งบอกว่า *“ครั้งแรกเราไม่รู้เรื่องเลย คิดว่าก็แค่ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ไม่ได้เกี่ยวกับเราเลย แต่พอมาทำโครงการนี้ถึงเข้าใจว่าทำไมเราต้องมาสนใจ* ***ที่เราต้องสนใจเพราะมันเป็นภูมิปัญญาของบ้านเรา ถ้าเราปล่อยให้มันหายไปเฉย ๆ ก็ดูกระไรอยู่ มันเป็นประโยชน์ ก็น่าจะเก็บไว้ น่าเรียนรู้ไว้ ถ้าสมมุติว่า ปู่ย่าตายายไม่อยู่แล้วใครจะสอนเรา*** *แล้วเด็ก ๆ ที่เขาเกิดมาทีหลัง เขาจะรู้ได้อย่างไรว่าที่บ้านเราเคยมีต้นแบบนี้ แล้วเอาไว้ทำอะไร ถ้าเราไม่เริ่มเรียนรู้ตั้งแต่วันนี้ สนใจตอนนี้ดีกว่า”*

นอกจากความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว **การทำงานร่วมกันยังทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากคนข้างบ้านที่เห็นหน้าเห็นตารู้จักชื่อก็ได้รู้จักลึกซึ้งไปถึงนิสัยใจคอ ถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความรู้สึกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกที่เป็นสังคมก้มหน้าให้ลุกขึ้นมาปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น** เพราะเมื่อมาทำโครงการแบบนี้ทำให้ได้คุยกันมากขึ้น และรู้สึกว่าการอยู่กับเพื่อนสนุกกว่าอยู่กับโทรศัพท์

ขณะเดียวกันการได้ไปพบปะกับเพื่อนที่ทำโครงการลักษณะนี้ในเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ทำให้**ทั้งกลุ่มสามารถก้าวข้ามความรู้สึกแปลกแยกที่รู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าคนอื่นไปได้**

“ครั้งแรกที่ไปอบรมกลุ่มเราไม่พูดกับคนอื่นเลย รู้สึกเหมือนเราเข้ากับเขาไม่ได้ ทำให้เราไม่อยากคุยกับเขาเลย อยากอยู่แต่กับกลุ่มเรามากกว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ไปกินข้าวแล้วกลุ่มหนูไปช้า ต้องแยกกันนั่งแทรกตามโต๊ะต่าง ๆ พวกเราทั้งหมดเลือกที่จะไม่กินเลย ยอมอดข้าวทั้งกลุ่ม คือเราไม่กล้าไปกินกับเพื่อนกลุ่มอื่นที่เราไม่สนิท”

แต่หลังผ่านฐานการเรียนรู้ซึ่งพี่ ๆ จัดกลุ่มคละน้องจากต่างชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเธอเริ่มกล้าพูดกับเพื่อนต่างชุมชนมากขึ้น แต่ละคนจึงค่อย ๆ ก้าวออกจากจุดยืนของตนเองไปผูกมิตรกับเพื่อนใหม่ ๆ

การทำโครงการที่ต้องรับผิดชอบตั้งแต่ต้นจนจบภายในระยะเวลา 6 เดือน ดูเหมือนจะไม่นาน แต่สำหรับเด็กสาววัยรุ่นซึ่งมีสิ่งเร้าใจรอบ ๆ ตัวมากมายถือว่าเป็นเวลาที่นานมาก การที่ได้วางแผนทำงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ และสัมผัสประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำด้วยตนเองกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการ

บริหารจัดการที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่ความเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือความกล้าแสดงออกที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอิ๋วเล่าว่า **อยู่ที่โรงเรียนเขาก็สอนให้กล้าแสดงออก กล้าพูด แต่พอทำโครงการและต้องออกไปนำเสนอบ่อย ๆ กลายเป็นการฝึกฝน การได้เห็นเพื่อนคนอื่น ๆ พูดก็จดจำทักษะการพูดของเพื่อนเป็นประสบการณ์ทำให้เกิดความกล้ามากขึ้น**

"เพราะเขาสอนให้กล้าแสดงออก มันก็อยากแสดงให้เขาเห็นว่าเราทำได้ เด็กอย่างเราก็มีความสามารถเหมือนกัน อยากให้คนอื่นมองว่าเราก็มีความสามารถไม่ได้ด้อยกว่าคนอื่นเลย"

ขณะที่กุ๊กไก่ ใหม่ ขวัญ ตัวเล็ก และแหม่มก็รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองในเรื่องนี้เช่นกัน

แหม่มบอกว่า เป็นเพราะบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นมิตรสร้างความรู้สึกที่ดีในการแสดงออก *"ตอนไปครั้งแรกเขาให้ออกไปนำเสนอเราก็อาย เพราะเราไม่รู้จักกับเพื่อนกลุ่มอื่น พอได้ออกไปนำเสนอต้องจับไมโครโฟนเรายังเอากระดาษปิดหน้า หันหลังให้ ไม่มองหน้าเพื่อนเพราะอาย กลัวพูดผิดพูดถูก รู้สึกว่าเขาจ้องหน้าเรา ถ้าพูดผิดไปเขาจะเยาะเย้ย เป็นความกลัวของเรา แต่พอเราพูดผิดไปเพื่อนเขาก็ไม่เยาะเย้ย เขายิ้มให้ เราก็รู้สึกว่าดีนะ เขาไม่เยาะเย้ย เลยทำให้กล้าพูดมากขึ้น"*

เมื่อพาตัวเองออกจากพื้นที่ปลอดภัยได้แล้ว การทำโครงการและการได้ไปเจอเพื่อน ๆ ต่างหมู่บ้าน จึงกลายเป็นความสุขและความสนุก หากจะมีอุปสรรคเล็ก ๆ อยู่บ้างก็เรื่องการจัดการภายในทีมที่บางครั้งบางคราบางคนก็เผลอมีอาการตกร่องเดิม ก้มหน้าก้มตาเล่นโทรศัพท์ ไม่สนใจความเป็นไปรอบตัว จนเพื่อนต้องกระตุกกระตุ้นให้วางโทรศัพท์แล้วมาช่วยกันทำงาน ซึ่งอาการแบบนี้มักเป็นสลับกันไปมาในกลุ่ม ทางแก้ก็คือทุกคนต้องช่วยกันเตือน

ในระยะสุดท้ายของโครงการ เยาวชนทั้งกลุ่มได้จัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงข้อมูลการทำงาน และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ โดยเชิญตัวแทนผู้นำชาวบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มาร่วมรับฟัง

"การได้ทำงานร่วมกันทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากคนข้างบ้านที่เห็นหน้าเห็นตารู้จักชื่อ ก็ได้รู้จักลึกซึ้งไปถึงนิสัยใจคอ ถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความรู้สึกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกที่เป็นสังคมก้มหน้าให้ลุกขึ้นมาปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น"

"ส่วนใหญ่เขาก็สนใจฟังกันดี เพราะตอนที่หนูนำเสนอมีคนคุยกันเขาก็ห้ามกันเอง บอกว่าเขาอยากฟังเราพูด รู้สึกชื่นใจที่มีคนอยากฟังเรา"

เมื่อไฟในใจลุกโชน

วันนี้ แม้ว่าการดำเนินงานโครงการจะสิ้นสุดอย่างเป็นทางการ แต่สำหรับเยาวชนทีมหมาน้อยยังคงไม่สิ้นสุดการทำงานเพียงเท่านั้น ด้วยยึดมั่นที่จะรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับชาวบ้านว่า จะเพาะพันธุ์หมาน้อยมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้นำไปปลูกกันถ้วนหน้า สัญญาที่ติดค้างดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะในช่วงที่ดำเนินโครงการ ไม่ใช่ฤดูกาลที่เหมาะสมที่จะเพาะพันธุ์หมาน้อย ซึ่งทีมตั้งใจที่จะทำเองทั้ง ๆ ที่ทราบว่าต้นกล้าหมาน้อยมีจำหน่ายและใช้งบประมาณของโครงการจัดซื้อได้

"คิดว่างานที่ทำยังไม่เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะยังมีงานที่ไม่ได้ทำคือ การเพาะพันธุ์ เนื่องจากชาวบ้านเขาอยากปลูกมาก พวกเราเลยตั้งใจว่าจะเพาะพันธุ์แล้วนำไปปลูกที่โรงเรียน วัด และแจกตามบ้าน ๆ ละ 5 ต้น ซึ่งคิดว่าวิธีนี้จะช่วยอนุรักษ์พันธุ์หมาน้อยให้อยู่คู่กับชุมชนได้บ้างไม่มากก็น้อย"

โครงการนี้เปรียบเสมือนการเปิดโลกการเรียนรู้ของกลุ่ม ทำให้พวกเธอติดใจถึงขั้นบอกว่า **ถ้ามีโครงการมาอีกก็จะทำอีก เพราะเห็นข้อดีที่ทำให้รู้จักสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และรู้จักการวางแผนการทำงาน** ซึ่งประเด็นที่มีอยู่ในใจที่อยากทำต่อมีทั้งการต่อยอดศึกษาเรื่องสมุนไพรพื้นบ้านชนิดอื่นที่มีอยู่ในชุมชน เรื่องวัฒนธรรม ทั้งด้านการแต่งกายและการใช้ภาษา ซึ่งแหม่มในฐานะเยาวชนสะท้อนปัญหาของเยาวชนที่พบเห็นและเป็นอยู่ว่า

"บ้านเราเป็นเขมร อยากให้เด็กรุ่นใหม่เวลาไปวัดตักบาตรใส่ผ้าถุงมันคงดูน่ารักดี และอยากให้พูดจาไพเราะ มีมารยาท เพราะเด็กสมัยนี้ใช้คำหยาบเยอะมาก อยู่ในวัดเราต้องสำรวม พูดเพราะ ๆ แต่สมัยนี้เด็กบางคนตะโกนด่ากันข้ามหัวผู้ใหญ่ พวกหนูก็อยากเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาพูดเพราะ สำรวม"

สร้างภูมิคุ้มกันแก่เยาวชน

เพ็ญทิวา สารบุตร พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า เธอได้จัดรวมกลุ่มเยาวชนหลังจากที่กำนันตำบลโคกเพชรประสานงานว่าจะมีโครงการให้เด็กทำ จึงได้พิจารณาว่ามีเด็กคนไหนที่จะสามารถร่วมกิจกรรมนี้ได้บ้าง แต่ในตอนนั้นก็ยังไม่ทราบว่าเป็นกิจกรรมแบบไหน ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงเป็นการชักชวนผ่านเครือข่ายแม่ของเด็กที่เป็น อสม. อบต. และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ รพ.สต.เคยทำงานร่วมกัน

"อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นตัวอย่างแก่เด็กคนอื่นๆ ในชุมชน อีกทั้งเป็นการเฝ้าระวังโดยทำให้เยาวชนรู้สึกว่า มีที่ปรึกษาที่พร้อมจะให้คำปรึกษา ไม่ใช่เฉพาะเรื่องการดำเนินงานในโครงการ แต่ยังรวมถึงเรื่องวิถีชีวิต การคบเพื่อนชาย เพื่อนหญิง ที่เขาจะมีคนๆ หนึ่งคอยให้คำแนะนำ"

"ได้ตัวแทนเยาวชน 7 คน ซึ่งเกินจากที่กำหนดไว้คือ 5 คน เกินมา 2 คน เราก็ไม่ตัดออกเพราะเขามาเป็นทีมเป็นเพื่อนกันแล้ว ก็เลยพาไปด้วยกัน ซึ่งก็กลายเป็นจุดแข็งในการทำงานของกลุ่ม เนื่องจากมีตัวแทนที่สามารถสลับกันไปเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้ง แม้ว่าใครบางคนอาจจะติดภารกิจอื่นๆ ไปร่วมกิจกรรมไม่ได้"

เบื้องหลังความคิดในการสร้างโอกาสการทำงานให้แก่เด็ก เพ็ญทิวาบอกว่า มาจากความตั้งใจล้วนๆ **อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นตัวอย่างแก่เด็กคนอื่นๆ ในชุมชน อีกทั้งเป็นการเฝ้าระวังโดยทำให้เยาวชนรู้สึกว่ามีที่ปรึกษาที่พร้อมจะให้คำปรึกษาไม่ใช่เฉพาะเรื่องการดำเนินงานในโครงการ แต่ยังรวมถึงเรื่องวิถีชีวิต การคบเพื่อนชาย เพื่อนหญิง ที่เขาจะมีคนๆ หนึ่งคอยให้คำแนะนำ** โดยหมอเองก็สอดส่องเอาใจใส่ต่อความเป็นไปของน้องๆ เช่น การนั่งรถไปด้วยกันก็ทำให้ทราบถึงความเป็นไปของน้องๆ ว่ากำลังคุยกับใคร ใครมีปัญหาอะไร หรือบางครั้งก็สอบถามถึงสถานการณ์ของเยาวชนคนอื่นๆ

"อย่างน้อยก็มี 7 คนที่เราเฝ้าระวังได้ เพราะเด็กชุมชนตรงนั้นมันค่อนข้างน่ากลัว ถ้าศึกษาย้อนไปในอดีตเด็กอายุ 15-16 ปี ตั้งท้องมาทั้งหมดแล้ว มีแต่กลุ่มนี้ที่ไปเรียนหนังสือ เราก็จะบอกเขาว่า รู้จักใช่ไหมพี่คนนั้นพี่คนนี้ ถ้ารู้จักต้องระวังไม่ทำแบบเขา ให้เรียนให้จบก่อน การทำโครงการตรงนี้ทำให้เขาได้เรียนรู้ ทำให้รู้จักวางแผน หมอก็จะกล่อมไปด้วยว่า จบ ม.6 ยังไม่ต้องแต่งงานนะ ให้เรียนต่อ ให้ตั้งเป้าหมายที่การเรียนก่อน"

แม้ว่าการทำงานจะเน้นไปที่โครงการของเยาวชนที่ได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านหมาน้อย ศึกษาวิธีการเพาะพันธุ์เพื่อขยายกล้าพันธุ์หมาน้อย และคิดค้นการแปรรูปเป็นอาหารคาว-หวาน เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชนแล้ว **ผลที่เกิดยังย้อนมาช่วยผลิตคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันจากสิ่งเร้ารอบตัว สามารถป้องกันเด็กเยาวชนจากปัญหาตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม และปัญหายาเสพติด ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้เป็นทั้งแหล่งข้อมูลเรื่องสถานการณ์ต่างๆ ของวัยรุ่นในชุมชน และเป็นกระบอกเสียงช่วยตักเตือนเพื่อนๆ วัยเดียวกันที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยง นำไปสู่การเฝ้าระวังจัดการปัญหาเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนร่วมกัน ให้สามารถตั้งรับกับเหตุการณ์ที่จะกลายเป็นปัญหาด้านสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น**

โครงการต้นกล้าเยาวชนคนหมาน้อย

พี่เลี้ยงชุมชน

เพ็ญทิวา สารบุตร

ทีมทำงาน

สิวนาท คะรุรัมย์

ปนัดดา ศรีบุญเรือง

อรัญญา แซมรัมย์

รวีวรรณ สว่างราม

ลลิตา จันทะสี

สุขชีวัน ใจเพ็ง

ขวัญฤดี ประสพสุข

เหตุเกิดจาก...เห็ด

โครงการเพาะเห็ดเพาะใจสานสายใยชุมชน

โจทย์ปัญหา

กระบวนการเรียนรู้

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่ม TAP มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต
- ได้เรียนรู้ข้อผิดพลาดจากการทำงาน สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทำให้พวกเขาได้คิดทบทวนตัวเอง จนเกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดความแข็งแกร่งขึ้นในการทำโครงการเพื่อชุมชนต่อไป

ดูแลรดน้ำเห็ด

เห็ดไม่ขึ้น

แม้ผลสัมฤทธิ์ของการทำโครงการในแง่รูปธรรมจะยังไม่เกิด แต่ทีมงานบอกว่าพวกเขาเกิดการพัฒนาตนเอง เพราะอย่างน้อยก็เพาะเห็ดเป็น รู้ขั้นตอนวิธีการ และพัฒนาทักษะด้านการนำเสนอ เพราะต้องทำอยู่บ่อยๆ เมื่อต้องไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในเครือข่าย ซึ่งประสบการณ์การทำงานในโครงการยังนำไปใช้ในการเรียนได้ เช่น การทำงานเป็นทีม และการแบ่งบทบาทหน้าที่

กลุ่มเยาวชน TEEN AGE POWER หรือ TAP ก่อตั้งเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ.2556 จากการรวมตัวกันของ**เยาวชนในชุมชนหนองมะเกลือ หมู่ 3 หมู่ 16 และหมู่ 20 ตำบลโนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ** มีสมาชิกประมาณ 50 คน เพื่อลดปัญหาเด็กและเยาวชนว่างงาน ทะเลาะวิวาท และยาเสพติด ที่ผ่านมาได้มีการเสริมศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ผ่านการจัดค่ายเรียนรู้ทักษะชีวิตและกิจกรรมสันทนาการ โดยการเอื้ออำนวยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่เป็นผู้ประสานงานขอความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชนจากพื้นที่ใกล้เคียงคือกลุ่ม SOI ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดค่ายเยาวชนเข้ามาจัดกระบวนการให้ ผลจากการเข้าค่ายทำให้เยาวชนในบ้านหนองมะเกลือหมู่ 3 รวมตัวกันแน่นเฟ้นยิ่งขึ้น

บ้านหนองมะเกลือ หมู่ 3 ตำบลโนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีประชากร 287 คน หรือ 74 ครัวเรือน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ปลูกข้าว พริก ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์คือ โค กระบือ สุกร และไก่ ประชากรส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยอีสานในการสื่อสาร

เมื่อโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษจัดอบรมเพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการของเยาวชน **อธิวัฒน์ วราพุฒ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองมะเกลือ** ได้เชิญชวนตัวแทนเยาวชนกลุ่ม TAP เข้าร่วม **เพราะเห็นว่าการทำโครงการเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเยาวชน** ซึ่งครั้งนั้นมี**จุ๋ม-จารุวรรณ เพตรนิจ** และ**น้ำ-จิรัชยา พันธ์ปกครอง** เข้าร่วมอบรม ด้วยคิดว่าการอบรมครั้งนี้เป็นการเล่นสันทนาการเช่นที่เคยมีประสบการณ์กับกลุ่ม SOI

"ครั้งแรกที่ไปอบรมนึกว่าเขาจะให้เล่นเกมอีก ไม่นึกว่าต้องทำโครงการ ตอนนั้นรู้สึกไม่อยากทำ เพราะไม่เคยทำโครงการมาก่อน แล้วก็ขี้เกียจด้วย" น้ำสารภาพตรง ๆ

วิเคราะห์ศักยภาพตนเอง

แต่คนที่เห็นดีเห็นงามว่าควรทำโครงการคือ **พี่บอย-ธีระพงษ์ ป้องกัน** ที่มาชักชวนน้อง ๆ ช่วยกันระดมสมองแลกเปลี่ยนความเห็นว่าจะทำโครงการอะไร ทีมงานซึ่งประกอบด้วย **จุ๋ม น้ำ และแจ่ม-อุทัยพร ทองลือ ต้าร์-มลวิภา พุ่มจันทร์ อุ๋งอิ๋ง-วนิดา เทนโสภา** จึงช่วยกันคิดโจทย์และวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง ซึ่งพบว่าการเพาะเห็ดขอนขาวมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากมากนัก น่าจะเป็นทางเลือกในการสร้างอาชีพให้แก่เยาวชน และสร้างแหล่งอาหารให้กับชุมชนได้ น้อง ๆ จึงตกลงใจร่วมหัวจมท้ายทำ**โครงการเพาะเห็ดเพาะใจสานสายใยชุมชน** โดยมีพี่บอยเป็นผู้นำทีม

ทีมงานคาดหวังว่า กิจกรรมเพาะเห็ดจะเป็นกิจกรรมที่นำพาเยาวชนในชุมชนมาร่วมกันทำงาน ทำให้เกิดการพูดคุยวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาร่วมกัน จนบ่มเพาะให้เกิดสายใยแห่งความรักและความผูกพันขึ้นในกลุ่ม

ด้วยความที่สมาชิกในทีมอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน เรียนโรงเรียนเดียวกัน และรู้จักสนิทสนมกันดีอยู่แล้ว จึงไม่ยากต่อการรวมตัว แม้ว่าจะเรียนอยู่ต่างระดับชั้น แต่นั่นไม่ใช่ปัญหา เพราะคนที่เป็นศูนย์รวมความสนุกคือจุ๋ม ที่ทุกคนบอกว่าเป็นคนตลก สนุก อยู่ด้วยแล้วมีความสุข เป็นแรงดึงดูดให้ทุกคนมารวมตัวกัน

เพาะเห็ด...เรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้

เนื่องจากการเพาะเห็ดขอนขาวเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้มาก่อนเลย การเติมความรู้เรื่องการเพาะเห็ดจึงเป็นเรื่องแรกที่ทีมงานต้องแสวงหา พี่บอยได้ประสานงานวิทยากรเข้ามาอบรมให้ความรู้แก่น้อง ๆ ก่อนที่จะช่วยกัน **สร้างโรงเรือน และดำเนินการเพาะเห็ด** โดยพี่บอยอีกเช่นกันที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงไปซื้อไม้มะม่วงที่ตัดขายเป็นท่อน ๆ มาเจาะรูเพื่อใช้เป็นวัสดุปลูก ขณะที่น้อง ๆ ขมีขมันช่วยกันคนละไม้ละมือ บ้างก็ใช้แอลกอฮอล์เช็ดรูที่เจาะเสร็จแล้วเพื่อฆ่าเชื้อโรค บ้างก็นำเชื้อเห็ดมาใส่ในรูแล้วนำจุกไม้ไผ่มาตอกปิด จนในที่สุดไม้มะม่วง 100 ขอนก็ถูกบรรจุเชื้อเห็ดรอวันเติบโต

เวลา 3 เดือนที่ต้องแบ่งเวรกันมารดน้ำทุกวันหลังเลิกเรียน เป็นภาระเพิ่มเติมจากที่ต้องช่วยทำงานบ้านของแต่ละคน เวรที่จัดสรรไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะต่างมาช่วยกันทำงาน งานเป็นเล่น เล่นเป็นงาน สนุกสนานเพราะได้มาเจอกัน

แต่ทีมก็ได้รับบทเรียนบทที่สอง **เรื่องการวางแผนการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับฤดูกาล** เนื่องด้วยกิจกรรมที่ทำเป็นเรื่องการเพาะปลูกที่เกี่ยวข้องกับดิน ฟ้า อากาศ **เห็ดชอบอากาศร้อนชื้น แต่โครงการดำเนินงานในฤดูหนาว** แม้จะเพียรมารดน้ำอย่างไร ผ่านเดือนที่ 3 แล้ว ดอกเห็ดก็ยังไม่บานให้เห็น อาจต้องควบคุมความชื้นให้มากขึ้น จนความรู้สึกของทุกคนสั่นคลอนระหว่างการรอคอย

เมื่อเห็ดขอนแรกเริ่มออกดอก ความชื่นใจจากผลที่ได้ลงแรงก็เกิดขึ้น แต่จากขอนแรกที่เห็ดบานก็ไม่ปรากฏว่าขอนอื่น ๆ จะได้ผลผลิตตามมา รดน้ำก็แล้วเห็ดก็ยังไม่ออก ซ้ำร้ายเห็ดขอนแรกที่ออกดอกยังถูกผู้หวังดีเก็บไปไม่เหลือ ความเซ็งจูโจมจนท้อใจไม่อยากทำโครงการอีกต่อไป

"ถ้าเห็ดออกคงดีใจ แต่ตอนนี้เห็ดไม่ออก และก็ยังไม่ได้หาสาเหตุว่าทำไมเห็ดไม่ออก ถามพี่บอยพี่เขาก็ไม่รู้เหมือนกัน เราสันนิษฐานกันว่าเป็นเพราะเราเพาะเห็ดในช่วงหน้าหนาวที่อากาศเย็น" จุ๋มบอกเล่าความรู้สึก

พลิกสถานการณ์...สร้างความมั่นใจให้ทีม

พี่บอยในฐานะพี่ใหญ่ที่ดูแลใกล้ชิด พยายามพลิกสถานการณ์ เห็นว่างบประมาณยังพอมีเหลือ จึงชวนน้อง ๆ วิเคราะห์ศักยภาพตนเองร่วมกันอีกครั้งว่า พอจะทำเรื่องใดได้บ้าง ทุกคนเห็นว่า ข้าง ๆ โรงเห็ดยังพอมีพื้นที่ว่าง การปลูกพืชผักสวนครัวน่าจะเป็นทางเลือกที่ดี เพราะทุกคนก็เคยผ่านวิชาเกษตรที่โรงเรียนมาแล้ว จึงพอจะมีความรู้ติดตัว การปลูกผักจึงเป็นกิจกรรมเสริมที่ทุกคนเต็มใจลองอีกครั้ง

ทีมงานจึงร่วมกันปรับผืนดินข้าง ๆ โรงเห็ดยกเป็นแปลงเพื่อเตรียมปลูกพืชผักสวนครัว เพราะชุมชนมีแหล่งน้ำพอเพียงที่จะปลูกพืชผักสวนครัวที่มีอายุสั้น ด้วยหวังว่า**ถ้าได้ผลผลิตอาจจะช่วยฟื้นฟูความมั่นใจ ให้กลับคืนมาได้**

การลงแรงครั้งใหม่จึงเกิดขึ้น ทั้งแผ้วถางที่ทางให้โล่งเตียน กำจัดวัชพืชรากไม้ ขุดดินยกแปลง น้องทำบ้าง พี่ทำบ้าง คราวนี้แต่ละคนต่างเลือกชนิดผักที่ชอบกินมาปลูก ต่างคนต่างแอบมีความหวังอีกครั้งกับการปลูกพืชผักสวนครัว แต่ก็ยังไม่ทิ้งการดูแลเห็ด ที่ตั้งใจว่ายังจะมารดน้ำและดูแลโรงเห็ดทุกวัน

“เยาวชนกลุ่มนี้แม้จะพูดไม่เก่ง แต่เรื่องการลงแรงทำงานนั้น ต้องยอมรับว่าน้องๆ ทำได้ดี และตั้งใจทำ”

แม้ว่าขณะนี้ผลสัมฤทธิ์ของการทำโครงการในแง่รูปธรรมจะยังไม่เกิด แต่น้องๆ บอกว่า พวกเขาเกิดการพัฒนาตนเองเพราะอย่างน้อยก็เพาะเห็ดเป็น รู้ขั้นตอน วิธีการ และพัฒนาทักษะด้านการนำเสนอ เพราะต้องทำอยู่บ่อยๆ ตอนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในเครือข่าย ซึ่งประสบการณ์การทำงานในโครงการยังนำไปใช้ในการเรียนได้ เช่น การทำงานเป็นทีม และการแบ่งบทบาทหน้าที่

พี่บอยสะท้อนว่า น้องๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น แต่ยังมีจุดอ่อนอยู่ที่ไม่ค่อยกล้าพูดกับคนที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งที่ผ่านมา **พี่มวล-ประมวล ดวงนิล เจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ** ได้เข้ามากระตุ้น ด้วยการชวนถอดบทเรียน พบว่า **น้องๆ ทุกคนยอมรับว่ามีจุดอ่อนเรื่องอะไร** แต่ก็ยังไม่สามารถก้าวข้ามได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นพี่บอยการันตีว่า **เยาวชนกลุ่มนี้แม้จะพูดไม่เก่ง แต่เรื่องการลงแรงทำงานนั้น ต้องยอมรับว่า น้องๆ ทำได้ดี และตั้งใจทำ**

ในวาระที่พี่ๆ เรียนจบชั้น ม.3 และกำลังจะแยกย้ายกันไปเรียนต่อที่ต่างๆ จุ๋มซึ่งเป็นน้องเล็กสุด ยังติดใจการทำโครงการ เธอบอกว่า ถ้าให้ทำโครงการอีกก็ยังอยากทำ อาจจะชวนน้องในหมู่บ้านมาทำเรื่องปลูกผักเลี้ยงปลา เพราะอยากมีเพื่อนช่วยกันทำงาน การทำงานโครงการสนุกกว่าการทำเองคนเดียว

เรียนรู้จากความไม่สำเร็จ

อธิวัฒน์ วราพุฒ พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า กลุ่ม TAP ตั้งขึ้นมาได้ระยะหนึ่งแล้ว เมื่อมีโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเข้ามา เห็นว่าเป็นโอกาสดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพของเด็กๆ แต่หลังจากดำเนินงานไประยะหนึ่งพบว่าไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจ

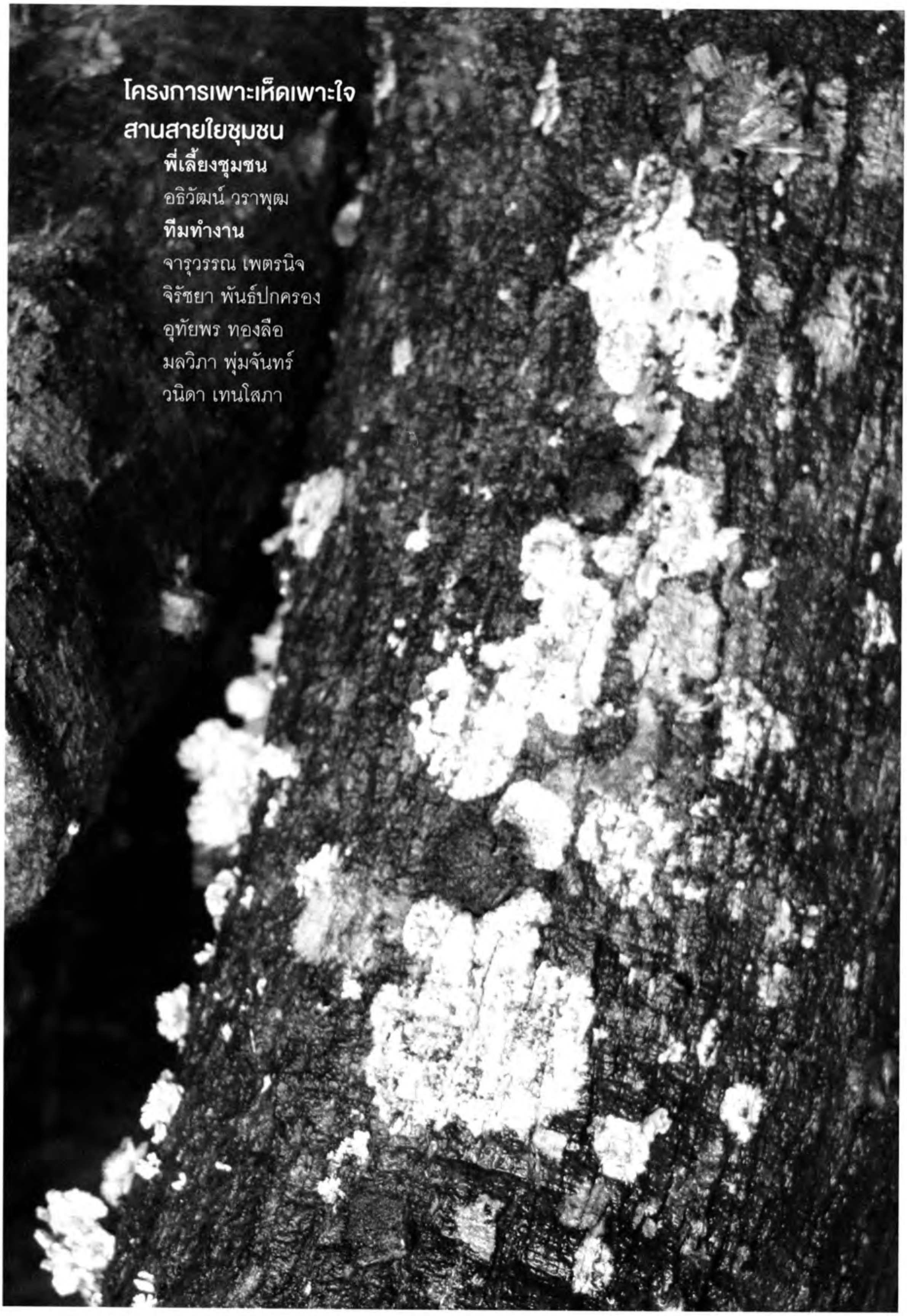
“วันนี้เห็ดที่เยาวชนกลุ่ม TAP เพาะไว้ยังไม่ผลิดอกออกผล แต่พลังและคุณค่าของพวกเขาที่มาร่วมกันคิดทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริม ก็ทำให้พวกเขามีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส และที่สำคัญคือ ได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของการทำงาน สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน”

เพราะเห็ดไม่ออก ทำให้เด็ก ๆ หมดกำลังใจ ในฐานะพี่เลี้ยงจึงได้อธิบายว่าเป็นเพราะสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย

อย่างไรก็ตามในฐานะพี่เลี้ยงที่ดูแลอยู่ห่าง ๆ เพราะทางโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเองก็ไม่อยากให้พี่เลี้ยงเข้าไปนำเด็กมากนัก แต่ก็**รู้สึกว่ายังทำหน้าที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะหากเข้าไปดูแลใกล้ชิดกว่านี้จะช่วยสร้างการเรียนรู้ผ่านบทเรียนความไม่สำเร็จของโครงการได้** ซึ่งหากจะปรับปรุงการทำงานกับกลุ่มเยาวชนต่อไปในอนาคต มีข้อเสนอว่า **ต้องมีพี่เลี้ยงที่มีเวลาพอสมควรที่จะดูแลกลุ่มเยาวชนอย่างใกล้ชิด เพื่อรวมกลุ่มเขาในการประชุม วางแผน หรือสรุปบทเรียน ซึ่งจะช่วยประคับประคองการทำงานและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเยาวชนได้มากขึ้น**

แม้วันนี้เห็ดที่เยาวชนกลุ่ม TAP เพาะไว้ยังไม่ผลิดอกออกผล แต่พลังและคุณค่าของพวกเขาที่มาร่วมกันคิดทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริม ก็ทำให้พวกเขา**มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส และที่สำคัญคือได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของการทำงาน** สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทำให้พวกเขาได้คิดทบทวนตัวเอง จนเกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดความแข็งแกร่งขึ้นในการทำโครงการเพื่อชุมชนต่อไป

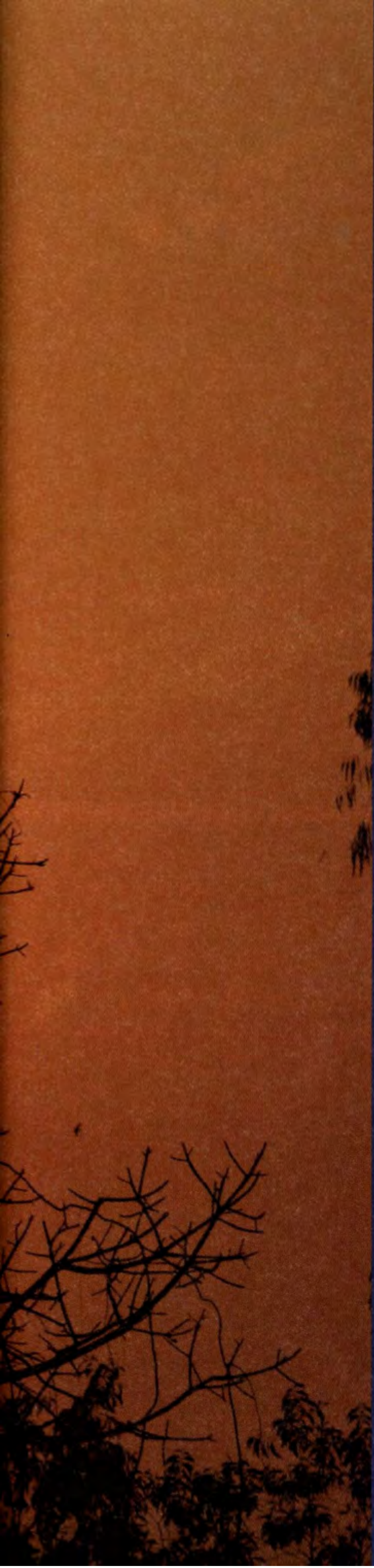

โครงการเพาะเห็ดเพาะใจ สานสายใยชุมชน

พี่เลี้ยงชุมชน
อธิวัฒน์ วราพุฒ
ทีมทำงาน
จารุวรรณ เพตรนิจ
จิรัชยา พันธ์ปกครอง
อุทัยพร ทองลือ
มลวิภา พุ่มจันทร์
วนิดา เทนโสภา

เส้นทางสร้าง
เยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

“จังหวัดศรีสะเกษกำลังเสี่ยงต่อการสูญหายไปของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และภาษา หากคนรุ่นใหม่ไม่เข้ามารับช่วงต่อจากผู้ใหญ่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชุมชนในอนาคต เพราะหากเยาวชนไม่เข้าใจรากเหง้าเดิม เวลามาพัฒนาชุมชนก็จะทำอย่างผิวเผิน”

สิ่งที่ **“รุ่งวิชิต คำงาม”** ในฐานะผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษพูดถึงนั้น มิได้ไกลเกินความจริงแต่อย่างใด หากพินิจพิเคราะห์อย่างถ้วนถี่ โดยเฉพาะกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามหัวเมืองชายแดนที่สังคมไม่เข้มแข็งมากนัก

และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการ มิได้ส่งผลเชิงบวกหรือเชิงลบเฉพาะระบบเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม โดยเฉพาะกับสังคมชนบทที่เปราะบางและขาดภูมิคุ้มกันทางสังคม ย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเผชิญกับสภาวะ ***“เสี่ยงต่อการสูญหายของวัฒนธรรมท้องถิ่น”***

ยังมิพักต้องเอ่ยถึงระบบการศึกษาใหม่ที่บางหลักสูตรมิได้ลงลึกเข้าไปในรายละเอียดของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และประเพณีของคนท้องถิ่น เพราะหลักสูตรส่วนใหญ่เขียนจาก **“ส่วนกลาง”** ออกแบบมาเพื่อให้เด็กเรียนรู้เพื่อการแข่งขันเรียนต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น มีหน้าที่การงานดี ๆ และจะกลับไปพัฒนาบ้านเกิดหรือไม่...นั่นก็อีกเรื่องหนึ่ง

ขณะที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ประเพณีท้องถิ่นกลับปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่สืบทอดกันเองอย่างเงียบ ๆ ผ่านงานบุญงานประเพณีที่มีปีละไม่กี่ครั้ง ซ้ำบางพื้นที่ก็จัดกันแบบผิด ๆ ถูก ๆ ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าใจถึงแก่นแกนที่แท้จริงของประเพณีวัฒนธรรมนั้นได้

ศรีสะเกษ...เมืองแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

อีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 106 ล้านไร่ หรือประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 19 จังหวัด และเป็นแหล่งอารยธรรมที่เคยเจริญรุ่งเรืองมานานหลายพันปี ดังจะเห็นได้จากกู่ ปราสาท และร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ

ประชากรอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หากข้อมูลที่ถูกสื่อถึงคนภายนอก กลับบ่งชี้ว่าอีสานเป็นดินแดนแห้งแล้ง ผืนดินไม่เหมาะสมกับการปลูกพืช ซ้ำปริมาณน้ำฝนน้อย และสิ่งที่ตอกย้ำความเข้าใจนี้คือพื้นที่ 2 ล้านไร่คือ **"ทุ่งกุลาร้องไห้"** ที่ทำให้กลายเป็นภาพจำว่าอีสาน **"แห้งแล้ง"** และทำให้ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา ทั้งรัฐบาลและองค์กรภายนอกต้องยื่นมือเข้ามาพัฒนาภาคอีสาน จนขาดมิติเชื่อมต่อระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ชุมชนท้องถิ่นเริ่มหารากเหง้าของตัวเองไม่พบ และขาดความภาคภูมิใจในตัวเอง

และศรีสะเกษที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ใน **"ทุ่งกุลาร้องไห้"** ก็มิอาจหลีกเลี่ยงผลกระทบในข้อนี้ แม้จะเป็นเมืองชายแดนที่มีสถานที่ท่องเที่ยวอันเลื่องชื่อคือ **"ปราสาทเขาพระวิหาร"** แต่ศรีสะเกษก็อ่อนไหวต่อสถานการณ์ เนื่องจาก **"การท่องเที่ยว"** มิได้สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำมาสู่เมืองชายแดนแห่งนี้เท่านั้น หากยังนำเอาความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านเข้ามา อาทิ การเปลี่ยนแปลงเรื่องของการหาอยู่หากิน การสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี เพราะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวส่วนมากให้ความสำคัญที่ **"ตัวปราสาท"** มากกว่าวิถีชีวิตของผู้คน... ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นอาจส่งผลกระทบไม่มากก็น้อยต่อกลุ่มเยาวชนในพื้นที่

นอกจากการท่องเที่ยวแล้ว **"ระบบการศึกษา"** รวมทั้ง **"ระบบเศรษฐกิจ"** ก็ส่งผลต่อเยาวชนเช่นกัน กล่าวคือ ระบบการศึกษาแบบท่องจำและเรียนอยู่ในห้อง มีครูยืนสอนอยู่หน้าชั้น ตกเย็นได้การบ้าน เช้าเอามาส่ง และสำคัญกว่านั้น เด็ก ๆ ใช้ตำราเรียนเหมือนกันทั่วประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ศรีสะเกษคงไม่ต่างจากเด็ก ๆ ที่จังหวัดสงขลา น่าน สมุทรสงคราม และกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ตาม ผู้เกี่ยวข้องก็มิได้นิ่งนอนใจกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พยายามตั้งรับกับสถานการณ์ปัญหาข้างต้น

เบื้องต้น...คือการเข้ามาหนุนเสริมทั้งด้านงบประมาณและกำลังคนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผ่านการทำงาน **"วิจัย"** ที่ชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ลุกขึ้นมาดำเนินงานด้วยตัวเอง ทั้งในเรื่องของการ **"คิดโจทย์วิจัย"** การเก็บข้อมูล รวมทั้งการลงมือปฏิบัติเพื่อ **"แก้ไขปัญหา"** ด้วยตัวเอง

ศรีสะเกษเริ่มต้นใช้ **"กระบวนการวิจัย"** เป็น **"เครื่องมือ"** ในการพัฒนาคนราวปี พ.ศ.2552 เน้นงานด้านวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ชายแดน หากแต่ก่อนหน้านั้นชาวบ้านพยายามใช้กระบวนการวิจัยเพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญา ผ่านการศึกษาเรื่องราวของ **"ตัวเอง"** ว่า เป็นใคร มาจากไหน และอนาคตจะเป็นอย่างไร...

และหนึ่งในงานวิจัยที่ทำให้คนศรีสะเกษเข้าใจรากเหง้าของตนเองคือ "กอนกวย...ส่วยไม่ลืมชาติ"

วิจัยท้องถิ่น...ใครๆ ก็ทำได้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) เป็นการวิจัยแนวใหม่ ที่ก่อกำเนิดขึ้นบนสถานการณ์ที่พบว่า การวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมามีประโยชน์น้อยมากสำหรับชุมชนท้องถิ่น เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่เกิดจากคนภายนอกเข้ามาดำเนินการวิจัย ซึ่งบางครั้งโจทย์วิจัยไม่ใช่ความต้องการของชุมชน

แต่การที่ชุมชนจะ **"ทำวิจัยได้"** ต้องมีกลไกการหนุนงานที่เรียกว่า **"พี่เลี้ยง"** หรือ หน่วยประสานงาน (Node) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการวิจัยแบบนี้ และจะช่วยให้การวิจัยมีคุณภาพ นั่นคือ ชุมชนมีส่วนร่วมสูงและเข้มข้น โจทย์วิจัยตรงกับปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาที่ซ่อนเร้นใต้ภูเขาน้ำแข็งและใช้แก้ปัญหาชุมชนได้จริง ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการวิจัยจะได้ **1) นักวิจัยที่ตื่นรู้เรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ปัญหาของชุมชน 2) ความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาที่แฝงในตัวคนหรือกลุ่มคน (Tacit knowledge) ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการระดมพลังการพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และ 3) ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ช่วยก่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว**

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเริ่มตื่นตัวทำงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อหาคำตอบให้กับตัวเอง และมุ่งสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่น ไปพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวทางสังคม

"งานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสานหลายเรื่องเริ่มจากการดึงประเด็นปัญหาจากชุมชน และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมก็มีการฟื้นฟูทรัพยากร ปัญหาเด็กและเยาวชนก็มีงานวิจัยเพื่อค้นหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งพบว่าสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด หรือแม้แต่ปัญหาเศรษฐกิจด้านการผลิต เช่น ปัญหาเรื่องของการเกษตร ซึ่งวันนี้ปัญหาการเกษตรคือการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ก็พบว่างานวิจัยก็ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และแก้ไข ทิศทางการผลิตที่อาศัยภูมิปัญญาเป็นตัวจุดดึงขึ้นมา แล้วนำมาปรับใช้ หรือกรณีประวัติศาสตร์ เราก็ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นตัวสร้างสำนึก จุดประกายสำนึกของชุมชน" (บัญชร แก้วส่อง: วารสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2556)

นอกจากนี้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นบางโครงการยังสามารถฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ใกล้สูญหาย เพื่อใช้แก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน เช่น ***"กลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กวย" โดยใช้พื้นที่ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ*** เป็นพื้นที่วิจัย นอกจากนั้น กลุ่มเยาวชนในโครงการยังร่วมกับผู้ใหญ่ผลิตหนังสั้นของชาวกวยเรื่องแรกของโลก ชื่อเรื่อง ***"กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ"*** มีความยาวประมาณ 40 นาที โดยมี สุรสีห์ ผาธรรม ผู้กำกับภาพยนตร์ชื่อดัง และมีนักเขียนชื่อดัง เช่น **นายวีระ สุดสังข์ หรือ ฟอน ฝ้าฟาง** นักเขียนจากกลุ่มวรรณกรรมลุ่มน้ำมาเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งได้แต่งเพลงและทำเสียงประกอบให้กับหนังสั้นเรื่องนี้ด้วย

วีระผู้ประพันธ์และร้องเพลงประกอบภาพยนตร์ชาวกวย กล่าวว่า ได้ดูความก้าวหน้าของการจัดทำภาพยนตร์เรื่องนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้น้ำตาไหล และทึ่งที่ทีมงานวิจัยชาวกวยทำได้ถึงขนาดนี้ ทั้งที่ไม่เคยจับงานด้านนี้มาก่อน

"หลังจากที่หนังตัดต่อเสร็จสมบูรณ์แล้ว ได้มีการนำมาฉายให้ชาวบ้านบ้านตาตา ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญได้ดู ซึ่งชาวบ้านตอบรับสูงมาก เนื่องจากพี่น้องชาวกวยภูมิใจที่เรื่องราวของชาวกวย หรือชาวกูย ได้รับการถ่ายทอด ทำให้ตัวตนของชาติพันธุ์ชัดเจนขึ้นในสายตาของสังคม นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษก็เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด รวมทั้งสื่อมวลชนทุกแขนงก็ให้ความสำคัญเช่นกัน ทำให้ค่อย ๆ ลบล้างปมด้อยที่เคยมี"

สร้างเด็กบ้านเรา....เยาวชนพัฒนาได้

ความสำเร็จของ **"กอนกวย"** แม้จะเป็นการค้นพบศักยภาพของเด็กและเยาวชนในจังหวัดศรีสะเกษว่า มีความสามารถหลายด้าน อาทิ ในแง่ของการเป็นนักวิจัยน้อยร่วมกับทีมผู้ใหญ่ การเป็นนักแสดงหลักและรองของหนังสั้นเรื่อง กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ข้อจำกัดของ **"งานวิจัย"** คือการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ต้องใช้เวลานาน และเพราะเด็ก ๆ ต้องเรียนหนังสือ โอกาสในการเข้าร่วมทีมกับผู้ใหญ่จึงมีไม่มาก

แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า **"การพัฒนาจะทอดทิ้งเยาวชน"**

กระทั่งมีการประสานงานจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ชักชวนให้ขับเคลื่อนงาน Active Citizen หรือการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีสำนึกความเป็นพลเมือง

ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นทุกระดับ เห็นว่า รูปแบบการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านโครงการ **Active Citizen เป็นงานใหม่ที่มีความท้าทาย** แม้ความยากของจังหวัดศรีสะเกษจะอยู่ที่การมีกลุ่มคน 4 ชาติพันธุ์ ที่มีอัตลักษณ์แตกต่างกัน เช่น ส่วย เขมร ลาว เยอ โชคดีที่มีฐานทุนเดิมทำงานวิจัยกับผู้ใหญ่มาเป็นเวลานับสิบปี แต่ข้อค้นพบคือขาดการรับช่วงต่อของเยาวชนในการทำโครงการ อีกทั้งผู้ใหญ่ก็มองว่าเยาวชนไม่มีคุณค่า ทำอะไรไม่สำเร็จ เด็กไม่สนใจเรื่องในชุมชน และผู้ใหญ่เองก็ไม่เชื่อมั่นในตัวเยาวชน จึงคิดว่า**งาน Active Citizen** จะสามารถกระตุ้นสำนึกและสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะกับตัวเด็ก เพราะเท่าที่เห็นจากการทำงานของสงขลาฟอรั่มพบว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถกระตุ้นสำนึกความเป็นพลเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้จริง **จึงตั้งทีมทำงาน โดยมีรุ่งวิชิต คำงาม ในฐานะศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นหัวหน้าโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ พร้อมด้วยทีมงานคือ เบ็ญ-เบ็ญจมาภรณ์ แดนอินทร์ ติ๊ก-ปราณี ระงับภัย และ มวล-ประมวล ดวงนิล**

Learning by doing

เพราะ **"การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการคิดและลงมือทำ"** จึงนำไปสู่กรอบคิดในการทำงานให้เยาวชนพลเมืองศรีสะเกษเป็น **"พลเมืองแห่งการตื่นรู้"** ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะคุณลักษณะของเยาวชนที่โครงการฯ อยากเห็นคือ ***1.มีสำนึกความเป็นพลเมือง 2.เป็นแกนนำพัฒนาชุมชน 3.มีสำนึกท้องถิ่น 4.รู้จักตนเอง 5.คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ ใช้ข้อมูลความรู้ในการทำงาน 6.รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 7.กล้าแสดงออก 8.ทักษะในการจัดการโครงการ 9.รู้เท่าทันสื่อ 10.มีการทำงานเป็นทีม การทำงานแบบมีส่วนร่วม***

"เราตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่แรกว่า แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ ที่เยาวชนได้ลงมือทำ แต่ 2 สิ่งที่เยาวชนต้องมี คือ ประเด็นหรือโจทย์ในการทำงาน และชุดข้อมูลความรู้"

นอกจากเป้าหมายข้างต้นแล้ว คณะทำงานยังหวังว่าผลจากการทำโครงการนี้จะเป็น **"พลัง"** ในการหนุนเสริมงานชุมชนของผู้ใหญ่ ให้เด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วม มีบทบาท มีการจัดการตนเองในพื้นที่มากขึ้น สามารถต่อยอดการทำงานของชุมชนได้ แม้ว่าความเข้าใจเรื่องพลเมืองจะยังไม่ชัดเจนนัก แต่ก็คิดว่าเด็กในชุมชนมีพลังอยู่แล้ว การที่เขาได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมบางอย่าง น่าจะสร้างเยาวชนที่ตื่นรู้ มีความรับผิดชอบ และใส่ใจกับเรื่องราวความเป็นไปของชุมชนและสังคมได้

เมื่อเป้าหมายการทำงานชัด การหากลุ่มเป้าหมายก็ไม่ยาก งานนี้ใช้การประชาสัมพันธ์ไปตามกลุ่มพื้นที่ที่มีงานวิจัยอยู่ ใช้ **"เวทีวิจัย"** เป็น **"เครื่องมือ"** พูดคุยทำความเข้าใจกับนักวิจัยและแกนนำชุมชนในพื้นที่ก่อน ซึ่งทุกคนต่างเห็นด้วยว่าเป็นสิ่งดีที่จะให้เด็กมาทำงานเพื่อชุมชน แต่หากพื้นที่ไหนไม่ได้เป็นพื้นที่วิจัยก็อาศัยเวทีประชุมสัมมนาที่คนศรีสะเกษมาประชุมพูดคุยกันเรื่องการขับเคลื่อนงานเยาวชน หากใครสนใจก็จะจัดเวทีพูดคุยในพื้นที่อีกครั้ง

รุ่งวิชิตยอมรับว่า สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ถ้าเป็นชุมชนที่ยังไม่ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นการทำงานร่วมกันจะค่อนข้างยาก อาจเป็นเพราะฐานความสัมพันธ์ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน แต่ถ้าเป็นพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน แถมแต่ละคนยังรู้จักฝีไม้ลายมือกันดีอยู่แล้ว การเคลื่อนงานจึงทำได้ง่ายกว่า *"เหมือนคนคุยเรื่องเดียวกัน งานจึงเดินได้เร็ว"* ด้วยเหตุนี้การทำงานกับพื้นที่ที่ยังไม่ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ผ่านกระบวนจึงต้องใช้เวลาสร้างความคุ้นเคยและสอบทานแนวคิดกันนานกับทีมพี่เลี้ยงชุมชน

เนื่องจากปีนี้เป็นปีแรกของโครงการ แถมยังเป็นการเริ่มต้นอย่างกะทันหัน เรียกได้ว่าเป็น**การขยับหน้างานใหม่ ทีมพี่เลี้ยงจึงต้องระแวดระวังพอสมควร** ด้วยการเลือกทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กเยาวชนระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาซึ่งอิงกับพื้นที่ฐานวิจัยและงานเยาวชนเดิม ยังไม่ได้ขยายกว้างไปถึงระดับมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้โครงการของเยาวชนที่เสนอเข้ามาจึงมีทั้งจากพื้นที่ที่มีงานวิจัยและพื้นที่ที่มีฐานงานพัฒนา ซึ่งได้แก่ พื้นที่อำเภอโนนคูณ ซึ่งเป็นฐานงานของทีมสาธารณสุขและโรงพยาบาลโนนคูณที่ทำงานกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่อยู่แล้ว

กว่าจะเป็น "เยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ"

จากกรอบคิดที่ต้องการสร้าง **"พลเมืองแห่งการตื่นรู้"** เพื่อสานต่องานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน นำไปสู่การ **"ออกแบบ"** กระบวนการเรียนรู้ งานนี้ทีมพี่เลี้ยงจัดชุด **"เครื่องมือ"** ต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เข้ากับช่วงวัยของเด็กและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ โดยการออกแบบกระบวนดังกล่าวรุ่งวิชิตบอกว่าทำพร้อมกันใน 2 ส่วนคือ **การสร้างเยาวชน และการสร้างกลไกพัฒนาพลเมืองเยาวชนจังหวัดศรีสะเกษ** ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการทำงานเข้มแข็งยิ่งขึ้น

กระบวนการ "สร้างเยาวชน"

กระบวนการสร้างเยาวชนจะมีการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ บ้างทำในพื้นที่ บ้างนำเด็กมารวมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ **"เป้าหมาย"** ของกิจกรรมเป็นหลัก

- ### เรียนรู้แผ่นดินถิ่นเกิดผ่าน "แผนที่ชุมชน"

เนื่องจากโครงการนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับพื้นที่ และทีมงานที่ต้องเริ่มต้นทำงานไปพร้อมกัน การสร้างความคุ้นเคยและปรับความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงพื้นที่และทีมงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การตั้งคำถามชวนคิดก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนแต่ละทีมได้คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่เด็กๆ จะต้องทำ ถือเป็นการให้เด็ก "จัดระเบียบความคิด" และ "สร้างระบบ" การทำงานที่ต้องมีการคิดวิเคราะห์ในทุกขั้นตอน ซึ่งในกระบวนการนี้พี่เลี้ยงในชุมชนก็จะได้เรียนรู้วิธีการทำงานไปพร้อมกัน

รุ่งวิชิตบอกว่า ในช่วงพัฒนาโครงการเพื่อหา **"ประเด็น"** ทำโครงการ ทีมใช้วิธีนัดทีมวิจัยชุมชนกับเยาวชนมาพูดคุยเป็นรายพื้นที่ **เริ่มจากให้เด็ก ๆ ทำ "Story board"** หรือ **แผนที่ชุมชน** เพื่อค้นหาว่าปัญหาของชุมชนอยู่ตรงไหน มีข้อดีข้อเสียอะไรให้ช่วยกันคิดวิเคราะห์ แล้วค่อยนำมาเป็นโจทย์การทำงาน

เมื่อได้โจทย์แล้วจึงใช้เครื่องมือ **"ต้นไม้ปัญหา"** เพื่อให้เด็กแตกประเด็น เห็นปัญหา เห็นสาเหตุ เห็นผลกระทบ จากนั้นจึงออกแบบการทำงานของทั้งโครงการให้ครบถ้วน ซึ่งทีมจะ**ใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อชวนคิด** เช่น ตั้งชื่อโครงการว่าอย่างไร ชื่อโครงการมีความหมายว่าอย่างไร โครงการที่ทำนำไปสู่อะไร วัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างไร พื้นที่ดำเนินการที่ไหน ทีมเป็นใครบ้าง และมีใครเข้าร่วมบ้าง เป็นต้น

การตั้งคำถามชวนคิดก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนแต่ละทีมได้คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่เด็ก ๆ จะต้องทำ ถือเป็นการให้เด็ก "จัดระเบียบความคิด" และ "สร้างระบบ" การทำงานที่ต้องมีการคิดวิเคราะห์ในทุกขั้นตอน ซึ่งในกระบวนการนี้พี่เลี้ยงในชุมชนก็จะได้เรียนรู้วิธีการทำงานไปพร้อมกัน

- **พัฒนาโจทย์โครงการ...เติมทักษะบริหารจัดการโครงการ**

3 เดือนหลังจากทีมลงพื้นที่พัฒนาโครงการ **เพื่อให้โจทย์แต่ละโครงการชัด ไม่สะเปะสะปะเวลาทำงาน ทีมจึงจัดประชุมระดมความคิดระดับจังหวัดขึ้น เพื่อขอความเห็นจากคณะกรรมการให้ช่วยขัดเกลาโครงการให้คมชัดและสามารถปฏิบัติได้จริง** โดยในช่วงต้นๆ ขอความอนุเคราะห์จากเครือข่ายศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในจังหวัดใกล้เคียง และนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมาช่วยให้ข้อเสนอแนะเวลาเด็กๆ นำเสนอโครงการ พร้อมกับเติมทักษะบริหารจัดการโครงการ เช่น **"หลักคิด 5 ข้อ"** ซึ่งเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วย เหตุผล ความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรม มาให้เด็กๆ ใช้เป็น **"แนวทาง"** การบริหารจัดโครงการของตนเอง

- **Workshop ออกแบบ "เครื่องมือ" การทำงานกับชุมชน**

หลังจากเวทีกลั่นกรองของคณะกรรมการ และการพิจารณาอนุมัติ ทีมถือโอกาส **"หนุนเสริม"** การทำงานของเยาวชนอีกครั้งด้วยการ**จัดเวทีออกแบบเครื่องมือในการทำงานกับชุมชนเนื่องจากการทำงานมีภาคบังคับให้เด็กๆ ต้องศึกษาข้อมูลก่อน จึงจำเป็นต้องเติมความรู้เยาวชนได้เรียนรู้ "เครื่องมือ" การทำงานกับชุมชน พร้อมทั้งทำแผนการศึกษา วางกรอบข้อมูล แตกประเด็น และตั้งประเด็นคำถามร่วมกัน** ซึ่งในการอบรมดังกล่าวมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ใกล้เคียงร่วมเรียนรู้ด้วยการเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มย่อย เช่น 5W 1H ทำเป็น Action plan ตัวอย่างเช่น ปลูกผัก ผักอะไร ปลูกที่ไหน ทำอย่างไร เพื่อให้เด็กใช้เป็นเครื่องมือไปสอบถามผู้รู้ในชุมชน ซึ่งในเวทีนี้บางชุมชนก็จะใช้แผนผังชุมชน เช่น กลุ่มที่เรื่องผ้าลายลูกแก้วเขาจะใช้แผนผังเป็นเครื่องมือเป็นต้น

- **"สะท้อนการเรียนรู้" เครื่องมือพัฒนากระบวนการทำงานของเยาวชน**

ด้วยเป้าหมายที่ว่าทุกโครงการต้องทำงานบนฐานข้อมูลและชุดความรู้...

3 เดือนผ่านไป เมื่อเด็กลงพื้นที่เก็บข้อมูล ศึกษาหาความรู้ได้ระดับหนึ่ง ทีมได้**จัดเวทีนำเสนอความก้าวหน้าโครงการ เป้าหมายของเวทีนี้คือให้เด็กๆ นำข้อมูลความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อวางแผนปฏิบัติการ** ซึ่งทีมได้ออกแบบกระบวนการทำงานไว้ว่า ทุกโครงการจะต้องทำงานบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นั่นคือ การทำงานต้องมีฐานความรู้ ฐานข้อมูลก่อน ถ้าข้อมูลพร้อม ข้อมูลพอ การทำงานก็จะเกิดผลสำเร็จ **เพราะเชื่อว่าถ้ามี**

ข้อมูลชุดความรู้ชัดจะทำให้การปฏิบัติชัดขึ้นตามไปด้วย เหมือนเป็น **"ข้อบังคับ"** กลาย ๆ ว่าทุกโครงการต้องทำงานบนฐานข้อมูลความรู้ แม้บางกลุ่มจะได้ข้อมูลไม่ชัด แต่สิ่งที่เด็กได้คือ ***"พวกเขาได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเรื่องการค้นหาข้อมูล"***

ส่วนคำว่า **"วิเคราะห์ข้อมูล"** รุ่งวิชิตมองว่า สำหรับเด็กแล้วมีความแตกต่างกันตามสภาพของข้อมูล บางพื้นที่ได้ข้อมูลชัดก็สามารถเขียนอธิบายชัด บางพื้นที่อาจได้ข้อมูลยังไม่ชัด หน้าที่ของพี่เลี้ยงจังหวัดคือ หนุนเสริมต่อในการทำงานกลุ่มย่อย โดยให้แต่ละทีมทบทวนว่า ข้อมูลของตนมีเรื่องอะไรบ้างที่ยังไม่ได้ หรือได้ไม่ครบ หรือข้อมูลที่เก็บมาได้จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลได้หรือยัง โดยทบทวนร่วมกับแผนงานที่เคยออกแบบไว้ เพราะตอนแรกที่ออกแบบไว้ยังไม่เห็นข้อมูล เมื่อเห็นข้อมูลแล้วจะเปลี่ยนแปลงแผนการทำงานหรือไม่อย่างไร ถ้าสิ่งที่เด็ก ๆ ทำไม่ได้มาจากฐานข้อมูล เด็กต้องบอกให้ได้ว่า เพราะอะไร หรือต้องทำอะไรเพิ่มเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

> **ถ้าเราไม่ให้เด็กทบทวน เด็กก็จะทำเรื่องอื่นไปเรื่อยๆ เราก็ต้องคอย "กระตุก" ดึงกลับมาบ่อยๆ ให้เขามีใจจดจ่อกับเรื่องที่ทำ ไม่เช่นนั้นพอเขาไปเจอเรื่องใหม่ก็ไหลไปเรื่อย สิ่งที่เราทำก็เพื่อให้เขารู้จักตัวเอง การได้ทบทวนงานก็เหมือนกับการได้ทบทวนตัวเอง ได้ทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง**

"เราให้เด็กทบทวนว่า นี่ใช่สิ่งที่เขาอยากทำจริงหรือไม่ เหตุที่เราต้องทบทวนเด็กอยู่ตลอดเวลา เพราะตอนแรกเด็กวางแผนในขณะที่เขายังไม่มีข้อมูลประกอบ แต่เมื่อเขาได้ลงพื้นที่และมีชุดข้อมูลแล้ว แผนงานที่วางไว้จะมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่อย่างไร อยากให้เขาทบทวนใหม่อีกครั้งบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้โครงการสัมฤทธิ์ผล" มวลเล่า

ขณะที่รุ่งวิชิตเสริมว่าถ้าเราไม่ให้เด็กทบทวนเด็กก็จะทำเรื่องอื่นไปเรื่อย ๆ เราก็ต้องคอย **"กระตุก"** ดึงกลับมาบ่อย ๆ ให้เขามีใจจดจ่อกับเรื่องที่ทำ ไม่เช่นนั้นพอเขาไปเจอเรื่องใหม่ก็ไหลไปเรื่อย สิ่งที่เราทำก็เพื่อให้เขารู้จักตัวเอง การได้ทบทวนงานก็เหมือนกับการได้ทบทวนตัวเอง ได้ทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง

เพื่อให้เด็กมีทักษะในการทำงานมากขึ้น การอบรมครั้งนี้ทีมได้เสริมกระบวนการทักษะชีวิต โดยจัดเป็นฐานการเรียนรู้ 4 ฐานคือ ฐานการทำงานเป็นทีม ฐานการวิเคราะห์ข้อมูล ฐานการวางแผน และฐานสร้างเมือง เหตุที่เสริมเรื่องนี้ให้กับเด็กเพราะตอนนั้นเด็กยังอยู่แต่กลุ่มของตนเอง เราอยากให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้รู้จักเพื่อนใหม่จากต่างพื้นที่บ้าง จึงละลายขั้วความต่างด้วยการจับเด็กคละกลุ่มให้เวียนเรียนรู้ตามฐานต่าง ๆ **หลังจบกิจกรรมฐาน ทีมเห็นความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเด็กชัดเจนว่า เริ่มมีการพูดคุยกันข้ามกลุ่มมากขึ้น มีการพูดคุยและวางแผนการทำงานร่วมกัน แม้จะต่างภาษาต่างชาติพันธุ์ก็ตาม**

• "การสื่อสาร" ทักษะที่ต้องเติม

ระหว่างการทำงาน ทีมวิเคราะห์พบว่า เด็กเยาวชนยังขาดทักษะเรื่องการสื่อสาร กอปรกับต้องการเตรียมเด็กนำเสนองานผลงานในเทศกาลการเรียนรู้ ทีมจึงจัดให้มีการเติมเต็มเรื่อง **"การออกแบบสื่อสาร"** ทั้งการถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ แนวคิดในการนำเสนองาน เป็นต้น ซึ่งเดิมตั้งใจจะจัดเวทีการเรียนรู้สัญจร แต่เนื่องด้วยกรอบเวลาที่จำกัด จึงปรับเป็นเวทีใหญ่ครั้งเดียว

แม้รู้ว่าเด็กยังขาดเรื่องทักษะการสื่อสาร แต่กิจกรรมนี้ก็มาช้าเกินไป รุ่งวิชิตบอกว่า หากจะให้เกิดประโยชน์จริง ๆ **จังหวะที่เหมาะสมในการเติมเต็มความรู้เรื่องนี้น่าจะทำในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินงาน โดยทำไปพร้อม ๆ กับเรื่องการออกแบบเครื่องมือการทำงานชุมชนให้เป็นกระบวนเดียวกัน**

"ถ้ามาเติมเรื่องการสื่อสารในตอนท้าย วัตถุดิบในการผลิตสื่อบางทีเด็กไม่ได้เก็บภาพ ไม่ได้ถ่ายวิดีโอไว้ หรือถ้าถ่ายก็คุณภาพไม่ค่อยดี ถ้าเราเติมเรื่องนี้ตั้งแต่ต้น เด็ก ๆ ก็จะสามารถถ่ายภาพเก็บวิดีโอระหว่างทำกิจกรรมไว้ได้เลย"

• เทศกาลการเรียนรู้...งานนี้ต้องขยาย

ผลงานของเด็ก ถ้าไม่นำเสนอสู่สาธารณชน ความรู้และสิ่งที่เด็กทำมาก็จะสูญเปล่า กอปรกับทีมต้องการ**ให้คนทำงานด้านเด็กในจังหวัดศรีสะเกษรับรู้ถึง *"กระบวนการสร้างพลเมืองเยาวชน"* และนำ *"แนวคิด"* ดังกล่าวไปต่อยอดการทำงานกับเยาวชนในพื้นที่ หรือเกิดภาคีความร่วมมือสนับสนุนการทำงานระหว่างกันต่อไป** จึงวางแผนจัดเวทีขยายผลเพื่อนำเสนอผลงานของเด็ก ๆ ให้สาธารณชนได้รับรู้

รุ่งวิชิตบอกว่า **เวทีนี้นอกจากต้องการให้ "คนอื่น" ได้รับรู้แล้ว เป้าหมายสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การให้คนในพื้นที่ ในหมู่บ้าน ในชุมชนที่กลุ่มเยาวชนอาศัยอยู่รับรู้รับทราบ และร่วมชื่นชมผลงานของลูกหลาน**

*"อยากให้คนในชุมชนที่เด็ก ๆ ทำงานด้วยมาดู เพราะตอนแรกบางพื้นที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ไว้ใจให้เด็กทำ วันนี้ก็อยากให้เขามาเห็นว่าเด็กทำอะไร ให้คนในพื้นที่ได้มาเห็นว่า ลูกหลานเขาไม่ได้ทำคนเดียว แต่ยังมีพื้นที่อื่น ๆ ด้วย และอยากให้มีคนในจังหวัด รวมถึงผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัดมาดูด้วยว่า **"พลัง"** ของเด็กสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนได้อย่างไร"*

กระบวนการสร้าง “กลไก” พัฒนา เยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

อาจกล่าวได้ว่าโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ไม่เพียงแต่สร้างเด็กเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ลุกขึ้นมาเอาธุระกับชุมชนท้องถิ่นได้เท่านั้น แต่ยังช่วยสร้าง **“กลไกระดับจังหวัด”** ให้เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กเยาวชนของจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับกลไกระดับจังหวัดที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการโครงการประกอบด้วย เครือข่ายศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในจังหวัดใกล้เคียง และนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษที่เข้ามาช่วยให้ข้อเสนอแนะการทำโครงการของเด็กเป็นระยะ ๆ

รุ่งวิชิตบอกต่อว่า นอกจากกลไกระดับจังหวัดแล้ว **“กลไกในพื้นที่” หรือ “พี่เลี้ยงชุมชน”** ก็สำคัญไม่แพ้กัน ด้วยเหตุนี้ทีมจึงสร้าง **“กลไกร่วม”** ของกลุ่มคนที่ทำงานด้านเยาวชน มี**กลไกระดับจังหวัด**ทำหน้าที่พิจารณากลั่นกรองโครงการ ให้ข้อเสนอแนะทั้งพี่เลี้ยงจังหวัด พี่เลี้ยงชุมชน และการทำโครงการของเด็ก ส่วน**พี่เลี้ยงจังหวัด**ทำหน้าที่หนุนเสริมและติดตามการดำเนินงานของเด็ก ขณะที่**พี่เลี้ยงชุมชน**ที่อยู่ในพื้นที่จะทำหน้าที่กระตุก กระตุ้นให้เด็กลงมือทำโครงการตามแผนที่วางไว้

“โคช” ผู้สร้างการเรียนรู้และสร้างคน

“โคช” ทำหน้าที่อะไร คำถามนี้คงมีหลายคำตอบ แต่สำหรับโครงการ Active Citizen แล้ว **“โคช”** ก็คือ **“พี่เลี้ยง”** นั่นเอง ซึ่งในทีนี้หมายถึงผู้ทำหน้าที่สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือทำได้อย่างเต็มศักยภาพ ด้วยการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ผ่านการทำโครงการชุมชน ให้คุณค่ากับการที่เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มากกว่าตำรา ให้เด็กได้ทดลอง สร้างสรรค์ ลงมือทำ ลองผิดลองถูก โดยมีผู้ใหญ่คอยสนับสนุน กล้าปล่อยให้เด็กล้มและลุกด้วยตัวเอง สอนโดยไม่สั่ง แนะโดยไม่นำ เปิดใจกว้าง และที่สำคัญคือต้องเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก

สำหรับโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษแบ่ง **“โคช”** ออกเป็น 2 ระดับคือ **“โคชที่เป็นที่ปรึกษาเด็ก”** ซึ่งในที่นี้เรียกว่า **“พี่เลี้ยงชุมชน”** และ **“โคชที่เป็นเจ้าหน้าที่โหนด”** หรือ **“พี่เลี้ยงจังหวัด”** นั่นเอง โดยโคชทั้งสองจะทำงานหนุนเสริมซึ่งกันและกันเพื่อให้โครงการเดินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

ทั้งนี้คุณลักษณะการเป็น **“โคช”** ที่ดีคือ 1.**รู้จักสังเกตและเข้าใจเยาวชน** นำความชอบมาต่อยอดสร้างฝันให้เป็นจริง รู้สถานการณ์ปัญหาที่กำลังเผชิญ และสามารถสนับสนุนได้ทันท่วงทีให้เยาวชนก้าวสู่อนาคตที่คาดหวังไว้อย่างราบรื่น **2.เปิดโอกาสให้เยาวชนเรียนรู้โจทย์จากชีวิตจริง** ประสบการณ์จริงในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงตัวเองกับพื้นที่ ได้มากกว่าความรู้สำเร็จรูป **3.มีทักษะสร้างแรงบันดาลใจ** เติมพลังใจ ให้สร้างความเปลี่ยนแปลงกับสังคมด้วยพลังพลเมืองในตัวเยาวชน **4.มีทักษะการ “ตั้งคำถาม”** กระตุ้นความคิด สร้างความท้าทายเพื่อยกระดับความสามารถเยาวชน เปิดอิสรภาพทางความคิดโดยไม่ครอบงำ แต่สร้างการเรียนรู้หรือกระตุ้นความคิดจากการตั้งคำถาม และ **5.ยอมรับความต่าง** ให้คุณค่ากับความคิดที่หลากหลาย และคุณค่าของการสร้างสรรค์ไปด้วยกัน

เทคนิคการโคชเพื่อสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

สำหรับเทคนิคการโคชของพี่เลี้ยงจังหวัดจะใช้วิธี **"แบ่งพื้นที่"** กันดูแล เพื่อความสะดวกในการตามงานอย่างใกล้ชิด โดยมวลดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอโนนคูณ ติ๊กดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอขุนหาญ ส่วนเบ็ญดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอปรางค์กู่

มวลบอกว่า ช่วงแรกที่เขาลงพื้นที่ ทั้งเด็ก ๆ และพี่เลี้ยงต่างก็เกร็งกันหมด คงกังวลว่าเขาจะมาตามงาน แต่พอช่วงหลังไม่มีใครเกร็งแล้ว แถมยังถามอีกว่า *"พี่มวลจะมาวันไหนจะเตรียมอาหารไว้รอ"*

"ตอนแรกที่เราแบ่งพื้นที่กันดูแล เพราะยังจัดระบบการทำงานของทีมไม่ลงตัว ไหนจะงานประจำสำนักงาน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใครจะลงพื้นที่ ใครจะอยู่สำนักงาน เลยต้องมีการสลับกันลงพื้นที่ ส่วนใครจะลงพื้นที่ไหน ทีมจะใช้การเขียนขึ้นตารางบอกว่าใครไปทำอะไร ที่ไหน อย่างไร" มวลเล่าบรรยากาศการทำงานในทีม

อย่างไรก็ตามทีมงานจะร่วมกันประเมินเป็นช่วง ๆ ว่า แต่ละครั้งที่ลงไปเยี่ยมในพื้นที่เห็นเด็กเป็นอย่างไร ทั้งนี้ทีมงานได้ตั้งข้อสังเกตต่อความแตกต่างประเด็นชาติชาติพันธุ์และพื้นที่งานวิจัยเก่า พื้นที่ใหม่ซึ่งคาดหมายว่าน่าจะเป็นมิติที่จะใช้สังเคราะห์โครงการในช่วงท้าย ๆ ได้

• จังหวะ "เข้ามวย" กับพี่เลี้ยงในชุมชน

เป็นสิ่งที่ทีมทำงานให้ความสำคัญมาก เพราะต้องอยู่ใกล้ชิดเด็ก รุ่งวิชิตมองว่า โครงการ Active Citizen **"พี่เลี้ยงชุมชน"** คือผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด การที่เราจะชวนเด็กมาร่วมเวทีแต่ละครั้งต้องได้รับการไว้วางใจจากพ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชนด้วย ไม่เช่นนั้นเขาจะไม่ให้มา และต้องมีคนที่เขาไว้ใจพามาด้วย ซึ่งคนที่ชุมชนไว้ใจก็คือพี่เลี้ยงชุมชนนั่นเอง **เรามองว่าตัวพี่เลี้ยงเองก็ต้องเรียนรู้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อทีมจัดอบรมทุกครั้งจึงต้องเชิญพี่เลี้ยงชุมชนเข้าร่วมด้วย แต่จะจัดวงพูดคุยกันเฉพาะพี่เลี้ยง เพื่อหารือเรื่องทิศทาง แนวทาง และกระบวนการทำงาน ด้วยการ "สร้างความเข้าใจ" ร่วมกันว่า โครงการนี้เด็กต้องคิดเองทำเอง**

"จังหวะและท่าที" ในการทำงานกับพี่เลี้ยงในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทีมงานตระหนักว่า มีผลอย่างยิ่งต่อการทำงานของเยาวชน โดยเฉพาะการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างทีมพี่เลี้ยงจังหวัดกับพี่เลี้ยงในชุมชน ระหว่างพี่เลี้ยงในชุมชนกับกลุ่มเยาวชน หรือระหว่างพี่เลี้ยงจังหวัดกับกลุ่มเยาวชน เป็นเรื่องที่ทีมต้องเรียนรู้ที่จะจัดวางความสัมพันธ์ให้พอดี ให้ต่างฝ่ายต่างสบายใจในการทำหน้าที่

"ช่วงแรก ๆ ยอมรับว่า ต้องทำความเข้าใจกันอย่างหนักถึงบทบาทของพี่เลี้ยง เพราะเป้าหมายที่อยากเห็นร่วมกันคือ อยากให้เด็กคิดวิเคราะห์ได้ คิดเอง ทำเอง ดังนั้นต้องให้เด็กมีบทบาทมากกว่าพี่เลี้ยง แต่พอกลับไปในพื้นที่ก็ตกร่องเดิม พี่เลี้ยงเผลอนำเด็กอีกแล้ว เจอแบบนี้ก็ต้องคุยใหม่เป็นรอบ ๆ ลงไปพื้นที่ก็คุยเฉพาะตัวบ้าง เราเองก็ต้องระวังท่าทีในการห้ามด้วย ก็กลัวอยู่ว่า เขาจะเคืองเอา" มวลสารภาพถึงอาการเกร็ง

เช่นเดียวกับการจัดความสัมพันธ์กับคนที่อยู่รายรอบเด็ก ซึ่งมีทั้งผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง อบต. อสม. ที่ต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์การทำงานเยาวชน เน้นให้เด็กได้คิด ได้ออกแบบ ได้วางแผน ได้ลงมือปฏิบัติ และสรุปผลด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่ที่รายล้อมคอยช่วยประคับประคองอำนวยความสะดวก ไม่ใช่ครอบงำ

• "กระดาษปรู๊ฟ" คัมภีร์ตามงานของพี่เลี้ยง

หลังจากติดอาวุธการทำงานให้เด็กด้วย **"เครื่องมือ"** การทำงานกับชุมชนแล้ว เมื่อแต่ละทีมกลับเข้าพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูลความรู้ในเรื่องที่ทำตามแผนงานที่ออกแบบไว้แล้ว **ระหว่างนี้ทีมพี่เลี้ยงจังหวัดก็ต้องคอยเมียงมองและประเมินดูว่า ทีมไหนเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้หนุนเสริมได้ทันท่วงที** ซึ่งเครื่องมือการทำงานของพี่เลี้ยงจังหวัดคือ **"กระดาษปรู๊ฟ" ที่แต่ละทีมบันทึกไว้ เช่น แผนที่ชุมชน แผนงานที่ออกแบบ การแตกกรอบประเด็น เป็นต้น**

*"เวลาทีมลงพื้นทุกครั้งจะต้องบอกเด็ก ๆ ให้นำกระดาษปรู๊ฟมาด้วยเพื่อใช้ทบทวนการทำงาน เรียกว่าเป็น **"คัมภีร์"** ก็ว่าได้ เพราะบางครั้งสิ่งที่เด็ก ๆ ทำก็ไม่ตรงตามแผนที่วางไว้ หากรู้สึกว่าเด็กไม่เข้าใจ เราก็ต้องพาเด็กตั้งต้นใหม่ พยายามชวนคิดชวนคุยแล้วให้เขาทำเอาตัวโครงการมาดูเป็นรายกิจกรรมเลย กิจกรรมนี้ทำทำไม ทำแล้วมีใครมาร่วมบ้าง ทำแล้วเราจะได้อะไร แล้วตอนลงมือทำจะออกแบบกันอย่างไร ใครจะทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ ใครจะไปชวนผู้รู้ ใครจะไปชวนผู้นำชุมชน ถ้าเราพยายามกระตุ้นเขาก็ทำ"* มวลเล่าถึงวิธีการทำงาน

สำหรับติ๊กซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับโครงการดักแด้แตกใหม่ทอรักทอไหมสายใย (โซดละเว) โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง และโครงการสานสัมพันธ์กอนกวยท่รวยอิกที่ดูแลอยู่ จะมีความสนิทสนมกับเด็ก ๆ มากกว่า เด็ก ๆ จึงกล้าพูดกล้าถาม บางครั้งก็จะขี่มอเตอร์ไซค์มาหาถึงบ้าน ถ้าไม่อยู่ก็โทรศัพท์ถามไถ่ว่า กิจกรรมนี้ต้องเริ่มอย่างไร ต้องเริ่มเก็บข้อมูลอย่างไร

• พี่เลี้ยงต้องกระตุก กระตุ้นเด็กตลอดเวลา

คิด 3 เดือน ทำ 3 เดือน คือ การแบ่งแผนการทำงานของโครงการเยาวชน โดยมีเงื่อนไขว่า 3 เดือนแรกศึกษาข้อมูลความรู้ ทำรายงานสรุปความก้าวหน้า และสรุปการเงินในงวดแรก เพื่อนำมาเบิกงบประมาณช่วงที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงปฏิบัติการ **ทีมพบบทเรียนในเชิงของการบริหารจัดการโครงการของหลายพื้นที่ว่า การบริหารจัดการโครงการช่วงแรกหลายพื้นที่ยังอยู่ในมือพี่เลี้ยงเกินครึ่ง แต่ด้วยความหวังดี เพราะเงินเยอะไม่กล้าให้เด็กถือเงิน งานจึงสะดุด เพราะติดที่พี่เลี้ยง เด็กก็ไม่กล้าเอาเงินไปใช้**

เมื่อเป็นเช่นนี้ พอถึงงวดที่ 2 ทีมต้องทำความเข้าใจกับเด็กและพี่เลี้ยงใหม่ว่า โครงการนี้เราอยากให้เด็กได้ลองบริหารจัดการเงินเอง อยากให้เด็กลองทำดู หายก็ไม่เป็นไร มาถอดบทเรียนดูว่าเงินหายได้อย่างไร เพราะเขาดูแลไม่ดี หรือเป็นเพราะอะไร บริหารจัดการกันอย่างไร ให้เขาลองจัดการเขียนบัญชี ลองเก็บเงิน วิธีการก็แล้วแต่กลุ่ม บางกลุ่มอาจจะแบ่งกันถือเงินก็ได้

ผลของการทดลองบริหารจัดการการเงินพบว่า ไม่มีเยาวชนกลุ่มไหนที่มีปัญหาเรื่องการดูแลเงิน แต่มีปัญหาเรื่องการทำบัญชี เพราะบางกลุ่มก็ลืมจดค่าใช้จ่าย ต้องมาช่วยกันคิดว่า กิจกรรมที่จัดไปใช้จ่ายอะไรไปบ้าง

ในช่วงปฏิบัติการของเด็ก ทีมพี่เลี้ยงจังหวัดไม่ได้เน้นการลงพื้นที่มาก แต่จะใช้แรงกระตุ้นจากโครงการของเด็ก ๆ ด้วยกันเองผ่านโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะเฟซบุ๊กที่พบว่า สามารถสร้างแรงกระเพื่อมแก่กันและกันได้เป็นอย่างดี

"มีบางกลุ่มที่ทำงานแล้วอัพ พอกลุ่มอื่นเห็นก็ทำตาม ทำไปอัพไป เราใช้ตัวนี้เป็นแรงกระตุ้นส่วนหนึ่ง เห็นได้ชัดเลยว่า ถ้าวันนี้มีกลุ่มไหนอัพรูปแล้วอีกไม่กี่วันกลุ่มอื่นก็จะอัพบ้าง แต่ก็มีบางกลุ่มที่เฉย ๆ เราก็ต้องกระตุ้น เวลาที่เด็กอัพเราก็ต้องไปกดไลค์ กดแชร์ และลิงค์มาที่เพจโครงการ หรือหากกลุ่มไหนไม่มีเฟซบุ๊กเราก็ช่วยอัพในเพจโครงการ แล้วพี่เลี้ยงชุมชนก็มาแชร์ต่อ" เบ็ญเล่าถึงการใช้โซเชียลมีเดียหนุนเสริมการทำงาน

มวลเล่าต่อว่า ในช่วงปฏิบัติการเห็นได้ชัดว่า เมื่อเด็ก ๆ มีพื้นที่เรียนรู้ ทำให้เกิดความกระตือรือร้น แต่ก็ยังมีความครึกครื้นเป็นโซน ๆ

เบ็ญเสริมว่า**ความครึกครื้นอันหนึ่งเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เขารู้สึกว่าเป็นโครงการของเขา ส่วนพื้นที่ที่เงียบเป็นเพราะเขายังไม่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของอย่างกลุ่มโซดละเวเขามีความในใจ**

ว่าอยากทำเรื่องผ้า อะไรที่ทำให้เขาขยับเรื่องผ้าได้ เขาก็จะทำเต็มที่ แต่พื้นที่ไหนที่เป็นโครงการที่เขายังไม่อินกับเรื่องนั้น เขาก็จะเฉื่อย ๆ

แต่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เฉื่อย หรือกลุ่มที่ท้อ หน้าที่ของพี่เลี้ยงต้อง **"กระตุก"** ด้วยการพูดคุย ซึ่งส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะสะท้อนว่า ไม่สนุก เมื่อเกิดอาการเช่นนี้ พี่เลี้ยงก็ต้องชวนสรุปบทเรียนว่า ถ้ารู้สึกไม่สนุก เป็นไปได้ไหมที่เราจะปรับแผนให้สนุกขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้อง**รักษาสมดุลระหว่างการปรับแผนใหม่กับการพยายามสู้กับปัญหา**

"ถ้าจะปรับแผนทำใหม่เลย ดูเหมือนจะง่ายไป เราคิดว่าอันนี้ไม่ใช่แล้ว ไม่ชอบแล้วหยุดทำ เปลี่ยนใหม่เลย ไม่ใช่วิธีที่ดี เพราะถ้าเด็กไปเจอภาวะเดิมว่าไม่ชอบ ไม่ใช่อีก เขาจะเปลี่ยนอีกไหม เราต้องกระตุกเด็กว่าลองหยุดก่อนไหม ชวนคุยว่าปัญหาที่ไม่ชอบไม่ใช่คืออะไร แล้วถ้าจะทำเรื่องใหม่ ปัญหาเดิมที่เจอจะเคลียร์ได้ไหม พยายามให้เขานิ่งกับตัวเองก่อน ชวนทบทวนก่อนจะไปทำเรื่องใหม่" เบ็ญย้ำถึงกระบวนการกระตุกกระตุ้นสร้างสำนึกความรับผิดชอบ

ความครึกครื้นอันหนึ่งเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เขารู้สึกว่าเป็นโครงการของเขา ส่วนพื้นที่ที่เงียบเป็นเพราะเขายังไม่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ... แต่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เฉื่อย หรือกลุ่มที่ท้อ หน้าที่ของพี่เลี้ยงต้อง "กระตุก" ด้วยการพูดคุย ชวนสรุปบทเรียนว่า ถ้ารู้สึกไม่สนุก เป็นไปได้ไหมที่เราจะปรับแผนให้สนุกขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องรักษาสมดุลระหว่างการปรับแผนใหม่กับการพยายามสู้กับปัญหา

1 ปี...สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น จากการสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

ผศ.ดร.เอมอร แสนภูวา คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ กลไกระดับจังหวัด บอกว่า *"โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเป็นโครงการที่ดี เพราะมุ่งเน้นไปที่ตัวเยาวชน มีกระบวนการต่างๆ เพื่อฝึกเยาวชน ตั้งแต่กระบวนการคิด การวางแผน การมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ การประเมินผลด้วยตนเอง ให้เยาวชนได้พัฒนาชุมชนสังคมของตนเอง สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ* ***การฝึกให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ*** *และโครงการนี้ก็มาถูกทางแล้วที่ทำให้เด็กหันมาใส่ใจความเป็นไปของชุมชนตนเอง โดยส่วนตัวคิดว่า ถ้าหน่วยงานต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนก็น่าจะออกแบบในรูปแบบนี้จะทำให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะ****การพัฒนาชุมชนจะมั่นคงและยั่งยืนได้ต้องมาจากคนในชุมชนเอง"***

โครงการนี้ก็มาถูกทางแล้วที่ทำให้เด็กหันมาใส่ใจความเป็นไปของชุมชนตนเอง โดยส่วนตัวคิดว่า ถ้าหน่วยงานต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนก็น่าจะออกแบบในรูปแบบนี้ จะทำให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง

กมลรัตน์ จูสีมา หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและปฐมภูมิ โรงพยาบาลโนนคูณ **ในฐานะพี่เลี้ยงชุมชน** บอกว่า *"เมื่อผ่านกระบวนการ 1 ปี สัมผัสได้ถึงพัฒนาการของเด็ก เช่น มีความรับผิดชอบมากขึ้น นิ่งขึ้น จัดการโครงการได้ จัดการตัวเองได้ดีขึ้น พฤติกรรมเรียกร้องความสนใจลดลง ปัญหาทะเลาะวิวาทหรือความขัดแย้งในกลุ่มเด็กก็ลดลง มีความเป็นผู้ใหญ่ มีจิตอาสา และกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กเยาวชนเป็นไปในทิศทางที่ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ จึงคิดว่า ทีม รพ.สต. และโรงพยาบาลน่าจะเข้ามามีบทบาทในการหนุนเสริมเยาวชนให้มากกว่าเดิม โดยมีการเซ็ตรูปแบบการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น"*

วรวุฒิ ศรีทองธนเดช กรรมการหมู่บ้านบ้านแต้พัฒนา หมู่ 11 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ *"ตอนเขามาบอกว่าจะทำโครงการ กรรมการบอกว่าถ้าจะทำต้องทำจริงจัง ทำให้เป็น ไม่ทำทิ้งๆ ขว้างๆ จะเสียชื่อหมู่บ้านไปด้วย ทีแรกไม่เชื่อว่าเด็กจะทำได้สำเร็จ* ***ตั้งแต่โตมา ไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรกๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมียาเสพติดระบาด พอเด็กๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป*** *แต่ก่อนเด็กมั่วสุม ขับรถออกนอกหมู่บ้าน ตอนนี้พอเลิกเรียน กินข้าวเสร็จ ก็ไปเรียนรู้การทอผ้า ตอนนี้เราก็เริ่มมองเขาใหม่แล้ว"*

จำรูญ นาคนวล ผู้ใหญ่บ้านบ้านรงระ ตำบลตูม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ พี่เลี้ยงชุมชน

"การที่เยาวชนได้มีความรับผิดชอบในการทำโครงการเอง ทำให้พวกเขาพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน ผู้สูงอายุดูมีชีวิตชีวามากขึ้นเวลาที่มาสอนเยาวชน ผู้สูงอายุจะดีใจ จะรีบมา รู้สึกอยากเล่น อยากสอน เพราะรู้สึกว่ามีคนให้ความสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเด็กและผู้สูงอายุเข้าหากัน ตอนนี้เยาวชนมีอะไรเขาจะรีบไปหาผู้สูงอายุ ถามหากัน ปรึกษากัน ผูกพันกันมากขึ้น"

ยายแก้ว เลิศศรี ผู้รู้วัย 83 ปี ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

"รู้สึกดีใจที่ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีมากที่ได้มีส่วนช่วยสอนให้เด็ก ๆ เล่นท่รวยอิกจนเป็น การละเล่นนี้หายไปจากหมู่บ้านระยะหนึ่งแล้ว คนแต่ละรุ่นจะมีวิธีการเล่นไม่เหมือนกัน คนรุ่นเดียวกับยายที่เล่นเป็นมี 2-3 คน แต่มียายจำได้คนเดียว เด็ก ๆ มารับไปทำกิจกรรมก็ดี ยายก็เพลิดเพลินไปกับเขาด้วย"

คุณแม่น้องน้ำฝน-สุนันทา ทองคำผุย โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก๋า

"พอลูกเข้าร่วมโครงการนี้ เรารู้ได้ทันทีเลยว่าเขาเปลี่ยนไป จากที่เคยอารมณ์หงุดหงิด ใจร้อน ตอนนี้ก็ใจเย็น เป็นหัวหน้าทีมคอยชักชวนน้องมาเข้าทำโครงการ รู้สึกภูมิใจในตัวเขาที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น เขารู้จักแบ่งเวลาทั้งทำโครงการ ทั้งเรียน รู้จักคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เมื่อก่อนติดโทรศัพท์มาก ตอนนี้เวลาไปโรงเรียนก็ไม่เอาโทรศัพท์ไปแล้ว ทิ้งไว้ที่บ้าน เพราะอย่างไรก็มีแม่ ป้า และย่า อยู่รับสายให้"

รุ่งวิชิต คำงาม *"โครงการนี้ทำให้เขาเห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่องานจากผู้ใหญ่ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1.การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหาย 2.การเรียนรู้วิถีชีวิตการหาอยู่หากินบนฐานทรัพยากร และ 3.การทำโครงการจิตอาสาเพื่อชุมชน"*

โครงการนี้ทำให้เห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่องานจากผู้ใหญ่

บทเรียนของการเริ่มต้น

หน้างานใหม่ และการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แน่นอนว่าทีมต้องเผชิญปัญหาใหม่ ๆ ให้ได้ลับคมสมอง การดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษก็หนีไม่พ้น ทั้งปัญหาในระดับพื้นที่ และปัญหาเชิงการจัดการ ที่ทีมงานต้องเรียนรู้และก้าวข้ามไปให้ได้

ก้าวข้าม "ปัญหา"

รุ่งวิชิตบอกว่า ปัญหาแรก ๆ ที่ทีมต้องเผชิญคือ ความคุ้นชินของคนในพื้นที่ต่อการทำงานเยาวชน ที่บางกลุ่มยังชินกับการเป็นผู้นำเด็ก เด็กเป็นแค่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น แต่การทำงานใน**โครงการนี้เน้นให้เด็กได้คิดเอง ลงมือทำเอง บริหารจัดการเอง การพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกับพี่เลี้ยงในชุมชนเป็นสิ่งที่ทีมให้ความสำคัญ ซึ่งส่วนนี้ทีมก็ได้รับการหนุนเสริมจากมูลนิธิสยามกัมมาจลมาร่วมพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการดไปพร้อมกัน**

และปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีโครงการที่ต้องหยุดไปกลางคัน 1 โครงการคือ โครงการรู้รัก รู้ออม โกนขยอง สุขใจ ซึ่งเมื่อทีมร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ก็พบว่า เด็กที่เข้าร่วมโครงการเป็นเครือญาติที่พี่เลี้ยงชุมชนชวนมา และติดตามรุ่นพี่ที่สนิทเข้ามาทำกิจกรรม เมื่อรุ่นพี่ต้องไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา กลุ่มจึงขาดผู้นำ เกิดอาการท้อ ทำให้ไม่สามารถขยับงานต่อได้ ซึ่งประเด็นนี้**ทีมได้วิเคราะห์การทำงานของตนเองพบว่า พวกเราอาจจะมีจุดอ่อนที่ไม่รู้จักพื้นที่ดีพอ ทำให้เข้าผิดช่องทาง** เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีฐานงานพัฒนาที่พัฒนาชุมชนได้ไปสร้างฐานการทำงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ทำให้ในชุมชนมีกิจกรรมค่อนข้างเยอะ หากเราประสานงานผ่านกลไกของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่น่าจะเป็นช่องทางที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามทีมก็ยังตั้งใจที่จะนัดหมายกับกลุ่มเยาวชน เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกันอีกครั้ง

"เวลาเจอแบบนี้ทีมก็แป้วเหมือนกัน เราต้องเยียวยาตัวเอง ด้วยการไปหากลุ่มอื่น ไปรับพลังจากกลุ่มอื่น อาจจะแวะมาทางโนนคูณบ้าง ขุนหาญบ้าง" มวลพูดถึงยามเสียอาการของทีมที่ต้องเยียวยา

ปัญหาการจัดการเวลาเรียนกับเวลาทำกิจกรรมของเด็กเยาวชนไม่ใช่ปัญหาใหญ่ในการทำงาน แต่การจัดการช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำงานโครงการเป็นบทเรียนที่ทีมต้องนำมาปรับใช้ในการทำงานต่อไป จากเดิมที่คิดว่า การทำงานกับเด็กเยาวชนน่าจะทำได้สะดวกช่วงปิดเทอม แต่ในความเป็นจริงแล้วทำได้ยาก เพราะบริบทของพื้นที่ที่เด็กเยาวชนส่วนหนึ่งนิยมไปทำงานหารายได้ในกรุงเทพฯ บางส่วนต้องไปอยู่กับพ่อแม่ที่ทำงานในจังหวัดอื่น หรือบางกลุ่มก็เป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน ต้องหาที่เรียนต่อ จึงกลายเป็นว่า กิจกรรมหลายอย่างที่วางแผนไว้ว่าจะขับเคลื่อนในช่วงปิดเทอมก็ต้องเร่งทำก่อนปิดเทอม หรือต้องเลื่อนออกไปให้ถึงช่วงเปิดเทอมเด็ก ๆ จึงจะพร้อมหน้าพร้อมตา

"มีบางกลุ่มเหมือนกันที่ทำไม่ได้ตามแผน เด็กก็บอกว่าติดเรียนทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรม หรือกิจกรรมเยอะและเพื่อนไม่ให้ความร่วมมือ แต่พอเราให้เขาทบทวนตัวเองเขาก็รู้ว่าเป็นเพราะเขาขี้เกียจ" เบ็ญเล่าถึงปัญหาที่เด็ก ๆ สะท้อน ซึ่งมวลเสริมว่า บางกลุ่มจะมีปัญหาอยู่บ้างเรื่องเวลา เพราะในกลุ่มจะมีทั้งรุ่นพี่รุ่นน้องที่เรียนต่างระดับชั้นกัน เวลาว่างไม่ตรงกัน จึงหาเวลาทำงานร่วมกันได้ยาก แต่เด็ก ๆ ก็สามารถจัดการเวลาทีมได้เป็นอย่างดี

สำนึกพลเมือง...เกิดได้จากการลงมือทำ

"เริ่มทำกระบวนวันแรกเด็ก ๆ ดื้อมาก ไม่ฟังพี่เลี้ยง ทุกคนเอาแต่คุยกันเอง บางคนก็เล่นมือถือ พอผู้ใหญ่พูดเขาก็พูดแทรกบ้าง แซวเล่นบ้าง พอมาพักหลัง ๆ เขาเริ่มนิ่งขึ้น" ติ๊กสะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงที่เธอสัมผัสได้

หากจะวิเคราะห์ว่า เด็ก ๆ เปลี่ยนไปเพราะอะไร คงต้องยกความดีให้ **"เวที"** ต่าง ๆ ที่นำกลุ่มเด็กเยาวชนมาพบเจอกัน เพราะการมาเวทีทำให้เด็กได้เห็น ได้เรียนรู้และซึมซับว่า เพื่อนกลุ่มอื่น ๆ เขาทำงานอะไร และทำอย่างไร เป็นเชื้อไฟที่ช่วยเร่งให้เด็ก ๆ มีพลังในการทำงานให้ก้าวหน้ามากที่สุด

รุ่งวิชิตย้ำว่า กระบวนการในเวทีช่วยได้มากจริง ๆ เพราะเวลามาเวทีแต่ละครั้ง เด็กจะได้พบเจอเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มโซดละเวที่ทุกคนในทีมต่างช่วยกันวางแผนการทำงาน พอเห็นเช่นนี้ กลุ่มอื่นก็อยากทำบ้าง อยากให้งานเสร็จเหมือนกลุ่มโซดละเวบ้าง ก็เริ่มมีการออกแบบหรือวางแผนการทำงานจริงจังมากขึ้น **กล่าวได้ว่าเวทีอบรมแต่ละครั้งคือ "เครื่องมือ" สำคัญที่จะช่วยปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการทำงานของเด็กได้เป็นอย่างดี**

นอกจากนี้ยังมีอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญคือ การที่พี่เลี้ยงจังหวัด พี่เลี้ยงจากมูลนิธิสยามกัมมาจล และฝ่ายสื่อสารสังคมของมูลนิธิสยามกัมมาจลลงไปพบปะ พูดคุยถามไถ่ ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เด็ก ๆ รู้สึกได้ว่า เขามีคนคอยสนับสนุนอยู่ การทำงานของกลุ่มเด็กไม่ได้สิ้นสุดอยู่ที่ชุมชน แต่จะมีคนคอยเข้ามาเติมเต็ม หรือนำเรื่องราวของพวกเขาออกไปเผยแพร่สู่ภายนอก

แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การได้มีโอกาสคิด วางแผน และลงมือทำที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสร้างความภาคภูมิใจในผลลัพธ์ที่สัมผัสได้จากการทำงาน ทั้งมิตรภาพจากเพื่อนพ้องน้องพี่ การได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน บรรยากาศเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ ปรับให้กลุ่มเยาวชนหันมารับผิดชอบงานอย่างจริงจังมากขึ้น รู้สึกรู้สากับสิ่งรอบตัว เอาใจเขามาใส่ใจเรา รับฟังเป็น กล้าแสดงออก ทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ต้องออกปากว่า เทียบกับครั้งแรกแล้วเหมือนหน้ามือกับหลังมือเลยทีเดียว

เมื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ กับกรอบคิดเรื่องสำนึกความเป็นพลเมือง รุ่งวิชิตบอกว่ายังหาจุดระเบิดไม่เจอ แต่คิดว่าการเกิดสำนึกพลเมืองของเด็ก ๆ เริ่มจริงจังมากขึ้นในช่วงที่เขาได้ลงมือปฏิบัติการ แต่ทั้งนี้ทีมประเมินว่า ที่ผ่านมาทีมยังขาดกระบวนการเรื่องการสร้างการเรียนรู้เรื่องสำนึกพลเมือง ซึ่งหากจะปรับก็คงเป็นเรื่องของการสรุปขมวดท้ายกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ในเรื่องนี้อย่างจริงจังมากขึ้น

สำหรับติ๊กและเบ็ญมองว่า **สำนึกพลเมืองน่าจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็ก ๆ ได้ไปคลุกคลีกับชุมชน** โดยเฉพาะในช่วงเก็บข้อมูลในพื้นที่ น่าจะเป็นช่วงที่ทำให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับ เริ่มรัก และเริ่มเห็นว่า บ้านของเขามีอะไรดี ๆ อยู่มากมาย

สำนึกพลเมืองน่าจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กๆ ได้ไปคลุกคลีกับชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเก็บข้อมูลในพื้นที่ น่าจะเป็นช่วงที่ทำให้เด็กๆ ได้ซึมซับ เริ่มรัก และเริ่มเห็นว่า บ้านของเขามีอะไรดีๆ อยู่มากมาย

ขณะที่มวลบอกว่า ในความคิดของเขาแล้วคิดว่า**สำนึกพลเมืองของเด็กเกิดได้ทุกเวที ทุกระดับ และทุกช่วง** ตั้งแต่เริ่มพัฒนาโครงการที่ทีมไล่ให้เด็กเห็นปัญหาในชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะการ **"ระดมความคิด"** จากเด็ก ๆ ว่า ในความคิดของเขาสำนึกพลเมืองคืออะไร เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการทำคุณลักษณะของพลเมืองดีศรีสะเกษว่าควรเป็นอย่างไร ซึ่งการจัดเวทีทุกครั้งทีมจะเสริมความรู้เรื่องนี้ตลอด แต่อาจจะได้ช่วงละนิดละหน่อย บางช่วงอาจได้เรื่องการทำงานเป็นทีม การเข้าใจคนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือบางช่วงอาจได้เรื่องการมีจิตอาสาร่วมงานในชุมชน หลังจากที่เราเห็นหลาย ๆ ทีมจับกลุ่มกันไปช่วยงานในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานแต่ง งานศพ งานวัด **เห็นได้ชัดเลยว่าช่วงปฏิบัติการเด็ก ๆ จะไปร่วมงานกับชุมชนเยอะขึ้น แต่ทีมยังไม่ได้เชื่อมโยงให้เด็กเห็นว่า สิ่งที่เขาทำนั้นเป็นสำนึกพลเมืองตรงไหนอย่างไร**

จุดที่ยังข้องขัด...

หนึ่งปีผ่านไป แม้จะเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับเด็กชัดเจน และเป็นพลังใจที่เติมเต็มให้กับทีมงาน แต่ทีมพี่เลี้ยงก็สะท้อนตนเองว่า ยังมีจุดที่ยังต้องปรับปรุงหลายอย่าง

มวลบอกว่า ปัญหาของเขาคือเรื่องการจัดกระบวนการ ที่เขาต้องสะสมชั่วโมงบินให้มากขึ้น เพราะทุกวันนี้ยังทำได้แบบติด ๆ ขัด ๆ ไม่ราบรื่นนัก นอกจากนี้ยังมีเรื่องของ**การออกแบบกระบวนการติดตามเด็ก ๆ ในพื้นที่ที่แม้จะเตรียมประเด็นพูดคุยไว้แล้ว แต่พอลงพื้นที่จริง ๆ ก็คุยไม่ได้ ต้องปรับวิธีการตลอด บางทีคุยไปคุยมาก็ไปไม่เป็น ไปต่อไม่ได้ ดูติดขัดไปหมด มันไม่ไหลลื่น ซึ่งคิดว่าน่าจะพัฒนาตัวเองจุดนี้ด้วย**

ส่วนติ๊กบอกว่า การพูดหน้าเวทีคือจุดอ่อนที่เธอรู้สึกว่า ทำไม่ได้ ไปไม่เป็น เธอยอมรับว่า**การทำโครงการนี้ของเธออยู่ในขั้นของการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก** จึงอาศัยครูพักลักจำเทคนิคการทำงานจากเพื่อน ๆ

"เราไม่เคยทำงานแบบนี้มาก่อน เหมือนกับว่าเราต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก ๆ จำจากหัวหน้ารุ่งวิชิตบ้าง เวลาหัวหน้าพูดก็ต้องฟัง ก็ต้องจำว่าต้องทำอะไรบ้าง เราไม่รู้กระบวนการทำงานกับเด็กต้องทำอย่างไร ***ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เวลาใครพูดต้องฟัง บางอารมณ์ก็รู้สึกกดดัน ตอนที่เราไม่สามารถไปหนุนเขาได้*** *คิดไม่ออกก็นิ่ง เฉย พักก่อนแล้วค่อยคิดใหม่"*

ขณะที่เบ็ญบอกว่า เธอมีเรื่องที่อยากปรับเยอะเหมือนกัน โดยเฉพาะงานหน้าเวทีที่เธอไม่ถนัดเช่นกัน *"ถ้าจะให้นำก็ต้องเตรียม ต้องให้บทบาท ให้หน้าที่ จะให้ทำสดเฉพาะหน้าทำไม่ได้เลย เป็นความไม่ถนัด และความไม่ชอบ นอกจากนี้ก็มีเรื่องบุคลิกส่วนตัวที่เป็นคนใจร้อน ถ้าไม่ใช่ ก็จะไม่เลยทันที ซึ่งอันนี้ก็ต้องปรับเช่นกัน"*

ในฐานะหัวหน้า รุ่งวิชิตมองเรื่องการปรับกระบวนการทำงานว่า เขาเองก็มีหลายเรื่องที่ต้องปรับ เช่น เนื้อหาบางเรื่องที่ไม่ค่อยคุ้น หรือเรื่องการหนุนเสริมเด็กแต่เรายังมีชุดความรู้ไม่พอ และเรื่องการขมวดสรุปรวบยอดที่ยังทำไม่ได้ เห็นได้จากเวลาเสร็จสิ้นกิจกรรมแต่ละครั้ง เราน่าจะมีการขมวดสรุปรวบยอดก็ไม่ได้ทำ พอไม่ได้ทำบ่อย ๆ ก็เลยเก้ ๆ กัง ๆ อยู่ แต่ถ้าได้ฝึกบ่อย ๆ คิดว่าน่าจะดีขึ้น

ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เวลาใครพูดต้องฟัง บางอารมณ์ก็รู้สึกกดดัน ตอนที่เราไม่สามารถไปหนุนเขาได้ คิดไม่ออกก็นิ่ง เฉย พักก่อน แล้วค่อยคิดใหม่

ขวบปีแรกของการสร้างพลเมืองดีศรีศรีสะเกษ

1 ปีของการสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ได้มีเฉพาะจำนวนเด็กเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น แต่ **"กระบวนการ"** ยังมีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย อาทิ ครูที่ปรึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง กลุ่มชาวบ้านที่เด็ก ๆ เข้าไปเชื้อเชิญมามารวมกันทำกิจกรรม รวมทั้งกลุ่มพี่เลี้ยงจังหวัดและชุมชนที่ต่างได้เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพตนเองไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะทักษะการเป็น **"โคช"** หรือ **"พี่เลี้ยง"**

รุ่งวิชิตเผยว่า พอเข้าโครงการมาแล้วทำให้เห็นความแตกต่างของการทำงานพัฒนาผู้ใหญ่กับเยาวชนว่า การสนับสนุนเยาวชนให้แสดงศักยภาพ ถ้าผู้ใหญ่เห็นก็จะเปิดโอกาส เปิดพื้นที่ และเข้ามาช่วยหนุนทันที ผิดกับการเข้าไปหนุนผู้ใหญ่ที่เยาวชนเข้ามาร่วมแค่ตามคำสั่ง มาเกาะรั้วดูผู้ใหญ่ทำงานเท่านั้น จึงคิดว่า**วันนี้เรามาถูกทางแล้ว เพราะเกิดความร่วมมือของผู้ใหญ่และเด็กเพิ่มมากขึ้น** โดยเฉพาะกระบวนการที่มูลนิธิสยามกัมมาจลเข้ามาหนุนเสริม ทั้งกรอบคิดเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการคัดกรองโครงการ

หรือการใช้ Project Management ให้เยาวชนได้พัฒนาตัวเอง ได้ความรู้ คิดวิเคราะห์ฐานชุมชนตัวเองว่ามีสถานการณ์ปัญหาอะไร และตัวเองจะเข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างไร ที่ผ่านมามีกลุ่มเยาวชนที่คิดเชื่อมโยงและกำหนดอนาคตตัวเองได้ เช่น **น้องเต๋า-อภิชาติ วันอุบล จากกลุ่มโซดละเวที่ตอนแรกต้องไปเรียนต่อข้างนอก แต่หลังเข้าโครงการก็คิดได้ว่าจะไปทำไม เลือกเรียนใกล้บ้านจะได้ไม่เสียเงินเยอะและเก็บเงินไว้เรียนต่อมหาวิทยาลัยดีกว่า เด็กเริ่มเปลี่ยนความคิดตัวเอง ทีมพี่เลี้ยงก็ได้ทักษะกระบวนการวิธีการทำงานเพิ่มขึ้น ส่วนชุมชนก็มีการขยับให้บทบาทกับเยาวชนมากขึ้น** เช่น โครงการสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย โดยกลุ่มเยาวชนบ้านรงระ ที่เมื่อก่อนเยาวชนมีบทบาทแค่บางส่วน แต่หลังจากชุมชนเห็นว่าเยาวชนมาทำโครงการฯ นี้ และเห็นศักยภาพที่มีมากขึ้น จึงให้มีบทบาทในการนำกระบวนการเวลามีคนเข้าศึกษาดูงานในชุมชน

ผลของการทำโครงการหนึ่งปีที่ผ่านมาทำให้ ***เห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่องานจากผู้ใหญ่ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1.การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหาย 2.การเรียนรู้วิถีชีวิตการหาอยู่หากินบนฐานทรัพยากร และ 3.การทำโครงการจิตอาสาเพื่อชุมชน***

นอกจากนั้นเด็กและเยาวชนยังมี “ศักยภาพ” และเป็น “พลัง” สำคัญในการพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่น เพียงผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองที่สร้างสรรค์ ทั้งเรื่องการคิด ศึกษา ความรู้วิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน และลงมือทำกิจกรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น

ซึ่งทั้งหมดมันได้เกิดขึ้นและเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาผู้ที่มาร่วมในกิจกรรม Learning Festival ที่เด็กและผู้ใหญ่ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า

เยาวชนพร้อมแล้ว...ที่จะรับมือกับสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

• • •

เยาวชนพลเมืองดี

ศรีสะเกษ

Sisaket Young Active Citizen

บทบาทศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ศรีสะเกษ ในการพัฒนาพลเมืองเยาวชน

เชื่อมโยงพลัง พลเมืองผู้ใหญ่ ร่วมพัฒนาเยาวชน

ทุนในชุมชน

- อาจารย์มหาวิทยาลัย
- เจ้าหน้าที่ NGO ในพื้นที่
- เจ้าหน้าที่ หน่วยงานรัฐฯ ท้องถิ่น (สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน, อบต.ฯ)
- แกนนำชุมชน

ทุนนอกชุมชน

- เจ้าหน้าที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดต่างๆ
- มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ (จำกัดมหาชน)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ผู้ทรงคุณวุฒิ

วิสัยทัศน์

เยาวชนพลเมืองศรีสะเกษเป็นพลัง พลเมืองแห่งการตื่นรู้ในการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

ทำฐานข้อมูล การพัฒนาเยาวชน

สื่อสาร สร้างการเรียนรู้กับสังคม

พัฒนาเยาวชน

01 ประชาสัมพันธ์ แสวงหาเยาวชนที่สนใจทำโครงการเพื่อชุมชน และพัฒนาสำนึกความเป็นพลเมือง

02 โคชเยาวชนเพื่อค้นหาโจทย์ และพัฒนาโครงการ ฝึกคิดวิเคราะห์ ทุกข์/ ทุนชุมชน/ ทบทวนศักยภาพตนเอง

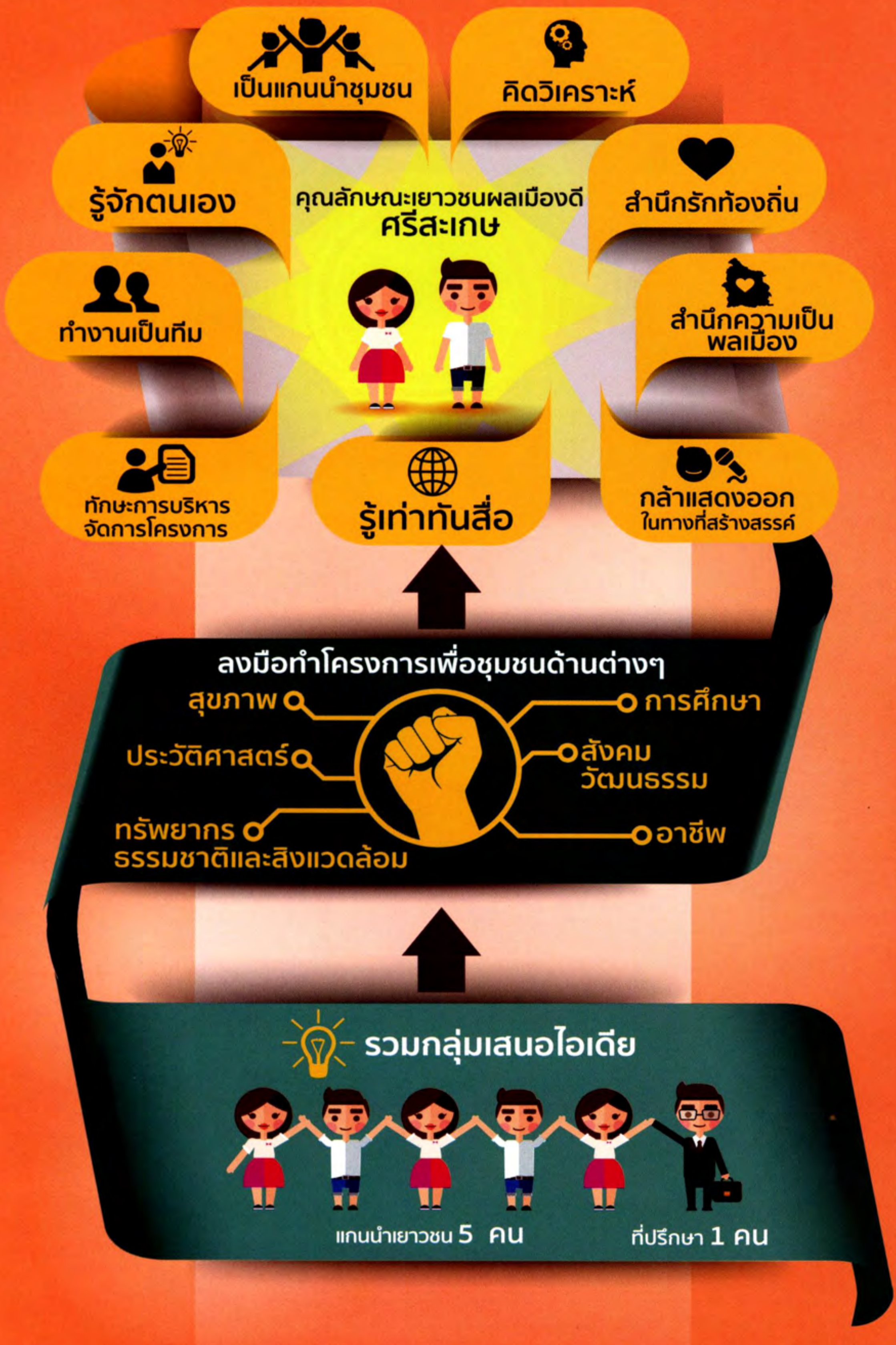
03 เสริมศักยภาพเยาวชน เก็บข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ชุมชน บริหารจัดการโครงการ ทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร การผลิตสื่อ

04 สนับสนุนให้เยาวชนทำโครงการเพื่อชุมชน เวลา 4-5 เดือน โดยพี่เลี้ยง ติดตาม ความก้าวหน้า ให้คำปรึกษาระหว่างทำโครงการ

05 ถอดบทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชน และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม

06 จัดเทศกาลการเรียนรู้ เป็นเวทีให้เยาวชนนำเสนอผลงาน และการเรียนรู้ให้ชุมชนเห็นพลังเยาวชน

คุณลักษณะเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ

สรุปผลการดำเนินโครงการปีที่ 1
พ.ศ. 2557-2558

จำนวนโครงการที่เยาวชนดำเนินการแบ่งตามประเภทและพื้นที่

10 โครงการ

ประเภท	จำนวน
สัมมาชีพ	4 โครงการ
การศึกษา	1 โครงการ
วัฒนธรรม	4 โครงการ
สุขภาพ	1 โครงการ

จำนวนแกนนำเยาวชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

แกนนำเยาวชน 91 คน	คนในชุมชน 218 คน	กรรมการโครงการ 7 คน	ที่ปรึกษาโครงการเยาวชน 15 คน
หญิง 86 คน ชาย 5 คน	เยาวชน 135 คน ชุมชน 83 คน		

ผลประเมินการเรียนรู้ของเยาวชนหลังจากเข้าร่วมโครงการ

1. รู้จักชุมชนท้องถิ่นตนเอง
2. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
3. มีสำนึกความเป็นพลเมือง
4. มีบทบาทร่วมแก้ปัญหาชุมชน
5. การคิดวิเคราะห์
6. การบริหารจัดการโครงการ
7. การบริหารการจัดการการเงิน
8. การทำงานกับชุมชน
9. การพูดสื่อสาร
10. มีทักษะการสืบค้นข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการทำงานได้
11. สามารถเขียนข้อเสนอโครงการได้
12. รู้ศักยภาพของตนเอง
13. ทำงานเป็นทีมได้ดี
14. รับฟังผู้อื่น
15. จัดการอารมณ์ได้
16. มีความรับผิดชอบ
17. มีทักษะการแก้ปัญหา

ISBN 978-616-8000-06-9

